

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

IV науково-практична конференція

Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі

26-27 жовтня 2021 року

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

БІБЛІОТЕКИ І СУСПІЛЬСТВО: РУХ У ЧАСІ ТА ПРОСТОРИ

Матеріали IV науково-практичної конференції

Харків, 26–27 жовтня 2021 року

Харків
2021

УДК 02(062.552)
Б59

Затверджено
Вченою радою ХНМУ
Протокол № 12 від 18 листопада 2021 р.

Редакційна колегія

І.В. Киричок – директор Наукової бібліотеки – головний редактор
Н.Д. Гаєва – учений секретар Наукової бібліотеки – редактор

Б59 Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі: матеріали ІV наук.-практ. конф. (Харків, 26–27 жовтня 2021 р.) / Харк. нац. мед. ун-т ; [редкол. : І. В. Киричок , Н. Д. Гаєва]. – Харків : ХНМУ, 2021. – 124 с. (іл.)

Збірка містить матеріали ІV науково-практичної конференції «Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі», до якої увійшли праці бібліотечних фахівців, викладачів медичної та бібліотечної вищої школи; представлено результати практичного досвіду та наукових досліджень, визначено шляхи вирішення певних проблем інформаційно-бібліотечного забезпечення користувачів у бібліотеках тощо.

УДК 02(062.552)

© Харківський національний
медичний університет, 2021
© Киричок І.В., Гаєва Н.Д., 2021

ЗМІСТ

Автор, назва

Абашнік Володимир ГОТФРІД ВІЛЬГЕЛЬМ ЛЯЙБНІЦ (1646–1716): МІЖ ФІЛОСОФІЄЮ, ЮРИСПРУДЕНЦІЄЮ ТА БІБЛІОТЕКОЮ.....	5
Бакуменко Лариса МІСЦЕ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ В СУЧАСНІЙ МОДЕЛІ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА УНІВЕРСИТЕТУ.....	10
Бова Ірина БІБЛІОТЕЧНИЙ ПРОСТІР: ОСНОВНІ ПІДХОДИ Й ОРГАНІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕК НОВОГО ПОКОЛІННЯ.....	16
Борисова Оксана, Корольчук Дарина СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ РЕКЛАМИ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ...	18
Боровик Ольга, Григоращенко Ганна СТИМУЛИ І МОТИВАЦІЇ В БІБЛІОТЕЧНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ.....	22
Брагінська Вікторія, Щабельник Вікторія ІНФОРМАЦІЙНО-МАРКЕТИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПРОСУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ БІБЛІОТЕЦІ.....	26
Гончаров Дмитро ПРОБЛЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ІНФОРМУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК ПРО НОВІ НАДХОДЖЕННЯ.....	29
Дідусенко Ганна ІСТОРИЧНА МИНУВШИНА ПОЛТАВЩИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЕГО-ДЖЕРЕЛ.....	34
Киричок Ірина, Русанова Оксана, Кустова Катерина ВІКІ-ПРОЄКТИ АКАДЕМІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ: АКЦЕНТ НА ДОСТОВІРНІСТЬ ВІКІ-КОНТЕНТУ.....	39
Киричок Ірина, Серпухова Валентина, Озеркіна Ольга, Заговора Марина КРУГЛІ СТОЛИ ЯК ДІЄВИЙ ФОРМАТ КОМУНІКАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ І СТУДЕНТСТВА.....	46
Коваленко Вікторія РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ У ПІДТРИМЦІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	52
Козловська Тетяна ВИХОВУЄМО ЧИТАЧІВ ЗМАЛКУ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК НА ПРИКЛАДІ ОКРЕМО ВЗЯТОЇ БІБЛІОТЕКИ – ФІЛІЇ.....	58
Коломієць Людмила МИСТЕЦТВОМ І ЛЮДЯНІСТЮ, ПРАЦЕЮ І ЗНАННЯМ.....	61
Медведь Марія НАЙБІЛЬША КНИГОЗБІРНЯ ЗАКАРПАТТЯ СВЯТКУЄ 76-РІЧЧЯ: ПОЧАТОК СТАНОВЛЕННЯ.....	66
Мельник Майя ІМІДЖЕВІ ЗАХОДИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ВНМУ ІМ. М. І. ПИРОГОВА ЯК ФАКТОР ЇЇ УСПІШНОГО РОЗВИТКУ.....	71

Мирошниченко Михайло, Капустник Наталія РОЛЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ В ОСВІТНЬОМУ ТА НАУКОВО- ДОСЛІДНОМУ ПРОЦЕСАХ У МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: ПОГЛЯД ВИКЛАДАЧА І НАУКОВЦЯ.....	78
Мігунова Тетяна НЕОЧІКУВАНА СИТУАЦІЯ? ІСПИТ ВИТРИМАНО! (ДОСВІД РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НУК ІМ. АДМ. МАКАРОВА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19).....	81
Надрага Марта, Васільєва Світлан ЮРІЙ МИТРОФАНОВИЧ ПАНИШКО І МЕДИЧНА БІОГРАФІСТИКА....	84
Ніколаєнко Наталія, Рибальченко Олена ВЕБПОРТФОЛІО НАУКОВЦІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНО- АНАЛІТИЧНОЇ ПІДТРИМКИ НАУКИ В УНІВЕРСИТЕТІ.....	87
Полякова Олена, Панфілова Алла НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ У ПІДТРИМЦІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	91
Прохорова Ганна НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА – МЕТОД УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ВИНАХІДНИКІВ ТА ІННОВАТОРІВ.....	95
Соколов Віктор ДО ПИТАННЯ ПЕРІОДИЗАЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ БІБЛІОТЕК В УКРАЇНІ.....	99
Тіщенко Антоніна ОФОРМЛЮЄМО БІБЛІОТЕЧНИЙ ІНСТАГРАМ ЗА ПРАВИЛАМИ ДЛЯ КОРИСТУВАННЯ БЕЗ ПРАВИЛ.....	109
Федорова Марина БІБЛІОТЕКА І МУЗЕЙ: ГРАНІ СПІВПРАЦІ.....	114
Чернищенко Наталія МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У БІБЛІОТЕЦІ ЗВО: ДОСВІД СТВОРЕННЯ МЕДІАПРОЄКТУ «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ СВІТУ».....	116
Ширяєва Олена, Федорченко Марина ЕЛЕКТРОННИЙ КАТАЛОГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ФОНДУ ТА РЕСУРСІВ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ.....	120

ГОТФРІД ВІЛЬГЕЛЬМ ЛЯЙБНІЦ (1646–1716): МІЖ ФІЛОСОФІЄЮ, ЮРИСПРУДЕНЦІЄЮ ТА БІБЛІОТЕКОЮ

Володимир Абашнік,
доктор філософських наук
професор кафедри філософії,
Харківський національний медичний університет
ORCID: 0000-0002-2584-5929

***Анотація:** Стаття присвячена плідній діяльності видатного німецького вченого та просвітника Г.В. Ляйбніця. Спочатку вказано на основні етапи його творчого шляху у юридичному та філософському контексті. На завершення окреслені головні досягнення та заслуги Г.В. Ляйбніця на посаді головного бібліотекаря у Ганновері та Вольфенбюттелі.*

***Ключові слова:** Г.В. Ляйбніц, Просвітництво, філософія, юриспруденція, бібліотека.*

Німецький вчений Готфрід Вільгельм Ляйбніц (1646–1716) був не лише одним із фундаторів раннього Просвітництва, але також відомий своїми працями у царині філософії, юриспруденції, теології та природознавчих наук, які виказували широкі впливи, зокрема, й в Україні [1; 2; 5; 6]. У цьому сенсі авторитетний австрійський філософ Вольфганг Рьод (1926–2014) у восьмому томі під назвою «Філософія Нового часу 2. Від Ньютона до Руссо» (1984) своєї фундаментальної «Історії філософії» справедливо наголошував: «Мислення Ляйбніця було настільки багатостороннім, що воно лише частково може розглядатися в рамках історії філософії; а частково воно належить сферам юриспруденції, математики, природознавчих наук та теології» [14, 67]. Отже, тут спочатку нагадаємо про головні заслуги цього німецького мислителя в контексті основних етапів його життєвого та творчого шляху.

Г.В. Ляйбніц вивчав філософію та юриспруденцію у відомих німецьких університетах – Йєні та Ляйпцігу, де в досить юному віці захистив спочатку магістерську (1664), а потім докторську дисертації (1666) з філософії. Вже в 1667 р. він оприлюднює юридичну докторську дисертацію «Про заплутані випадки в праві» («De Casibus Perplexis In Jure») та захищає її в університеті міста Нюрнберг (Universitate Norica), який знаходився у м. Альтдорф біля Нюрнбергу (саме тому його ще називають Альтдорфський університет). В тому ж таки 1667 р. Ляйбніц вступає на службу до Майнцького архієпископа Йоганна Філіпа фон Шьонборна й стає співробітником комісії по кодифікації «Corpus Juris». А в березні 1672 р. він направляється з дипломатичною місією спочатку в Париж, а через рік в Лондон, під час якої знайомиться з такими видатними мислителями того часу, як Спіноза, Мальбранш, Гюйгенс, Бойль та Маріотт [3].

Вже в 1676 р. Г.В. Ляйбніця було запрошено на посаду придворного бібліотекаря в місті Ганновер, де в 1677 р. він став спочатку юридичним радником, а в 1691 р. придворним історіографом. Тут до кінця свого життя він виконував різні дипломатичні, юридичні, наукові завдання Ганноверського

двору. Зокрема, як практикуючий юрист Г.В. Ляйбніц обґрунтував право Ганноверського двору на британську корону, внаслідок чого з 1 серпня 1714 р. місцевий курфюрст Георг I Людвіг став Георгом I, королем Великої Британії та Ірландії. Окрім численних публікацій з філософії, юриспруденції та інших сфер науки Ляйбніц залишив після себе біля 200 тисяч сторінок рукописів, які до сих пір публікуються в Німеччині у виданні в чотирьох серіях [4].

Серед найважливіших філософських праць Г.В. Ляйбніця були: «Нові розвідки про людський розсудок, автора системи наперед установленої гармонії (1704), «Теодицея» (1710), «Монадологія» (1714). Тут німецький науковець виклав та обґрунтував своє вчення про «наперед установлену гармонію» на основі трьох законів (принципів): 1) принцип тотожності, 2) принцип достатнього обґрунтування (підстави), 3) принцип найкращого із можливих світів. Для розуміння філософської позиції Ляйбніця важливу роль відіграє його проект «загальної науки» (*scientia generalis*), котра повинна охоплювати, з одного боку, філософію, теологію, медицину, право, а, з іншого боку – новітні відкриття в науках. Тобто «загальна наука» у розумінні Ляйбніця повинна керуватися принципом взаємодії «теорії та практики» (*theoria cum praxi*).

Крім названих сфер різносторонньої творчості німецького вченого важливе місце у його житті займали бібліотеки. У цьому відношенні можна констатувати, що діяльність Г.В. Ляйбніця як бібліотекаря згадується у всіх біографічних матеріалах про цього мислителя. Але предметом більш детального розгляду вона була здебільшого у німецькомовній літературі, де є досить сформована дослідницька традиція. Тут слід назвати окремі німецькі статті, наприклад: «Ляйбніц як бібліотекар: доповнення до ювілею Ляйбніця» (1917) Клауса Льофлера [12], «Ляйбніц як бібліотекар, або питання: «Як мені отримати достатньо грошей на хороші книги?»» (1987) Райнгільди Хельги Майер [13], «Щасливий випадок для Ганновера. Готфрід Вільгельм Ляйбніц: універсальний вчений та бібліотекар» (2020) Аннетте фон Бьоттіхер та Георга Руппельта [7].

Також цікавою у даному контексті є німецька збірка статей під назвою «Між князівською сваволею та благом людства. Готфрід Вільгельм Ляйбніц як бібліотекар» (2008), яка вийшла за редакцією німецької дослідниці Карін Гартбеке [15]. У цій збірці можна вказати на наступні статті: «Листування Ляйбніця у бібліотеці імені Готфріда Вільгельма Ляйбніця як частина світової спадщини документів ЮНЕСКО. Замість передмови» Георга Руппельта, «Готфрід Вільгельм Ляйбніц у дзеркалі бібліотеки Бойнебурга» Катрін Пааш, «Між князівською сваволею та благом людства. Перші роки Ляйбніця у якості придворного бібліотекаря у Ганновері» Карін Гартбеке, «Про правильне адміністрування науковою скарбницею. Щодо проектів експертної бібліографічно-бібліотекарської систематики Ляйбніця» Штефана Вальдгоффа та ін.

Важливу роль у кар'єрі юного Г.В. Ляйбніця, зокрема й майбутнього Ляйбніця-бібліотекаря, відіграв відомий дипломат, державний та політичний діяч, барон Йоганн Християн фон Бойнебург (1622–1672), який примітив його в 1667 р. у Нюрнберзі та доклав зусиль, щоб Ляйбніця прийняли до згаданої юридичної комісії впливового курфюрста Майнцького. Але спочатку барон

запропонував Г.В. Ляйбніцю навести лад та облаштувати його приватну бібліотеку, яка вважалася тоді одним із найбільших приватних книжкових зібрань у німецьких землях. Завдяки своїм дипломатичним зв'язкам та службовим подорожам барон Й.Х. фон Бойнебург отримував новітні видання з Парижу, Лондону, Стокгольму, Амстердаму та інших європейських столиць. До речі, його бібліотека збереглася до сих пір, а її фонди є важливою складовою частиною та окрасою університетської бібліотеки міста Ерфурт (зараз це столиця федеральної землі Тюрінгія).

Окрім роботи на посаді головного бібліотекаря в Ганновері Г.В. Ляйбніця за часів правління Ернста Августа Брауншвайгського (1629–1698) в 1691 р. за сумісництвом призначили ще й головним бібліотекарем у Вольфенбюттелі. На цій посаді видатний філософ виконував свої обов'язки до самої смерті в 1716 р. Хоча в цей період Ляйбніц мешкав у сусідньому Ганновері, але він доклав чимало зусиль для придбання нових книг, манускриптів та облаштування приміщень для їх зберігання у Вольфенбюттелі. До речі, одним із його наступників на посаді головного бібліотекаря у Вольфенбюттелі в 1770–1781 рр. був відомий німецький письменник та просвітник Готгольд Ефраїм Лессінг (1729–1781). Зараз – це знаменита своїми старовинними фондами «Бібліотека імені герцога Августа у Вольфенбюттелі» (нім. Herzog August Bibliothek in Wolfenbüttel).

Тепер звернімося до особливостей роботи Г.В. Ляйбніця в якості бібліотекаря. Звичайно, як філософа та юриста його в першу чергу цікавило змістовне наповнення бібліотеки, тобто книги, документи, атласи тощо. Так, в 1678 р. у своєму манускрипті під назвою «Універсальний атлас» (лат. «Atlas Universalis») він виказував наступні плани: «Однак мені приходить на думку, що загальна енциклопедія переважно може бути охоплена так би мовити в універсальному атласі. Тобто, спочатку перед очима можна розкласти майже все те, що повинно викладатися та що необхідно вивчати» [10, 81]. Таким чином, тут важливою була думка Г.В. Ляйбніця про енциклопедичне знання, з одного боку, але також – про наочне відображення такого знання у вказаному універсальному атласі, з іншого боку.

Щодо ролі бібліотеки показовим було послання Г.В. Ляйбніця в 1695 р. до своїх патронів, правлячих герцогів Антона Августа та Антона Ульріха, де він так окреслював майбутнє бібліотеки: «Кінцева мета великої княжої бібліотеки, на мій погляд, тепер полягає у двох вже згаданих речах, а саме: у її корисному використанні всіма, та у великій славі самого правителя...» [9, 60]. Таким чином, тут Г.В. Ляйбніц, по-перше, вказує на важливість отримання всіма користувачами певної користі від інформації, котра зберігається у фондах бібліотеки. По-друге, філософ наголошує на тому, що бібліотека також може бути джерелом слави правителя. Останній аргумент повинен був спонукати герцогів та князів невеликих німецьких князівств та герцогств до фінансової підтримки бібліотеки, тобто до закупівлі нових книг, манускриптів, атласів тощо.

Звичайно, закупівля нових книг та інших носіїв інформації (у сучасній термінології) потребувала вирішення питання із приміщеннями для зберігання нових фондів. Тому філософ та бібліотекар Г.В. Ляйбніц під час своїх наукових подорожей намагався ознайомитися із різним досвідом зберігання книжкових фондів в інших країнах Західної Європи. У цьому сенсі досить цікавими є його записи, які збереглися у манускрипті під назвою «Деякі курйозні замітки, котрі я зробив під час моїх попередніх подорожей» (1688). Зокрема тут Г.В. Ляйбніц підкреслював: «В деяких місцях я спостерігав, як бібліотеки розміщують у дуже високих парадних приміщеннях, а зверху, навколо них створюють галерею, щоб не треба було підійматися до книг за допомогою драбин. Тим самим бібліотеки також отримують більший оглядовий простір та мають більше світла» [8, 60]. Отже, філософа цікавили не лише зміст бібліотечних фондів, але також технічні умови їх зберігання та доступу до них читачів.

На завершення слід згадати досить пророцькі слова цього німецького вченого: «Відомо, що бібліотека з цінними друкованими книжками належить до тих речей, котрі не можна зберегти лише завдяки звичайному зберіганню, тобто її неможливо зберігати у доброму стані, якщо вона не буде збільшуватися» [11, 43]. Таким чином, у цих словах Г.В. Ляйбніця закладене певне бачення майбутнього бібліотеки: важливими є не лише зберігання наявних фондів бібліотеки, але також її збагачення та примноження. Й тут спостерігається інтуїтивне відчуття видатного філософа, яке є характерним для всіх аспектів його творчості та діяльності, зокрема й на посаді керівника бібліотеки.

В якості *основних висновків* можна констатувати наступне. По-перше, плідна діяльність універсального вченого Г.В. Ляйбніця виказала широкі впливи не лише на філософію та юриспруденцію, але й на розвиток епохи Просвітництва в цілому. По-друге, Г.В. Ляйбніц під час своєї діяльності на посаді головного бібліотекаря у Ганновері та Вольфенбюттелі також зробив великий внесок в розвиток бібліотек та бібліотечної справи. По-третє, ідеї великого німецького мислителя щодо змістовного та технічного облаштування бібліотек та їх впливів на суспільство та суспільні процеси можуть надавати певні імпульси для розвитку сучасних бібліотек в нових реаліях на початку 21-го століття.

Література:

1. Абашнік В.О. Ляйбніц Готтфрід Вільгельм. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 томах. Том 2: Філософія права / Ред. С.І. Максимов.* Харків: Право, 2017. С. 433–437.

2. Абашнік В. Німецька просвітницька філософія у Харківському колегіумі. *Література. Духовність. Нація: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (ОКЗ «Національний літературно-меморіальний музей Г.С. Сковороди», 17 травня 2019 року).* Харків: Майдан, 2020. С. 38–46.

3. Abaschnik V.A. «Die neue Evolutionsmonadologie» von Isidor Savvic Prodan (1854–1919). IX. *Internationaler Leibniz-Kongress unter der Schirmherrschaft des Bundespräsidenten. Natur und Subjekt. Vorträge. Herausgegeben von Herbert*

Breger, Jürgen Herbst und Sven Erdner (Hannover, 26. September bis 1. Oktober 2011). Hannover: Druckerei Hartmann, 2011. 1. Teil. S. 1–10.

4. Abaschnik V.O. „Leibniz als Verteidiger des Christentums“. Die Charkower Universitätstheologie (1804–1920) über Leibniz. „Für unser Glück oder das Glück anderer“. Vorträge des X. Internationalen Leibniz-Kongresses, Hannover, den 18.–23. Juli 2016. Hg. von Wenchao Li. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag, 2016. Band II. S. 557–569.

5. Abaschnik V.O. Leibniz-Rezeption in der Ukraine im 18. und 19. Jahrhundert. *Nihil sine ratione. Mensch, Natur und Technik im Wirken von G.W. Leibniz. VII. Internationaler Leibniz-Kongress. Berlin, 10.–15. September 2001. Vorträge in 3 Teilen hg. von Hans Poser u.a.* Berlin: Druckhaus Berlin-Mitte, 2001. 1. Teil. S. 1–8.

6. Abaschnik V.O. Vladimir Karinskij und der ukrainisch-russische Neuleibnizianismus. *Einheit in der Vielheit. VIII. Internationaler Leibniz-Kongress (Hannover, 24. bis 29. Juli 2006). Vorträge 1. Teil, hg. v. Herbert Breger, Juergen Herbst u. Sven Erdner.* Hannover: Druckerei Hartmann, 2006. S. 1–8.

7. Ein Glücksfall für Hannover. Gottfried Wilhelm Leibniz: Universalgelehrter und Bibliothekar / Annette von Boetticher, Georg Ruppelt. *BuB: Forum Bibliothek und Information. Fachzeitschrift des BIB.* Reutlingen: Berufsverband Information Bibliothek; Bad Honnef: Bock + Herchen, 2020. Bd. 72, 5. S. 268–271.

8. Leibniz G.W. Sämtliche Schriften und Briefe. Reihe 1. Allgemeiner politischer und historischer Briefwechsel. Darmstadt: Otto Reichl Verlag, 1954. Bd. 5 (1687–1690). XLIX, 794 S.

9. Leibniz G.W. Sämtliche Schriften und Briefe. Reihe 1. Allgemeiner politischer und historischer Briefwechsel. Darmstadt: Otto Reichl Verlag, 1982. Bd. 11 (Januar–Oktober 1695). LXIX, 895 S.

10. Leibniz G.W. Sämtliche Schriften und Briefe. Reihe 6: Philosophische Schriften. Berlin: Akademie Verlag, 1999. Bd. 4 (1677–Juni 1690). Teil A. XCI, 1002 S.

11. Li W. Drehscheibe des Wissens – und Zierde für jede Bibliothek. Präsentation drei neu erschienener Bände der Leibniz-Akademieausgabe am 15. Dezember 2011. Hannover: Wehrhahn Verlag, 2012. 47 S.

12. Loeffler K. Leibniz als Bibliothekar: ein Nachtrag zum Leibnizjubiläum. *Zeitschrift für Bücherfreunde.* Leipzig: Seemann; Bielefeld: Velhagen & Klasing, 1917. Bd. 9, 1. S. 95–100.

13. Meyer R.H. Leibniz als Bibliothekar oder die Frage, wie bekomme ich genügend Geld für gute Bücher? *Mitteilungen. Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz.* Berlin: Staatsbibliothek, 1987. S. 159–163.

14. Röd W. Die Philosophie der Neuzeit 2. Von Newton bis Rousseau. München: Verlag C.H. Beck, 1984. 498 S.

15. Zwischen Fürstenwillkür und Menschheitswohl – Gottfried Wilhelm Leibniz als Bibliothekar. Hrsg. von Karin Hartbecke. Frankfurt am Main: Klostermann, 2008. 277 S.

GOTTFRIED WILHELM LEIBNIZ (1646–1716): BETWEEN PHILOSOPHY, JURISPRUDENCE AND LIBRARY

Volodymyr Abashnik,
Doctor of philosophical sciences
Professor of Department of Philosophy,
Kharkiv National Medical University
ORCID: *ORCID: 0000-0002-2584-5929*

***Annotation:** This article is devoted to the fruitful activity of the famous German scientist and Enlightener G.W. Leibniz. At first, the main periods of his creative way in philosophical and juridical context are pointed out. At the end the main achievements and merits of G.W. Leibniz as a chief librarian in Hannover and Wolfenbüttel are outlined.*

***Key words:** G.W. Leibniz, Enlightenment, philosophy, jurisprudence, library.*

МІСЦЕ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ В СУЧАСНІЙ МОДЕЛІ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА УНІВЕРСИТЕТУ

Лариса Бакуменко,
канд. наук із соціальних комунікацій з ІТ,
Директорка,
Наукова бібліотека
Харківський державний університет харчування та торгівлі
ORCID iD 0000-0002-3993-3022

***Анотація:** Дано поняття інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти, визначено місце та пріоритети розвитку наукової бібліотеки в сучасній моделі інформаційно-освітнього середовища університету.*

***Ключові слова:** бібліотека університету, інформаційно-освітнє середовище університету, модель інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти, перспективи розвитку.*

Стрімке зростання наукової інформації, розвиток та вдосконалення техніки і технологій, орієнтація на особистість, зростання її соціальної ролі у суспільстві, досягнення відповідності її стану і можливостей соціально-економічним потребам суспільства – все це впливає на зміни, розвиток та трансформацію сучасної інформаційно-освітньої моделі вищої освіти. З погляду на традиційну освітню модель все актуальнішою стає «неінституціональна» (відкрита) модель освіти, орієнтована на організацію освіти поза соціальними інститутами, здобуття знань через застосування інтернет-технологій, організацію дистанційного навчання [6], надзвичайно актуального на тлі пандемії, тощо. В основі будь-якої моделі освіти лежить інформація, її джерело, сприйняття, споживання, застосування, тобто відбуваються інформаційні процеси.

Інформаційні процеси впливають на всі сторони життєдіяльності освітньої системи, а взаємодія її учасників є також інформаційним процесом, пов'язаним з виробництвом, зберіганням, обміном і споживанням різної інформації. У силу цієї обставини середовище, у якому вони протікають, можна роз-

глядати як інформаційне середовище, розвиток якого пов'язаний з постійним підвищенням рівня його організації і технічного оснащення [4].

Важливим способом підготовки конкурентноздатних випускників університету є створення ефективного відкритого інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти.

Інформаційно-освітнє середовище визначається як структурована сукупність ресурсів і технологій, заснованих на єдиних технологічних та освітніх стандартах, що дозволяє забезпечувати вільний доступ суб'єктів освітнього процесу до інформаційних ресурсів, їх ефективну комунікацію та співпрацю в рамках такого середовища для досягнення освітніх цілей, які заздалегідь їм відомі, зрозумілі, досяжні та конкретні [5].

Інформаційно-освітнє середовище ЗВО, його моделювання та функціонування на засадах відкритості розглянуто у роботах О.П. Буйницької [2], С. Зелінської [3], П.П. Лізунова та А.О. Білощицького [4], В. Бикова та М. Шишкіної [1], Л.Ф. Панченко [7] та ін.

В. Биков та М. Шишкіна, розглядаючи теоретико-методологічні засади формування хмаро орієнтованого середовища закладу вищої освіти, акцентують увагу на відкритих web-орієнтованих корпоративних інформаційних системах, до яких належать офіційні web-сайти, електронні архіви (електронні бібліотеки) наукових установ і навчальних закладів, електронні відкриті журнальні системи, інституціональні системи підтримки проведення конференцій, хмаро орієнтовані наукометричні та бібліографічні сервіси [1] та ін.

Панченко Л.Ф. звертає увагу на те, що в побудованій нею моделі інформаційно-освітнього середовища, яка об'єднує такі складники: *просторово-семантичний* (організація простору і дизайн інтер'єрів комп'ютерних класів, мультимедійних аудиторій, бібліотеки; топологія і склад університетської мережі; символічний простір); *технологічний* (зміст, методичне забезпечення та організація навчального процесу); *інформаційно-компетентнісний* (інформаційна компетентність та інформаційна культура суб'єктів середовища); *комунікативний* (педагогічне спілкування суб'єктів середовища); *імовірнісний* (ніші та стихії) всі виокремленні складники тісно між собою пов'язані та взаємозумовлені [7].

З погляду С. Зелінської теоретична модель методики додаткової хімічної освіти на основі інтеграції змісту навчання і активного застосування ІОС і засобів ІКТ має такі компоненти: мотиваційно-цільовий, теоретико-методологічний, змістовно-технологічний [3].

О.П. Буйницька, описуючи структурно-функційну модель інформаційно-освітнього середовища університету, вказує на її складові: електронний контент, електронну комунікацію та ІТ інфраструктуру взаємопов'язані між собою управлінським, змістовим, організаційним, технологічним та результативно-діагностичним компонентами. Значну увагу у цій моделі привертає змістовий компонент, основу якого, на думку авторки, складають чотири ключових блоки:

– наукові ресурси: інституційний репозиторій, система е-конференцій, система е-семінарів, наукові е-журнали, система вебінарів, база магістерських робіт;

- навчальні ресурси: система е-навчання, Microsoft Imagine Academy, MOOC, EDX, відкриті е-курси на вікі-порталі університету;
- контролюючі ресурси: система е-деканат, система антиплагіат, система е-тестування;
- інформаційно-методичні ресурси: портал університету, сайти підрозділів, вікі-портал, е-бібліотека, е-каталог [2].

Якщо розкласти поняття інформаційно-освітнього середовища ЗВО на складові, такі як: інформація, освітній процес, університет (як середовище) і представити їх у контексті діяльності бібліотеки, то бачимо, що сама по собі інформація є основою бібліотеки, яка є її збирачем, зберігачем, виробником та розповсюджувачем; якісні інформаційні ресурси бібліотеки впливають на якість освітнього процесу; бібліотека є органічною частиною середовища вишу.

Розглядаючи бібліотеку закладу вищої освіти стосовно університетського інформаційно-освітнього середовища, можна дійти до висновку, що її діяльність впливає на розвиток усіх компонентів представленої вище моделі.

З точки зору управлінського компоненту стосовно бібліотеки як структурного підрозділу університету та безпосередньо самій бібліотеці притаманні визначення і вибір ефективних методів управління, організація і контроль за основними напрямками діяльності й розвитку, вибір цілей та складання плану дій з їх досягнення, розподіл обов'язків та координація взаємодії, аналіз ефективності роботи та методи усунення недоліків і таке інше.

Організаційний компонент дозволяє розглядати бібліотеку як елемент організаційної структури університету так і організаційну структуру зокрема, яка базується на дотриманні певних норм, вимог, розпоряджень, положень, що визначають принципи організації роботи бібліотеки, пов'язані з виконанням притаманних їй функцій.

Щодо технологічного компоненту вибір та застосування інноваційних технологій, спрямованих на розвиток бібліотеки, у результаті сприяє підвищенню якості навчання та ефективності освітнього процесу університету через розширення інформаційних послуг та інформаційних ресурсів.

Пріоритетом у цьому ланцюгу є діяльність бібліотеки вишу щодо розвитку змістового компоненту, охоплюючи майже всі блоки:

- у блоці наукові ресурси бібліотека відповідає за організацію, функціонування та розбудову інституціонального репозитарію та бази робіт здобувачів вищої освіти; є організатором е-конференцій, е-семінарів, вебінарів; опікується випуском наукових е-журналів та е-видань;
- у блоці навчальні ресурси бібліотека опікується створенням баз електронних навчально-методичних комплексів; розміщує інформацію та посилення на відкриті навчальні е-курси та ін.;
- у блоці контролюючі ресурси відповідає за координацію роботи з розробниками антиплагіатних систем, здійснює перевірку робіт на предмет плагіату у цих системах, опікується питаннями підтримки руху академічної доброчесності вишу, проводить заняття стосовно питань академічного письма тощо.;
- у блоці інформаційно-методичні ресурси відповідає за створення е-бібліотеки та е-каталогу, ведення вебсайту наукової бібліотеки та підготовки

інформації для наповнення сайту університету, опікується питаннями надання доступу до наукометричних баз даних (Scopus, Web of Science, Science Direct, Springer Nature, Index Copernicus та ін.) тощо.

Все вищевказане, пов'язане з діяльністю університетської бібліотеки, надає учасникам інформаційно-освітнього середовища певні переваги, а саме:

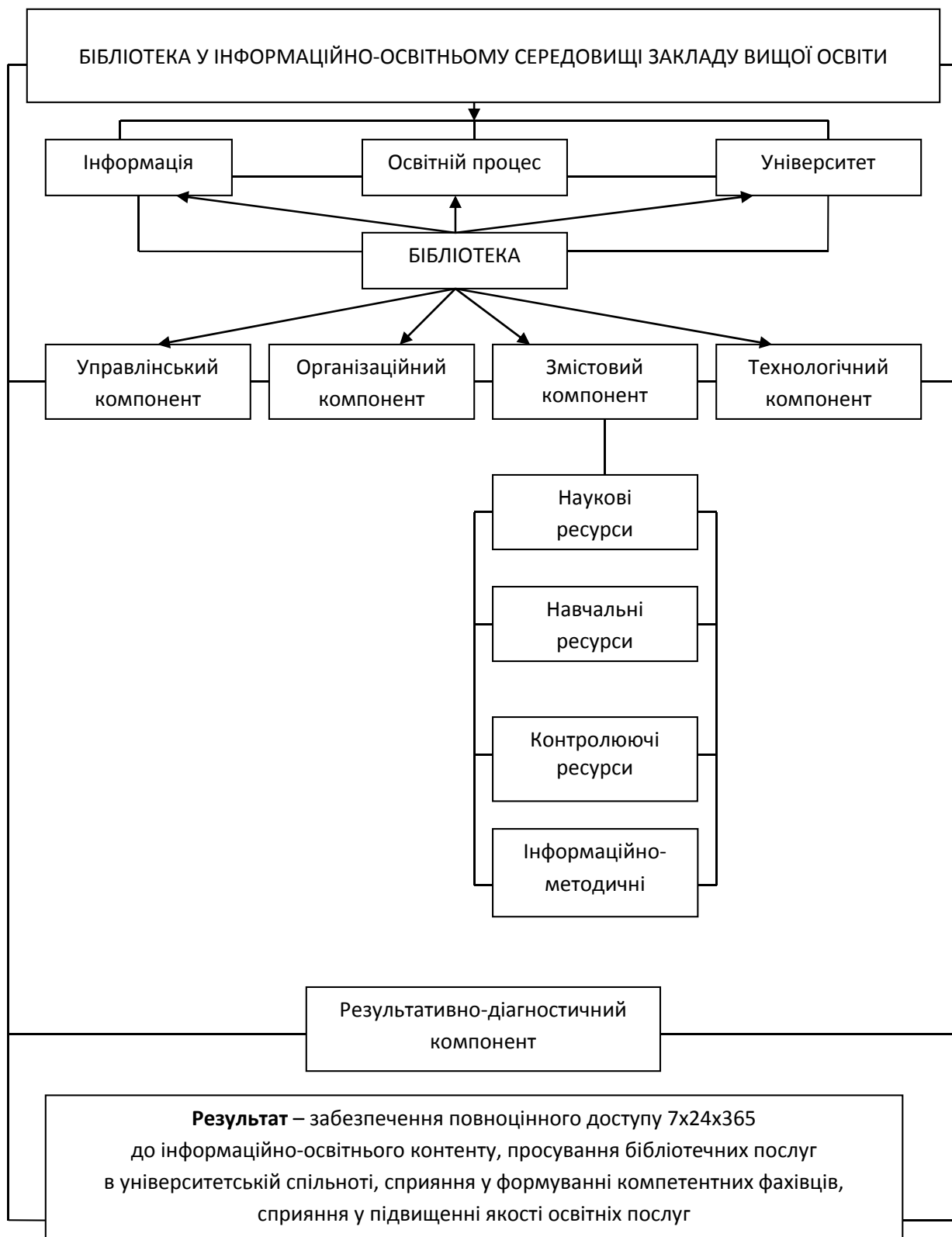
- економія часу та коштів;
- вільний доступ до електронного контенту (інформаційних ресурсів);
- отримання якісної, перевіреної інформації;
- відсутність жорстких рамок і вимог присутності у певному місці за певним часом;
- розширення просторових меж стосовно пошуку та використання навчальних та наукових документів;
- опанування новими технологіями;
- опанування навичок академічного письма;
- покращення якості творів навчального та наукового характеру;
- поліпшення можливостей для самоосвіти та освіти впродовж життя;
- підвищення власного іміджу та конкурентоспроможності на ринку праці.

Перераховані компоненти з точки зору функціоналу бібліотеки, їх взаємозв'язок та взаємообумовленість є втіленням результативно-діагностичного компонента, який передбачає діагностику результатів діяльності бібліотеки в університетському середовищі, визначає досягнення, недоліки та перспективи.

Результатом діяльності бібліотеки в інформаційно-освітньому середовищі університету має бути забезпечення повноцінного доступу 7x24x365 до інформаційно-освітнього контенту, просування бібліотечних послуг в університетській спільноті, сприяння у формуванні компетентних фахівців, сприяння у підвищенні якості освітніх послуг.

Все вищевказане представимо схематично (*рисунок*).

Отже, університетська бібліотека сьогодні опановує новітні ІТ технології, виходить на новий рівень інформаційної відкритості та доступності, що забезпечує створення та вдосконалення якісного електронного контенту через постійне відстеження інноваційних перетворень в бібліотечній та освітній сфері а також розробку нових інформаційних ресурсів, оновлення і вдосконалення вже існуючих. Бібліотека вишу є активним учасником комунікативної взаємодії елементів представленої моделі, органічною частиною інформаційних процесів. Готовність до перетворень, мобільність, необмежена доступність, відповідність вимогам, що стоять перед ЗВО та кожного з його підрозділів – це і є пріоритетами наукової бібліотеки на майбутнє, що сприятиме розвитку інформаційно-освітнього середовища університету, підвищить його ефективність та стане одним із перспективних напрямів до формування та вдосконалення сучасної інформаційно-освітньої моделі вишу.

Бібліотека у інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти

Література:

1. Биков В. Теоретико-методологічні засади формування хмаро орієнтованого середовища закладу вищої освіти / В. Биков, М. Шишкіна. – Режим доступу: <http://tipus.khpi.edu.ua/article/view/73497>

2. Буйницька О.П. Структурно-функційна модель інформаційно-освітнього середовища університету / О. П. Буйницька // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2019. – №1 (Том 69).– С. 268-278.
3. Зелінська С. ІОС університету: структурно-функціональна модель процесу навчання хімії /С. Зелінська.– URL : http://www.apfn-journal.in.ua/archive/31_2020/part_3/31.pdf
4. Лізунов П. П. Моделі та засоби формування комплексного інформаційно-освітнього середовища навчального закладу / П. П. Лізунов, А. О. Білощицький.– Режим доступу: <https://www.academia.edu/19001953>.
5. Морзе Н. Створення сучасного електронного курсу в системі Moodle / Н. Морзе , О. Буйницька, та Л. Варченко-Троценко. – Кам'янець-Подільський, Україна: ПП Буйницький, 2016.– Режим доступу : https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/e8b0e789-8dee-4ab5-a48e-96d153921d2e/book_Moodle.pdf
6. Оргинський В. Л. Педагогіка вищої школи. Моделі системи освіти в сучасному світі [Електронний ресурс] / В. Л. Оргинський.– Режим доступу : https://pidru4niki.com/15941024/pedagogika/modeli_sistemi_osviti_suchasnomu_sviti#295
7. Панченко Л.Ф. Теоретико-методологічні засади розвитку інформаційно-освітнього середовища університету: дис... д-ра наук: 13.00.10 – 2011 / Л. Ф. Панченко.– URL: https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00584709_1.html

THE PLACE OF THE SCIENTIFIC LIBRARY IN THE MODERN MODEL OF THE INFORMATION AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE UNIVERSITY

Larysa Bakumenko,
Cand. Sciences in Social Communications for IT
Director
Scientific Library
Kharkiv State University of Food Technology and Trade
ORCID iD 0000-0002-3993-3022

***Abstract:** The concept of information and educational environment of a higher education institution is given, the place and priorities of scientific library development in the modern model of information and educational environment of the university are determined.*

***Keywords:** university library, information and educational environment of the university, model of information and educational environment of higher education institution, development prospects.*

БІБЛІОТЕЧНИЙ ПРОСТІР: ОСНОВНІ ПІДХОДИ Й ОРГАНІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕК НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Ірина Бова,

завідувачка відділом обслуговування

Наукової бібліотеки

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ORCID 0000-0003-0101-6429

Анотація: розглянуто питання створення й модернізації відкритого простору бібліотек нового покоління.

Ключові слова: *бібліотечний простір, зонування бібліотек, інтер'єр бібліотек*

Сьогодні, коли у всіх сферах життя стрімко відбуваються трансформації, сучасні бібліотеки як осередки знання і відкритої комунікації мають прагнути відповідності світовим стандартам. Звісно, вказане стосується всіх видів їх діяльності, у тому числі з організації бібліотечного простору. Однак перш ніж з'ясувати, як і яким чином цього домогтися, варто визначитися із суттю поняття «бібліотечний простір».

Передусім наголосимо, що з огляду на темпи введення новацій і розробки нових платформ, інформаційну насиченість (навіть перенавантаженість), терміни «бібліотечний простір», «суспільний простір», «навчальний простір» тощо, стають загальноживаними, проте за сучасних умов їх зміст переосмислюється. Зокрема, «бібліотечний простір» вживається на позначення не лише місця, де розташовані і зберігаються книжки та інші носії інформації, а й простору для відвідувачів, в якому останні мають повну свободу вибору необхідної інформації й способу її отримання (друкований засіб, Інтернет, електронний носій). За такого розуміння цього поняття необхідно віднайти нові підходи до організації бібліотечного обслуговування.

Однак не треба забувати й про те, що бібліотека вважається складовою сучасного суспільного простору, найважливішою цінністю і якістю якого визнається відкритість, а отже, і бібліотечний простір можна назвати відкритим. До сказаного слід додати, що таким він сприймається за умов, що в ньому легко орієнтуватися, а також йому притаманні наступні риси, як багатофункціональність, привабливість, креативність, зрозумілість, мобільність тощо.

Зауважимо, що геометрію простору, як це нам відомо з архітектури, візуально або фізично можна змінити завдяки використанню певних дизайнерських засобів, прийомів, тобто шляхом розроблення дизайнерської стратегії. Це, у свою чергу, дозволить розкрити потенціал бібліотеки і перетворити її на модерний осередок, відкритий сучасний простір, тобто на місце, де існує можливість максимально швидко отримати потрібну користувачу інформацію або послугу. Звісно, такий простір повинен бути функціональним і мобільним, щоб за необхідності фахівці оперативно мали змогу змінити його формат,

пристосувавши під конкретні потреби відвідувачів задля забезпечення індивідуальної або групової роботи, проведення лекції, івентів, тренінгів, дебатів, конференційних заходів, вебінарів, кінопереглядів або майстер-класів.

Варто додати, що, як показує досвід, без вдалого зонування бібліотечних приміщень неможливо створити привабливого внутрішнього простору бібліотеки. На наше переконання, різні зони бажано візуально відмежовувати, застосовуючи, зокрема, певні кольори і матеріали обробки, акустичні штори, мобільні перегородки, різноманітні типи світильників, багатофункціональні меблі (стелажі, крісла, пуфи, виставкові комплекси, столи-трансформери) тощо. Вбачається, що завдяки цьому вдасться раціонально розпланувати і використовувати простір. Як показує досвід, облаштувати на одному поверсі відразу декілька багатофункціональних локацій можна за допомогою сучасних меблів. Крім того, завдяки стелажам для зберігання книг можна поділити приміщення на зони різної активності. Так, наприклад, у науковій бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого завдяки сучасним меблям на одному поверсі розташовано відразу декілька зон: абонемент наукової літератури, читальна зала, кімнати для індивідуальної й групової роботи, коворкінг-майданчик, локації виставкових тематичних комплексів тощо. Звернемо увагу, що лише один предмет меблів вирішує відразу функціональні, просторові й дизайнерські завдання. Виходячи з цього, слід констатувати, що мобільність елементів середовища (можливість їх швидко й легко переміщувати) дозволяє якомога ефективніше використовувати простір і поєднувати велику кількість функцій навіть на дуже обмеженій площі. Отже, можна стверджувати, що візуальне зонування створює у відвідувача бібліотеки відчуття комфорту і робить інтер'єр більш виразним, інтуїтивно зрозумілим.

Спираючись на це, можна констатувати, що при грамотному зонуванні й вдалому розміщенні фондів і меблів з'являється можливість забезпечити відкритий доступ до літератури у читальних залах й абонементних, що, безумовно, максимально наближає книгу до читача.

Заслуговує на увагу й те, що при створенні комфортного бібліотечного простору обов'язково треба турбуватися про природні людські потреби, йдеться про облаштування місць для зберігання особистих речей, можливість зарядити гаджети, наявність дзеркал, доступ до питної води та ін.

Резюмуючи, зазначимо, що всі базові функції бібліотеки можуть бути поєднані в одному просторі й ефективно виконуватися, а такий формат, як зонування бібліотечних приміщень, на наш погляд, – один із дієвих інструментів, який допомагає залучити до бібліотеки користувачів. Таким чином, якщо у сучасному суспільному житті бібліотека прагне стати інформаційним центром її простір має бути багатофункціональним, привабливим, зрозумілим і комфортним.

Література:

1. Талалаєвська, М. Нові бачення просторових рішень бібліотек (за матеріалами зарубіжних і українських інтернет-джерел) / М. Талалаєвська // Бібл. Планета. – 2018. – № 1. – С. 20–22.

2. Усик, М. М. Сучасний погляд на організацію бібліотечного простору / М. М. Усик // Короленківські читання 2018. Бібліотеки, архіви, музеї як центри освіти та саморозвитку особистості : матеріали XXI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 24 жовт. 2018 р. : у 2-х ч. – Харків, 2019.— Ч. 1. – С. 155–162.

3. Бабак, Т. А. Библиотечное пространство: опыт зарубежных библиотек по его организации и реорганизации / Т. А. Бабак, О. А. Красюкова // Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : матеріали II наук.-практ. Інтернет-конф., м. Харків, 24-31 жовт. 2016 р. – Харків : ХНМУ, 2016. – С. 7–14.

LIBRARY SPASE: MAIN APPROACHES ORGANIZAYION OF NEW GENERATION LIBRARIES

Irina Bova,

Head of the service department scientific library
Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID 0000-0003-0101-6429

***Abstract:** the article considers the aspects of creation and modernization of open space of new generation libraries.*

***Keywords:** library space, library zone, interior library*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ РЕКЛАМИ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ

Оксана Борисова,

завідувачка відділу комплектування документів

Дарина Корольчук,

бібліотекар 2-ї категорії

Наукова бібліотека

Харківський національний медичний університет

***Анотація:** У статті розглянуто соціальні мережі як канали комунікації та рекламування бібліотеками своїх сервісів та послуг, досвід Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету з популяризації нових надходжень через створення відео-презентацій з використанням мобільних додатків.*

***Ключові слова:** бібліотека, комунікація, соціальні мережі, нові надходження, відео-презентації, мобільні додатки.*

Перехід інформаційних ресурсів в цифровий формат призвело до суттєвих змін у системі інформаційних комунікацій. З появою Інтернету відбуваються трансформації людського мислення, на які бібліотеки реагують досить швидко [1].

Головною метою діяльності бібліотек є організація та управління інформацією. У цьому контексті соціальні мережі (СМ) є ресурсом миттєвого її отримання, дієвим засобом рекламування діяльності бібліотеки, а також не-

формального спілкування з потенційними користувачами [3]. Сьогодні бібліотеки досить активно освоюють СМ, стають віртуальними інформаційними центрами. Хоча СМ вважають інструментом зовнішньої соціальної комунікації, їх також можна віднести до засобів бібліотечного обслуговування.

Теоретичні та практичні засади представлення бібліотек у СМ досить активно досліджуються фахівцями. Так, Лазоренко І.М. [6] надала визначення понять «соціальна мережа» та «імідж». Бак О.В. [1] у своїй статті розглядає соціальні медіа як канали комунікації, висвітлює максимально ефективну позицію діяльності бібліотеки в соціомедійному середовищі. У публікації Струнгар В. [8] досліджено контент українських бібліотек в соціальних медіа, поняття інструментарію соціальних медіа, що сприяють якісній реалізації бібліотечних представництв. Гранчак Т. [4] піднімає питання використання бібліотеками соціальних мереж як засобу удосконалення бібліотечних послуг. В публікаціях Булахової Г. [2] та Мар'їної О.Ю. [7] аналізується застосування мережі Facebook як засобу рекламування бібліотечної діяльності, приводяться популярні форми іміджевої діяльності бібліотек. Вороніна Р.В. [3] вивчала роль соціальних медіа в сучасній бібліотечній діяльності, дала оцінку місця комунікативної культури в системі професійних знань бібліотекаря. Киричок І.В., Русанова О.А. і Тесленко К.М. [5] в своїй роботі висвітлили досвід та навели приклади використання соціальних медіа в діяльності університетської бібліотеки.

СМ можуть бути також засобом професійної мотивації бібліотекарів. Зараз на просторах Інтернету існує дуже велика кількість спільнот для обміну досвідом та поширення всіляких допоміжних інструментів для розвитку професійних компетенцій.

В добу глобальної інтернетизації СМ – найдієвіший засіб в роботі бібліотеки для налагодження та підтримки комунікацій з користувачами завдяки стрімкому поширенню різноманітних мереж.

Сучасна бібліотека для користувачів є партнером і консультантом, адже допомагає орієнтуватися у віртуальному просторі та постійно вивчає їхні інтереси. Під час спілкування в СМ з потенційними користувачами бібліотекарі мають змогу формувати та надавати для використання бібліотечні продукти та сервіси.

Одним із основних векторів діяльності бібліотеки є популяризація її фондів та ресурсів. Інноваційні форми популяризації доповнюють та розширюють можливості традиційних методів. З приходом інтернетизації виникла необхідність переміщення традиційних форм з реального до віртуального простору, що на практиці дає змогу розв'язати ряд проблем, які не завжди можливо вирішити традиційними методами. Віртуальний світ є ефективною формою для того, щоб привернути увагу користувачів та полегшити пошук необхідних видань у бібліотеці.

Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) буде користувач-орієнтований простір, просуває власні інфор-

маційні ресурси для освіти, науково-дослідної діяльності та організації інтелектуального дозвілля. НБ ХНМУ активно інформує своїх користувачів про всі надходження видань до фонду. Так, відділом комплектування документів НБ ХНМУ було запропоновано використання відео-презентації для огляду нових надходжень.

Відео – «живий» тип контенту, наближений до реальності. Саме за допомогою відео можна залучити більше користувачів, адже воно охоплює і зорове, і слухове сприйняття. Відео-презентації найкраще ілюструють користувачу зміст книги, привертаючи увагу до публікації. Facebook, Instagram мають функцію автозапуску відео – своєрідна «фішка», яка дає можливість з перших секунд заволодіти увагою користувачів.

Пости про нові надходження до фонду НБ ХНМУ публікувалися в Facebook, Instagram, та на каналі бібліотеки в Telegram. Під час створення відеопрезентації використовується Microsoft PowerPoint, в якій відбувається компонування елементів:

- відео (короткі ролики з оглядом книги),
- текстова частина (бібліографічний опис),
- фото книги (або кількох книг, якщо, наприклад, це багатотомне видання).

Для монтажу відео використовується програма InShot – багатофункціональний додаток для смартфона зі зручним інтерфейсом. Можливості редактора дозволяють з легкістю змонтувати декілька коротких відео в одне, створити відеоряд з фотографій, додати ефекти між переходами відео. Також є можливість регулювання швидкості, розміру відео, можна накласти музику як з самого додатка, так і завантажених композицій. Додаток безкоштовний, проте при першому завантаженні на відео накладається водяний знак, який можна зняти при перегляді реклами.

Таким чином, адаптація бібліотек у СМ відбувається досить швидко та є гарною тенденцією розвитку у бібліотечній сфері. У більшості випадків саме СМ є зручним способом інформаційного обслуговування користувачів, тому підвищення соціальної та комунікативної ролей бібліотек у віртуальному світі є дуже важливим та відповідальним завданням для бібліотекарів.

Література:

1. Бак О. В. Аналіз соціальних мереж із погляду найбільшої ефективності для просування бібліотеки в Інтернеті / О. В. Бак // Соціальні медіа для бібліотек : середовище, ресурс, сервіс : матеріали круглого столу, Харків, 31 жовт. 2017 р. / Харків. нац. мед. ун-т. Наук. б-ка ; [редкол.: І. В. Киричок та ін.]. – Харків : ХНМУ, 2017. – С. 3–8.

2. Булахова Г. Рекламна стратегія просування продуктів і послуг бібліотек у соціальній мережі Facebook / Г. Булахова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2016. – Вип. 43. – С. 331–345.
3. Вороніна Р. В. Соціальні медіа та професійна комунікативна культура бібліотекаря: загальні питання взаємодії / Р. В. Вороніна // Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс : матеріали круглого столу, Харків, 31 жовтня 2017 року / редкол. : І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва; Харківський національний медичний університет. – Харків : ХНМУ, 2017. – С. 19–27.
4. Гранчак Т. Використання національними бібліотеками соцмереж для представлення бібліотечних продуктів і послуг / Т. Гранчак // Бібл. вісн. – 2016. – № 1. – С. 18–29.
5. Киричок И. Вузовское виртуальное сообщество: миссия библиотеки в социальных сетях / И. Киричок, О. Русанова, К. Тесленко // Бібліотечний форум України. – 2014. – № 3. – С. 18–20.
6. Лазоренко І. М. Потенціал використання соціальної мережі Facebook бібліотеками вищих навчальних закладів України / І. М. Лазоренко // Соціальні медіа для бібліотек : середовище, ресурс, сервіс [Текст] : матеріали круглого столу, Харків, 31 жовт. 2017 р. / Харків. нац. мед. ун-т. Наук. б-ка ; [редкол.: І. В. Киричок та ін.]. – Харків : ХНМУ, 2017. – С. 56–63.
7. Мар'їна О. Бібліотеки та соціальні медіа : технологія взаємодії / О. Мар'їна // Вісник Книжкової палати. – 2012. – № 8. – С. 19–21.
8. Струнгар В. Представлення бібліотеки в інтерактивному медіа-середовищі: змістовий аналіз / В. Струнгар // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2017. – Вип. 46. – С. 329–344.

SOCIAL NETWORKS AS AN ADVERTISING METHOD FOR LIBRARY FUNDS

Oksana Borysova

Head of the Documents Acquisition Department

Daryna Korolchuk

librarian of the 2nd category

Scientific Library

Kharkiv National Medical University

***Abstract:** The article considers social networks as channels of communication and advertising by libraries of their services, the experience of the Scientific Library of Kharkiv National Medical University in promoting new acquisitions through the creation of video presentations using mobile applications.*

***Keywords:** library, communication, social networks, new arrivals, video presentations, mobile applications.*

СТИМУЛИ І МОТИВАЦІЇ В БІБЛІОТЕЧНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Ольга Боровик,

директор бібліотеки

ORCID ID: 0000-0002-1088-6381

Ганна Григоращенко,

головний бібліотекар

бібліотека

Полтавський державний медичний університет

***Анотація:** Використання бібліотечними менеджерами матеріальних/нематеріальних та позитивних / негативних стимулів; уміння працівників мотивувати себе задля досягнення позитивних результатів у роботі. Ця стаття є продовженням тем «Як зробити кар'єру в бібліотеці» та «Тайм-менеджмент у бібліотеці» й адресована керівникам бібліотек, відділів, секторів.*

***Ключові слова:** бібліотека університету, бібліотечний менеджмент, стимули, мотивації.*

Коли йдеться про стимули, то найперше, що згадують, це премії, підвищення за посадою чи почесні грамоти. Часто стимули та мотивації поєднують в одне поняття або плутають. Вивчення проблем мотивації трудової діяльності має пряме практичне значення. Від того, як розуміє людина свою трудову діяльність і якими мотивами вона керується, залежить її ставлення до роботи, а отже й результати її праці. Тому вивчення, розуміння внутрішніх механізмів мотивації дає змогу виробити ефективну політику менеджменту, створити «режим найбільшого сприяння» для тих, хто дійсно прагне продуктивно й креативно працювати [5]. Генрі Форд вважав, що «лише два стимули змушують людей працювати: бажання заробітної плати та страх її втратити» [1].

Стимули і мотивації поділяють на матеріальні й нематеріальні, позитивні й негативні. Для бібліотечних менеджерів питання матеріального стимулювання за браком бюджетних коштів часто є проблемним. Тому вони змушені знаходити інші способи заохочення персоналу – корпоративні свята, подяки із занесенням в трудову книжку, можливість кар'єрного зростання, престижний заклад, тренінги, почуття компетентності, комфортні умови, злагоджений колектив, івенти, повага, самоповага. З негативних: критика, страх залишитися без роботи, крик, недовіра й щохвилинний контроль.

Цей перелік можна поділити на «зовнішнє, незалежне від мене» і «внутрішнє, у мені». Оце і є розмежування між **стимулами і мотиваціями**.

Стимул (від лат. *Stimulus* – загострена палиця, якою поганяють тварин) – зовнішній чинник, що змушує людину працювати ефективно й підвищувати свою результативність. Синоніми до слова «стимулювати»: активізувати, підвищувати, підкріплювати, порушувати, форсувати, надихати, змушувати, зацікавлювати, культивувати, схилити, підстобувати, заохочувати.

Мотивація (з лат. *moveo* – спонукання до дії) – це внутрішнє спонукання людини до виконання своєї роботи, досягнення виробничих цілей. Синоніми: імпульс, бажання досягти чогось, причина. Власне, це бажання працювати, яким складно управляти із зовні як щастям або радістю [1].

Як показує практика, позитивні стимули діють ефективніше, ніж негативні. Однак у роботі виникають і такі ситуації, коли неможливо уникнути використання негативних заходів (догана, зауваження, критика тощо). У такому разі бібліотечним менеджерам треба враховувати, що негативні заходи, реалізовані на одинці з підлеглим, матимуть більший вплив, ніж ті, які будуть проведені в присутності всього колективу. Хороший керівник свідомо використовує позитивне підкріплення, але може застосувати й негативне.

Іншу думку висловила в інтерв'ю про нейроменеджмент консультантка з організаційного розвитку, викладачка Львівської бізнес-школи Наталія Кадя «Критика з погляду роботи мозку і сприйняття інформації ніколи не буде корисною. Краще, коли керівник скаже підлеглому, що йому треба в собі змінити, щоб стати кращим, іншим, розвиватися. Критика в сучасному світі, з новим поколінням неприпустима. Ми сприймаємо людей через їхні сильні сторони й розвиваємо сильні сторони» [4]. Не говорити: «ти робиш багато граматичних помилок», а запропонувати починати робочий день із виконання вправ з української мови (наприклад, на сайті «Мова – ДНК нації»).

З погляду мотивації найгіршою є ситуація, у якій підлеглі не отримують ані позитивного, ані негативного підкріплення.

Самомотивація (з англ. self motivation) – це вміння тривалий час обходитися без зовнішніх стимулів і контролю, без підтримки і заохочення в різних ситуаціях, які трапляються на роботі. З одного боку, здатність до самомотивації може бути вигідною керівникові: йому не потрібно прикладати значних зусиль для додаткової мотивації та контролю; але з іншого боку – працівник часто стає погано керованим [2]. «Самомотивація дуже індивідуальна, тому працівники вибирають різні способи для того, щоб мотивувати себе. Але є певні методи, які мають позитивний вплив на більшість людей. Особливо, якщо йдеться про роботу над собою, то без внутрішньої мотивації – самомотивації – тут не обійтись» [3]. Вона потрібна всім: і керівникам, і підлеглим.

Є багато прийомів як змусити себе йти до мети. Ось деякі з них. **Розвиток сили волі.** Найпростішим, і в той же час, найскладнішим способом розвитку сили волі є змушувати себе робити те, що робити не хочеться. Саме «роблення через не хочу», долаючи труднощі, робить людину сильнішою. Починати тренування сили волі слід з малого, поступово підвищуючи планку. А в списку своїх справ, навпаки, завжди вибирати найскладніше і саме його робити найперше. Регулярне тренування своєї сили волі через певний час почне давати результати і людина побачить, як простіше їй стало справлятися зі слабкостями, небажанням щось робити і лінню [3]. Слід не боятися робити помилки. Іноземні роботодавці при підборі кандидатів на заміщення вакансії запитують не тільки про успіхи, а й про те, які у них були провали, чи аналізували їх і які висновки зробили [4].

Візуалізація полягає в уявному проживанні бажаного сюжету. Рекомендується перед сном уявляти картинки того, чого людина бажає досягти. Потрібно не просто думати, а уявляти це так, як ніби це вже так є. Слід постара-

тися змалювати всі деталі, оточення, свої відчуття. Після цього людина відчує, що у неї з'явилося бажання швидше почати щось робити для досягнення своєї мети. Відразу ж слід приступити до дії [3]. Мрієте про визнання поміж колег? Уявіть, що стоїте за трибуною конференції і вашому виступу аплодують усі присутні. Хочете стати керівником відділу? Уявіть, як директор бібліотеки в присутності всього колективу зачитує наказ про ваше призначення.

Самонавіювання – це процес впливу людини на свою психіку. Для того, щоб переконати себе в чомусь, потрібно скласти список правильних настанов (тверджень). Наприклад, якщо працівник відчуває занепад сил, у нього пригнічений стан, він може використовувати твердження «Я сповнений енергії і сил!». Повторювати твердження слід якнайчастіше; з часом людина помітить його вплив. При самонавіюванні слід дотримуватися кількох правил:

- твердження повинні відображати те, чого хочеться, а не те, від чого слід позбутися (не використовувати частку «не»). Говорити «Я відчуваю себе добре», а не «Я не відчуваю себе погано»;
- будь-яке твердження має бути в теперішньому часі, коротким і мати конкретний зміст;
- повторювати твердження слід усвідомлено, а не просто завчивши текст [3].

Афірмації – це спеціальні невеликі тексти або вирази, які впливають на людину на психологічному, підсвідомому рівні. Цей прийом дуже схожий з самонавіюванням. Його часто використовують, щоб позбутися страхів, зняти підсвідомі негативні блоки [3]. Робиться це так: береться липкий папір для нотаток (стікери) двох кольорів, наприклад, синього й зеленого. На синьому пишуться свої страхи, на зеленому – афірмації до них. Стікери наклеюються по горизонталі один проти одного. На синьому «я боюся спілкуватися з керівником», навпроти на зеленому – афірмацію «я отримую задоволення від спілкування з керівником»; на синьому – «мені не цікаво працювати в ІР-БІСі», на зеленому – «я залюбки працюю в програмі ІРБІС. Це сучасно й корисно для читачів». Розмістити слід стікери на видному місці – на стіні, дзеркалі, шафі і доповнювати записи, як тільки помітите за собою ще якісь страхи чи небажання щось робити. Зберіть усі сині папірці і викиньте їх. Залишаться тільки позитивні афірмації на зелених. Читайте їх щодня і незабаром помітите зміни в своєму житті.

Винагорода. Якщо винагорода, спочатку передбачена за виконання роботи, працівника не надихає, йому слід придумати самому, чим нагородити себе за успішне досягнення мети [2]. Наприклад: «Якщо я вчасно здам звіт, то я все-таки куплю собі повне зібрання творів улюбленого поета». Або «Якщо я сьогодні закінчу бібліографічний показчик, я нарешті сходжу на виставку картин». Хоча «якщо» краще замінити на «коли»: «я сходжу на виставку тільки тоді, коли закінчу бібліографічний показчик». Головне – щоб винагорода справді була привабливою.

Рефреймінг (від англ. *frame* – рамка, *reframe* – вставити в нову рамку (ту ж картину) – термін, який використовується для опису переосмислення та перелаштування механізмів сприйняття, мислення, поведінки з метою позбутися від невдалих психологічних шаблонів. Залежно від того, що потрапляє в рамку, змінюється й сприйняття того, що зображене на картині.

Рефреймінг будується за такими принципами:

- позитивне переформулювання повідомлень: «Ми додатково доручаємо тобі організувати флешмоб до Дня бібліотек, щоб ти змогла проявити себе й довести свою здатність до вищої посади» (замість: «Ти одержуєш додаткове навантаження за ті ж гроші»);

- у кожній ситуації і в кожній людині є щось позитивне. Виявлення цих переваг і використання їх у формулюваннях зі словом «зате»: «Вона повільно вводить опис в ЕК, зате ретельно все перевіряє й не допускає помилок»;

- постановка факту або ситуації у вигідний для порівняння ряд: «Відділ наукової обробки документів дуже завантажений, зате менше ніж бухгалтерія», «Ти зараз предметизуєш статті значно швидше, ніж три місяці тому» [2].

Використання рефреймінгу в жодному разі не має на увазі обману: всі факти, що характеризують іншу сторону події або якості людини, повинні відповідати дійсності. Бажано, щоб бібліотечні керівники використовували переваги цього методу для поліпшення самомотивації співробітників.

Але для бібліотекарів, вважаємо, найприйнятніший спосіб – **біографії відомих особистостей**. Полягає він у знайомстві з життям людей, що досягли значних успіхів, стали видатними. Якщо в підлеглого немає бажання працювати над будь-яким проєктом чи йому не цікаве поставлене директором завдання, нехай візьме на полиці книгу про видатну особистість, якою захоплюється, і перечитає її біографію. Це надихає. Книга може бути про успішного бізнесмена, зірку кіно чи відомого спортсмена. Він знайде у житті цієї людини безліч мотивуючих моментів, прикладів стійкості і бажання йти вперед, незважаючи ні на що. Під час читання людина відчує бажання взяти себе в руки, прагнення йти до поставленої мети; його мотивація багаторазово посилиться [3]. Можна зробити колаж із висловів цієї видатної особистості, на кшталт: Тобі ніхто нічим не зобов'язаний, досягай всього сам (Конфуцій); Найбільша слава приходить не до того, хто ніколи не падав, а до того, хто піднімається вище після кожного свого падіння (Н. Мандела); Повірте, що зможете, і пів шляху вже пройдено (Т. Рузвельт) тощо.

Безумовно, ефективність трудової діяльності залежить від мотивації. Проте ця залежність досить складна й неоднозначна. Буває так, що людина, яка під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників-мотиваторів зацікавлена в досягненні високих результатів, на практиці матиме гірші результати, ніж людина, яка значно менше вмотивована до ефективної праці. Адже на результати праці впливає безліч інших чинників: кваліфікація працівника, його здібності та навички, розуміння поставлених завдань тощо [5].

Використовуючи стимули, керівник бібліотеки повинен заохочувати підлеглих до самостійного мислення, розвитку власних ідей та пошуку нових альтернатив. Негативне підкріплення варто використовувати разом із позитивним, щоб у підлеглого залишилося приємне враження і спонукання до дії на майбутнє.

Не думайте, що хтось прийде і зробить вашу роботу цікавою, змістовною та захоплюючою. Мотивуйте себе самі!

Література:

1. Пересипкіна Н. Мотивація персоналу: чому негативні стимули не працюють. URL: <https://prohr.rabota.ua/motivatsiya-personalu-chomu-negativni-stimuli-ne-pratsyuyut/> (дата звернення: 03.09.2021)

2. Баксалова О. М. Тема 14. Самомотивація та самоконтроль менеджера https://msn.khnu.km.ua/pluginfile.php/204633/mod_resource/content/3/%D0%A2%D0%B5%D0%BC%D0%B0%2014.pdf (дата звернення 03.09.2021)

3. 5 способів самомотивації. URL: <https://www.welldone.org.ua/5-sposobiv-samomotivatsiyi/> (дата звернення: 03.09.2021)

4. Кадя Н. Що таке нейромеджмент та як використовувати знання про мозок. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/mozok/shcho-take-neuromenedzhment-ta-yak-vykorystovuvaty-znannya-pro-mozok> (дата звернення: 15.09.2021)

5. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу. <https://core.ac.uk/download/pdf/32615248.pdf> (дата звернення: 21.09.2021)

INCENTIVES AND MOTIVATIONS IN LIBRARY MANAGEMENT

Olga Borovik

Library Director

ORCID ID: 0000-0002-1088-6381

Anna Grigorashchenko

Chief Librarian

Poltava State Medical University

Abstract: *Use of material / intangible and positive / negative incentives by library managers; the ability of employees to motivate themselves to achieve positive results at work. The paper is a continuation of the topics “How to make a career in the library” and “Time- management in the library” and is addressed to the Library Directors, Heads of the departments, sectors.*

Keywords: *university library, library management, incentives, motivations.*

ІНФОРМАЦІЙНО-МАРКЕТИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПРОСУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ БІБЛІОТЕЦІ

Вікторія Брагінська,

завідувач сектору

ORCID: 0000-0002-1699-9176

Вікторія Щабельник,

провідний бібліограф

ORCID: 0000-0003-3661-6774

наукова бібліотека

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Анотація: *У статті презентовано досвід роботи наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого зі створення сервісної та інтелектуальної продукції. Надано характеристику інформаційного маркетингового середовища бібліотеки як інноваційного простору для дистанційного забезпечення науково-освітніх потреб здобувачів вищої освіти.*

Ключові слова: наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, лонгрід, промопродукти, тизер-трейлер, проморолік, бібліотечна реклама, маркетингове середовище.

У світлі пандемії COVID-19 та у зв'язку з поширенням дистанційного навчання перед бібліотеками постало нове завдання – якісне інформаційне забезпечення і якнайповніше задоволення науково-освітніх потреб здобувачів вищої освіти, що, звісно, є вимогою часу. На його виконання науковою бібліотекою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого відбувається перетворення установи в сучасне середовище, де користувачі завдяки новітнім цифровим технологіям в змозі не тільки оперативно отримати всю необхідну інформацію, а й поставити питання чи поспілкуватися в режимі он-лайн з будь-яким співробітником, створено умови, які дозволяють користувачам фізично дистанціюватися, та убезпечити працівників і відвідувачів. Варто відзначити, що в бібліотеці поживилася діяльність із розробки, впровадження і використання сервісної та інтелектуальної продукції. Так, співробітники бібліотеки через введення карантину й вжиття обмежувальних заходів докладали максимум зусиль до формування інформаційно-маркетингового середовища і створення промопродукції власної генерації, нових бібліотечно-інформаційних ресурсів: лонгріди, путівники, інтерактивні плакати тощо. Ефективні рішення й маркетингові заходи бібліотеки щодо створення сучасних інтерактивних ресурсів допомагають долати не тільки фізичну й цифрову дистанцію, а й соціально-економічну.

Одним із популярних інструментів поширення інтелектуальної і сервісної інформації стали рекламні промороліки. Вони широко використовуються в діяльності бібліотеки і завжди викликають інтерес у користувачів. Сьогодні завдяки цьому потенційній аудиторії презентуються контентний інтелектуальний ресурс або сервісні послуги, при цьому все відбувається з дотриманням єдиної стилістики. Відомо, що проморолік – це частина інтернет-проекту, досить популярний засіб для просування бібпродукції. Його можна вважати справжнім міні-фільмом, відеотреком, який має і рекламний, і інформативний характер. Наприклад, наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого випустила promovideo «Бібліотека – Відкритість, Доступність, Сервісність!». Промоматеріали, представлені в ньому, являють собою своєрідні компоненти інформаційного маркетингового середовища, орієнтовані на широку аудиторію. Вони актуалізують бібліотеку як інноваційний workspace, рекламують архітектурно-ландшафтні локації для вільних комунікацій онлайн-відвідувачів і генерують освітньо-наукові й творчі ідеї. Такі промороліки, як «Бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого», «На допомогу організації науково-дослідної роботи!», «Вітаємо, абітурієнте!», «Бібліотека нашого часу – це комфортний простір для читання, майданчик для коворкінгу, зони для презентацій», «Вчені-правознавці – ювіляри 2020 року!», «Е-послуги Наукової бібліотеки НЮУ ім. Ярослава Мудрого!» та ін., представлені на веб-сайті бібліотеки, у соціальних мережах і мають, на нашу думку, високий потенціал. Інформації

про діяльність і заходи, що відбуваються в бібліотеці, постійно розміщується в мережах Facebook, Instagram, LinkedIn, на Телеграм-каналі і сайті. Вона, як правило, супроводжується інтерактивним проблемно-орієнтованим контентом і промоматеріалами.

Для привернення уваги й підвищення зацікавленості читачів ресурсами і відповідним інтерактивним середовищем бібліотеки, її популяризації напередодні визначних і пам'ятних дат на веб-сайті бібліотеки й у соціальних мережах постійно розміщуються вітальні листівки, книжкові закладки, пам'ятки, створені на платформах Canva та Crello, оформлені в єдиному стилістичному рішенні з логотипом бібліотеки, а також промоматеріали. Так, інтерактивний рекламний плакат на платформі Genially «Дистанційні сервіси Наукової бібліотеки НЮУ ім. Ярослава Мудрого» (<https://view.genial.ly/605b12a613ee700d0d5e9e43/interactive-image-interactive-image>) розроблений для ознайомлення студентів та науковців з ресурсами та сервісами наукової бібліотеки університету.

Крім того, розробка різного роду інфопродуктів і привабливого контенту для соціальних мереж за допомогою графічних платформ забезпечує доступ до ресурсів бібліотеки, включення всієї потенційної аудиторії до інформаційного маркетингового середовища бібліотеки. Наприклад, тизер (від англ. Teaser – «дражнилка») – це рекламне повідомлення, що використовується як анонс, а в його основі лежить певна інтрига. Він застосовується, як правило, для підвищення інтересу до тієї чи іншої тематики або акції. Зазвичай загадка, закладена в тизері, розкривається через деякий час – у повторному рекламному повідомленні. До прикладу, **Бібліотрансформер «Скарбничка права Стародавньої Грузії»**, підготовлений бібліотекою НЮУ ім. Ярослава Мудрого до Всесвітнього дня книги й авторського права 2021, створений на платформах Tilda та Genially, поєднав у собі декілька форм подачі інформації, а саме:

- мультимедійний лонгрід «Тбілісі – книжкова столиця світу 2021 року!» (<http://bibliographicdepartment.tilda.ws/tbilisiisthebookcapitaloftheworldin2021>)
- інтерактивний гід «Скарбничка права стародавньої Грузії» (<https://view.genial.ly/6059a3ca91094a0d681a2ad2/interactive-image-interaktivnij-plakat>),
- інтерактивна книжкова виставка «Грузія на перехресті часів» та відеоогляд видань з фонду рідкісних книг.

Тизер бібліотрансформера був доступний у мережах Facebook, Instagram, LinkedIn і на Телеграм-каналі. Додамо, що короткий і доступний тизер-трейлер зазвичай випускається бібліотекою задовго до виходу головного промоматеріалу, щоб зацікавити аудиторію. Так, напередодні 30-річчя від дня ухвалення Верховною Радою України Акту проголошення незалежності України для просування мультимедійного лонгріду «**Незалежна Україна: історичний дискурс**» (<http://scientificlibrary.tilda.ws/independentukraine>) науковою бібліотекою НЮУ ім. Ярослава Мудрого розроблено й поширено у соціальних мережах тизер-трейлер, щоб привернути увагу до актуального мультимедійного продукту.

Застосування в бібліотечній діяльності поруч із традиційними засобами таких промоматеріалів, як колажі, відеоогляди, серії електронних промороліків, постів, залучення до процесу надання контенту інших інтерактивних ресурсів

відповідає реаліям сьогодення і завданням підвищення якості наукової діяльності у ЗВО, дозволяє збільшити значення бібліотеки як сучасного інноваційного workspace. Формування дієвої маркетингової стратегії для просування та популяризації інформаційно-бібліографічної продукції, дозволить мобілізувати весь інтелектуально-креативний потенціал бібліотечної сфери, за для вироблення нової іміджевої професійної системи цінностей, нових критеріїв інноваційного розвитку.

INFORMATION-MARKETING ACTIVITY AND PROMOTION OF INTELLECTUAL PRODUCTS IN THE UNIVERSITY LIBRARY

Viktoriya Braginska

head of the sector

ORCID:0000-0002-1699-9176

Viktoriya Shabelnik

leading bibliographer

ORCID: 0000-0003-3661-6774

Scientific Library

Yaroslav Mudryi National Law University

***Annotation:** This article writes about essential characteristics of publicity communications in library management. Including the role and importance of advertising in the process of promoting library and information services and products.*

***Keywords:** Scientific Library of Yaroslav Mudryi National Law University, social networks, longridge, quarantine, remote services, web services, teaser, teaser trailer, library publicity.*

ПРОБЛЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ІНФОРМУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК ПРО НОВІ НАДХОДЖЕННЯ

Дмитро Гончаров,

Харківська державна академія культури

Магістрант

ORCID iD 0000-0003-4560-3545

***Анотація:** Розглянуто можливості автоматизованого інформування користувачів бібліотек про нові надходження до бібліотечних фондів, визначено основні проблеми їх реалізації. Запропоновано якісно нову модель актуалізації комунікаційної взаємодії в системі «бібліотека – користувач».*

***Ключові слова:** АБІС, автоматизоване інформування користувачів, бібліотека, модель інформаційної системи, нові надходження до бібліотечних фондів.*

Ефективним засобом залучення користувачів до бібліотек є оперативне та комфортне інформування про нові, релевантні їх запитам, надходження до бібліотечних фондів. Сучасні українські бібліотеки застосовують декілька основних методів інформування своїх користувачів: email-розсилка, RSS-стрічка, публікації на сайті бібліотек та в соціальних мережах, персоналізоване

інформування. Кожен з цих методів має переваги і недоліки, що важливо враховувати під час побудови ефективної системи індивідуального розповсюдження інформації про нові надходження.

Найпопулярнішим каналом комунікаційної взаємодії з користувачами бібліотек є email-розсилка. Сучасні автоматизовані бібліотечні інформаційні системи (АБІС) підтримують комунікаційний протокол електронної пошти SMTP (Amlib, Aleph, Polaris, Koha). Теоретично проектування таких систем передбачає можливість запровадження автоматизованої розсилки інформації про нові надходження [1], але в реально діючих системах, таких як Polaris, email-повідомлення використовується переважно для того, щоб інформувати користувача про те, що книгу для нього заброньовано, або користування нею прострочено, майже прострочено або бронь скасовано [2]. Email-розсилки найчастіше формуються та відправляються користувачам бібліотек вручну. Наприклад, в Рівненській обласній універсальній науковій бібліотеці можна надіслати запит на пошту будь-якого відділу бібліотеки та стати учасником розсилки, яка формується бібліотекарями з врахуванням інформаційних потреб користувачів. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського має адресну розсилку інформації про нові надходження в переліку онлайн-послуг, але посилання на розсилку не має цієї інформації, що означає, що такий функціонал підтримувати бібліотеці доволі складно. Більш зручну систему інформування користувачів має бібліотека Сумського державного університету, пропонуючи їм можливість залишити свою електронну пошту, щоб отримувати автоматизовану розсилку від бібліотеки. Але при цьому користувач не має можливості обирати тематику нових надходжень, яка його цікавить. Таким чином, існуюча нині в Україні система інформування користувачів про нові надходження до бібліотечних фондів за допомогою email є архаїчною, оскільки не застосовує можливостей автоматизованої підтримки та персоналізації щодо врахування інформаційних потреб користувачів в літературі з певної проблематики.

RSS-розсилка – менш популярний, але більш гнучкий канал взаємодії з користувачами. Користування ним потребує бути обізнаними з принципами функціонування цієї технології, наявності умінь обрати RSS-рідер та підписатися на RSS-стрічку, яку надає бібліотека [3]. Різні сучасні месенджери, такі як Telegram та Viber, мають вже існуючих ботів для того, щоб перетворити RSS-розсилку на чат, куди можуть надходити усі повідомлення, є компанії, які допомагають з налаштуваннями таких чатів [4]. Означений функціонал рідко входить до АБІС, але, наприклад, такий функціонал є в Koha, як плагін до основної програми, в документації до вихідного коду є схема налаштувань та опис шаблону RSS-стрічки [5]. Шаблон містить посилання на книгу, назву, автора та картинку із обкладинкою, опис та мову. Система доволі застаріла, бо написана в 2003 р., але стандарт використання RSS є все ще актуальним. В Україні таким способом взаємодії з читачами, користується, наприклад, бібліотека Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського. Таким чином, RSS-стрічка є найзручнішим варіантом для просунутих користувачів ПК, бо підписатися на контент можна з будь-якого гаджета, яких існує багато,

але для загальної аудиторії такий спосіб автоматизації повідомлень є доволі складним, оскільки його налаштування потребує багато знань та вмінь. Сучасні бібліотеки рідко використовують цей комунікаційний канал, хоча він є доволі зручним для працівників бібліотек, бо матеріал із сайту одразу потрапляє до стрічки.

Публікації на сайті є практично в кожній бібліотеці України у розділі про нові надходження до бібліотечного фонду. Спосіб відображення може бути абсолютно різним, наприклад, Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка кожний місяць створює pdf-документ з новими надходженнями, бібліотека Черкаського університету банківської справи оприлюднює такі документи у форматі doc, бібліотека Харківської державної академії культури розміщує на сайті відео нових надходжень, наукова бібліотека Національного фармацевтичного університету формує на сайті окремі сторінки для кожної нової книги, бібліотека Міжрегіональної академії управління персоналом створює презентації та публікує слайди у вигляді картинок. Позитивно, що більшість бібліотек використовує такий функціонал, що дозволяє користувачам слідкувати за новими надходженнями, але він формується вручну та не зручний для читачів, оскільки передбачає постійне відстежування ними нової інформації на сайтах бібліотек. Проблемою є й різноманітність інтерфейсів подання такої інформації: дізнатися про нову книгу в пошуковій системі може бути неможливим, якщо її назва зберігається лише на зображенні або відео. Окрім цього, структура багатьох сайтів бібліотек є застарілою, із складним інтерфейсом, або користування ними є небезпечним, бо протокол HTTP не був змінений на шифрований HTTPS.

Публікації в соціальних мережах – це більш сучасний та зручний комунікаційний засіб взаємодії з користувачами бібліотек, оскільки кожний охочий може підписатися на сторінку бібліотеки та отримати усю необхідну інформацію про нові надходження. Наприклад, бібліотека Харківської державної академії культури має сторінку у Facebook, де публікуються пости з новими надходженнями. Але з метою охоплення усіх категорій користувачів таку інформацію необхідно дублювати в усіх соціальних мережах, що потребує багато часу від модератора такої сторінки.

Персональне інформування або індивідуальне розповсюдження інформації (PI) – старий, але все працюючий спосіб дізнатися, коли релевантна інформаційним потребам користувачів книга надходить до бібліотеки. Це дуже зручно для читачів, яким не потрібно постійно відстежувати потоки нових книг з певної проблематики, але цей підхід не зручний для бібліотекарів, оскільки передбачає трудомісткий процес ведення баз даних з персональними даними про користувачів та їх різноманітні інформаційні потреби, постійне співставлення цих даних з інформацією про нові надходження, імовірні ризики суб'єктивізму в оцінці релевантності інформації.

Гібридний спосіб інформування користувачів передбачає використання одразу декількох каналів передачі їм інформації про нові надходження до бібліотечних фондів. Щоб охопити усі можливі канали комунікації з користувачем варто автоматизувати розсилку інформації по всім соціальним мережам, налаштувати потрібним чином сайт, RSS-стрічку, поштовий сервер, що займатиме багато часових та трудових ресурсів в кожній бібліотеці.

Розглянувши переваги та недоліки наявних способів інформування користувачів про нові надходження, варто виділити наступні проблеми сучасних українських бібліотек, які потрібно вирішити:

- бібліотеки мають уніфікувати структуру веб-сторінки сайту про нові надходження, щоб їх легко було шукати за допомогою пошукових систем;
- час, який працівники бібліотеки витрачають на те, щоб оприлюднити необхідну користувачам інформацію, має бути мінімальним;
- користувачі повинні мати можливість самостійно обирати та редагувати тематику публікацій, які вони бажають отримувати в бібліотеці;
- контактна та інша приватна інформація про користувачів бібліотек не має бути загальнодоступною;
- тематика нових надходжень має автоматично індексуватися по УДК;
- інформування користувачів має передбачатися не лише за допомогою email, а на основі більш сучасних технологій, таких як популярні в Україні месенджери Telegram або Viber.

Офіційних аналогів таких систем інформування користувачів бібліотек нині не існує, подібний функціонал потенційно є частиною деяких АБІС, але він має бути налаштований кожною бібліотекою окремо. Тому пропонується створити якісно нову інформаційну систему, яка буде ефективною для всіх сучасних бібліотек.

Система не має працювати із певною АБІС безпосередньо, бо її варто поширювати серед усіх бібліотек України, які мають різні АБІС, що найчастіше знаходяться не в відкритому доступі, а в приватній мережі бібліотеки або установи, де ця бібліотека працює, без виходу до глобальної мережі. Система не має зберігати жодної інформації про клієнта окрім контактних даних (логіну в месенджері або телефон, електронну пошту та обрану тематику досліджень). Система має бути масштабованою, щоб з легкістю поширитися на всі бібліотеки країни.

Пропонується наступна модель такої інформаційної системи:

- користувач заходить на сайт бібліотеки в розділ про нові надходження та підписується на систематичне отримання необхідної йому інформації;
- для реалізації підписки користувач залишає свою електронну пошту або логін в соціальній мережі;
- на електронну пошту або в месенджер надходить посилання, яке дійсне лише одну годину;
- при переході на посилання користувач бачить дерево тематик із чек-боксами, в яких можна відредагувати тематику інформаційних потреб та зберегти зміни;
- працівники бібліотеки додають через спеціальну форму дані про нові надходження, генерується HTML-сторінка, яку можна одразу викласти на сайті та автоматично надіслати повідомлення усім підписникам залежно від тематики.

Така інформаційна система є безпечною, бо не зберігає паролей користувачів, або інші особисті дані, вона автоматизує багато рутинних операцій

щодо поширення інформації про нові надходження серед численних підписників на цю бібліотечну послугу. Система легка в використанні для користувача, функція налаштування вподобань користувачам потрібна доволі рідко, а інформація про вподобання буде надходити у звичній формі. Мінусами запропонованої моделі є складність інтегрування системи з існуючими АБІС, складність розробки та вартість утримання серверу.

Нині така інформаційна система вже в розробці, сервером було обрано Digital Ocean Droplet, на серверній частині використовуються мова програмування Python та фреймворк Django, масштабована база даних PostgreSQL, на клієнтській частині – мова програмування JavaScript та бібліотека React, додатково використовуються: сервер NGINX, фреймворк для тестування Pytest, бібліотеки для розробки Telegram-ботів. Першу версію системи планується оприлюднити 1 жовтня 2022 р.

Література:

1. Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів / Спірін О. М., Іванова С. М., Новицький О. В., Резніченко В. А. та ін. Київ: Педагогічна думка, 2012. 176 с.

2. Deborah J. Lewis Notification Options: Choosing and Using Print, Telephony, Email and Texting. Onondaga County Public Library system, 2012.

3. Що таке RSS і як його використовувати? // Хостинг Україна. URL: <https://www.ukraine.com.ua/uk/blog/marketing/chto-takoe-rss-i-kak-ego-ispolzovat.html> (дата звернення: 1 жовтня 2021)

4. How to Add an RSS for Autoposting // Sendpulse URL: <https://sendpulse.ua/knowledge-base/chatbot/rss> (дата звернення: 1 жовтня 2021).

5. Koha // Github. URL: <https://github.com/Koha-Community/Koha/blob/master/misc/cronjobs/rss/README> (дата звернення: 1 жовтня 2021).

PROBLEMS OF INFORMING LIBRARY READERS ABOUT NEW BOOK ARRIVALS IN UKRAINE

Dmytro Honcharov

Kharkiv State Academy of Culture

Undergraduate

ORCID iD 0000-0003-4560-3545

Annotation: *The capabilities of the automated informing of the library clients about the new book arrivals to library holdings are considered, and the main implementation problems of their implementation are identified. A clearly new model of the actualization of the interaction between users and libraries has been proposed.*

Key words: *ILS, automated informing of the library clients, library, communication with library clients, model of the information system, new book arrivals to library holdings.*

ІСТОРИЧНА МИНУВШИНА ПОЛТАВЩИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЕГО-ДЖЕРЕЛ

Ганна Дідусенко,
головний бібліотекар відділу краєзнавства
Полтавська обласна універсальна наукова
бібліотека імені І. П. Котляревського

Анотація: у статті наводиться поняття его-джерел та розглядаються особливості використання цих джерелознавчих інструментів при дослідженні історико-культурної спадщини Полтавщини.

Ключові слова: его-джерело, лист, щоденник, мемуари

Вивчення та дослідження історії рідного краю завжди викликало неослабний інтерес у пересічних полтавців. Пізнаючи навколишній світ та відшукуючи відповіді на свої численні запити вони, перед усім, звертаються до найпоширеніших та загальновідомих джерел – це краєзнавчі дослідження, розвідки, монографії, нариси тощо. Та не менш вагомими і цінними свідченнями про історичний і культурно-мистецький розвиток полтавського краю можна отримати із специфічних джерел – так званих его-джерел. Поняття «его-джерела» було введено у середині 1950 рр. нідерландським істориком та письменником Ж. Прессером, який визначив його «як термін, що об'єднує автобіографії, мемуари, щоденники, особисті листи та інші тексти, в яких автор описує винятково свою діяльність та почуття». На сьогодні термін «его-документи» охоплює наступні жанрові форми: автобіографії, мемуари, щоденники (як особистого походження, так і дорожні (мандрівні) нотатки та листи. Найпростішою жанровою формою его-джерел визнаються листи, близькі до них щоденники. Мемуари (спогади) становлять більш ускладнені формотвори, а для їх написання листи і щоденники досить часто виступають вагомим підґрунтям.

Якщо звернути увагу на особливості часових вимірів его-джерел, то автор листа роздумує про сьогоднішні для нього події: «... но в письмах моих, прошу, мой друг, не добиваться литературы и будь снисходителен к моей болтовне. Пишу, как думается и даже не перечитываю своей болтовни, боясь найти много несовершенства...». – кокетує Є. Скоропадська із своїм нареченим Григорієм Милорадовичем. «Цілую з першого рядка, бо до останнього не втерплю – дуже скучив». – жаліється В. Симоненко своїй дружині. «Теплом весняним та запашною квіткою польовою потягло од Ваших чутливих слів, од віршів простих, свіжих, як народна пісня», – захоплено поціновує М. Лисенко свого візаві Л. Глібова. «Мені прикро, що Ви ніби почуваете себе ображеним, що редакційна колегія просила Вас зробити деякі зміни і додатки до Вашої статті. Адже це така природна і конечна річ взагалі і в підготовці матеріалів». – вибачається Г. Костюк перед О. Ізарським.

Автор щоденника рухається до майбутнього, котре він не може передбачити. «Подумки перекинув незримий місток з другого у третє тисячоліття і ступив на нього... Що чекає нас, українців, і всіх суцільних в Україні, в перші

роки нового тисячоліття, на його зорі? Не знаю. Таємнича запона часу непроникна. Знаю тільки, що будуть змагання, невсипуща праця, сумніви, втрати і надія, що вмирає останньою...». – розпочинає свій нотатник В. Мирний. Йому вторить зі сторінок свого щоденника В. Малик: «Пишу оце та й думаю: кому буде охота читати ці сухі, прозаїчні записи? І сам собі відповідаю: а може ці правдиві, щирі, безпосередні нотатки про життя цікавіші за велемовні розглагольствовання великорозумників, які і в своїх особистих щоденниках пишуть «для історії»? Я ж для історії не пишу, а для себе, маючи на увазі використати ці нотатки згодом для чогось більш оформленого... Тож – записую, як лягають думки на папір, не турбуючись про те – дуже воно виходить літературно чи ні».

Автор мемуарів, навпаки, повертається в минуле. «І раптом у голову прийшла несподівана думка: треба обов'язково написати якусь автобіографічну мемуарного плану роботу, адже стільки всього цікавого було в житті, стільки пережив, стількох цікавих людей бачив, спілкувався з ними, був свідком етапних подій для країни, в деяких і безпосередньо участь брав, багато мандрував... Можливо, моє життя стане для когось цікавим, повчальним». – зважається до праці В. Волосков. До нього приєднується Д. Соловей: «Сподіваюся, що ці спогади бодай трохи допоможуть майбутньому історикові уявити собі картину українського відродження, а разом з тим і хресного шляху, що ним проходив наш народ у добу визвольних загань за часів Першої світової війни й революції 1917 року».

При дослідженні особливостей его-джерельного розмаю Полтавщини можна виокремити наступні зауваги. Листування – це особистісне спілкування за допомогою рукописних або друкованих листів, тож листи – досить інтимний людський документ, їх пишуть, як правило, до рідних та друзів. Кожен особистісний лист – як окремий світ, що висвітлює душу, погляди та уподобання його автора, випадки і пригоди на його життєвому шляху. «Такі листи, – за словами Д. Нитченка. – це своєрідний скарб. Була б велика шкода, щоб таке добро загинуло. А відомо, що епістолярна спадщина... завжди стає найкращим джерелом для вивчення життя того чи іншого автора. Жодні спогади сучасників, жоден музей, окрім особистих листів, не здатні так відтворити ту унікальну атмосферу, в якій жив і працював їхній респондент». Тож не дивно, що найпершим і найпоширенішим джерелом особистісного листування на Полтавщині вважають приватне листування, Починаючи із ХІХ ст. набувають поширення так звані «відкриті» листи, прототипи яких були відомі ще з античних часів. Відкритий лист - це особливий вид епістолярію, в якому елементи, властиві приватному листуванню, поєднуються з елементами публіцистики. Його мета - поставити питання, що має суспільне значення та повернути до нього увагу широкого кола читачів. Істотною особливістю відкритих листів є їх орієнтація на конкретного адресата, але водночас автор від самого початку передбачає можливість і навіть необхідність широкого розповсюдження своїх творів. На кшталт: листи М. Максимовича до Г. Квітки-Основ'яненка; «Листи на Наддніпрянську Україну» М. Драгоманова; лист-пояснення І. Багряного «Чому я не хочу вертатись до СРСР?»; відкритий лист

О. Мешко Л. І. Брежнєву; відкритий лист землякам-полтавцям В. Моргуна «На захист батька» та ін.

Щоденники – це вид творів літературно-побутового жанру, відомі з давнини, котрі фіксують побачене, почуте або є описом пережитих подій, що сталися нещодавно. Щоденники як жанр також широко представлений на Полтавщині. Це, передусім, підбірка щоденників полтавських письменників – П. Мирного, О. Ізарського, О. Гончара, В. Короленка, О. Вишні, В. Симоненка, В. Малика, В. Мирного та ін. Як зауважила Валентина Гончар: «Письменницький щоденник – жанр у літературі особливий. Він не може замінити ні романи, ні повісті, ні вірші». Привабливість і значущість літературних щоденників і полягає саме в тім, що вони репрезентують авторське бачення світу, розкриваючи його світогляд й наскрізно проймаючись авторськими почуттями і емоціями. Не менш захоплюючою і пізнавальною є підбірка щоденникових зшитків, в яких подаються історичні події з точки зору як відомих, так і пересічних полтавців. Записи у цих щоденниках відрізняються простою викладу і фактологічною достовірністю і цікаві тим, що вони виступають неупередженими фіксаторами правдивої і щирої реакції очевидців описуваних подій. Яскравий взірець – щоденник полтавського лікаря О.О. Несвицького. Протягом п'яти років (1917-1922) він нотував до таємного зшитка свої спостереження, чутки, інформацію місцевих газет включно аж до цін на продукти і дрова. До того ж, О. О. Несвицький не коментує подані події і факти – читач це зробить сам. Тож сміливо можна говорити про цю книжку як історичний документ часу, що його визначив автор, як «дні революції і смуту». Чимало щоденників видатних особистостей наразі є всесвітньовідомими і становлять негасимий інтерес для дослідників. І серед них одне з чільних місць посідає щоденник диканської дівчинки, художниці Марії Башкирцевої, картини якої були першим в історії Лувру творчим доробком жінки-художниці, включеним до його мистецької експозиції. Свого часу прем'єр-міністр Англії Вільям Гладстон у 1890 р. назвав цей твір «одной из самых замечательных книг нашего столетия». Вперше опублікований у 1887 році французькою мовою, він витримав кілька перевидань, був перекладений багатьма європейськими мовами і до сих пір привертає до себе увагу дослідників.

Мемуари (фр. *mémoires* — спогади) – оповідь у формі записок від імені автора про реальні події минулого, учасником або ж очевидцем яких він був. Мемуарам притаманна документальність та історична достовірність, хоча і не виключається право автора на художній вимисел. Зазвичай прагнення до такого роду літературної творчості найчастіше виникає на схилі життя тієї чи іншої особистості. Характерним лейтмотивом, яким керуються автори мемуарів, є бажання зафіксувати для нащадків свою участь в історичних подіях, одночасно обмірковуючи та оцінюючи власне місце та роль. Першоджерелом мемуарного жанру на Полтавщині можна вважати Літопис Самійла Величка – наймонументальніший і найзагадковіший твір української мемуарно-історичної прози XVII-XVIII століть, який і досі хвилює увагу дослідників. Сама ж мемуарна палітра Полтавщини вражає різноманітністю форм та жанрів – це

мемуари, спогади, есе, спогади-звіти, свідчення тощо. Гортаючи сторінки мемуарів, ми разом з авторами долучаємося, за словами письменника М. Слабошпицького, до процесу «протирання дзеркала» історичної пам'яті й бачимо очима її авторів те, що, здавалося, давно призабулося - минулі часи, давні події, славетні постаті. «Все починалося у 1932 році. Урожайним був рік, але чорнухинські і харсіцькі буксири забирали все чисто...». – свідчить А.С. Турко, а Р. Генік згадує: «На повну потужність працював і Кременчуцький м'ясокомбінат. Кожен день м'ясокомбінат відправляв по черзі то в Москву, то в Ленінград вагон м'ясопродуктів. В той же час в магазинах міста можна було купити хіба що голову та ноги від забитих тварин. Правда, в закритому від населення магазинчику, що знаходився безпосередньо в приміщенні міськкому партії, партійні чиновники могли купити дефіцитних м'ясопродуктів в необмеженій кількості».

Наразі, не можу оминати увагою і такий вагомий дослідницький пласт як мемуаристику славетно відомих та пересічних особистостей, які відвідували полтавський край та/або товаришували із нашими земляками. Збірки его-джерел, що вони залишили по собі - безцінні. Ці записи дарують нам незабутні замальовки історичних подій: «Розгніваний король Карл почав тоді 30 квітня [1709 р.] увечері бомбардувати місто гарматними кулями. Це тривало аж до 1 травня. Місту було завдано значної шкоди, кілька будинків була запалено, залога буда загнана до середини міста. З того часу минуло кілька днів без особливих військових операцій. Мазепинські козаки просили, щоб король не нищив вогнем містечко, в яким, як казали, Мазепа мав рідну сестру, а в них там жили їхні рідні». – занотовує Д. Крман. Або висвітлюють (інколи досить несподівані) риси наших відомих земляків: «Юрій Васильович [Кондратюк] був дуже неуважний у всьому. Одного разу вранці прийшов до нас із портфелем, сів пити чай і почав згадувати те, що хотів сказати мамі і з чим йшов до нас. Уже збираючись іти, він раптом схопився за голову і відкрив портфель, на якому увесь цей час сидів і витягнув звідти букет троянд (точніше те, що від нього залишилося), що трапився йому по дорозі до нас і які він купив, бо любов мами до квітів була загальновідомою. Звичайно, мама подякувала за квіти, але з цього часу на один анекдот про неуважність Юрія Васильовича стало більше. Втім, я не маю сумніву, що в питаннях, які стосувалися розрахунків із пам'яттю Юрія Васильовича було все гаразд», – згадує О.П. Горчакова.

Зрозуміло, що его-джерела суб'єктивні за своїм характером: автори писали й пишуть, виходячи з наявного рівня освіти, умов життя, закладених у них із дитинства стереотипів, умов існування в реаліях певного історичного періоду, інформаційного простору тощо. А мемуари, на відміну від інших его-джерел, вирізняються ще й підвищеною суб'єктивізацією та ідеалізацією інформації, бо для них характерний подвійний погляд автора на події, які він описує: так він сприймав їх насправді, а ось такими (з урахуванням життєвого досвіду, громадської думки, реалій сьогодення) ці події постали в його свідомості через роки, в момент творчої праці над мемуарами. Через це мемуари потребують більш ретельної джерелознавчої критики (встановлення рівня достовірності інформації, повноти змісту, виокремлення авторських стереотипів та ін.).

Та, незважаючи на ці зауваги, его-джерела мають особливо важливу рису – надаючи відповідну краєзнавчу інформацію, вони одночасно допомагають зрозуміти минулі епохи через дух часу, про яких у них ідеться. Читаючи листи, чи гортаючи сторінки щоденників та мемуарів користувачі може відчутти себе безпосередніми учасниками подій, й не лише дослідити певні історичні факти, а й оживити чи «олюднити» їх. Така унікальна особливість повного і в той же час емоційно насиченого суб'єктивного викладу національної історії робить літературно-публіцистичне розмаїття его-джерел безцінним фактографічним доповненням джерелознавчої бази історико-культурної минувшини Полтавщини.

Література:

1. Величко С. В. Літопис / С. В. Величко ; упоряд. Г. Боряк ; НАН України, Ін-т історії України, Санкт-Петербурзький державний ун-т, Центр вивчення історії України. - К. : КЛІО, 2020. – 1016 с.

2. Волосков В. Ф. Про себе рідного... і не тільки : мемуари / В. Ф. Волосков. – Полтава : АСМІ, 2015. – 295 с.

3. Генік Р. М. Спогади / Р. М. Генік. - 4-те вид., доп. - Кременчук : Кременчуцька міська друкарня, 2017. – 144 с.

4. «До вас я маю особливу симпатію...» Листи Григорія Костюка до Олекси Ізарського 1955-1995 / упоряд. О. П. Ротач. - Полтава : Дивосвіт, 2019. – 292 с.

5. До тебе прихильна, дарма, що кавалергард : листи Є. І. Милорадович до Г. О. Милорадовича (1860-1865 рр.) / Чернігівський історичний музей ім. В. В. Тарановського ; упоряд. С. О. Половнікова. – Чернігів : Чернігівські береги : Сіверянська думка, 2002. – 103 с.

6. Крман Д. Подорожній щоденник (Itinerarium 1708-1709) : пер. зі словац. / Д. Крман. – К. : Просвіта ; К. : Вид-во ім. Олени Теліги, 1999.

7. Лисенко М. В. Листи / М. В. Лисенко. - К. : Музична Україна, 2004. – 680 с.

8. Малик В. К. Синя книга : щоденник : (записки для себе) : 1958-1998 / В. К. Малик. – Полтава : АСМІ, 2010. – 272 с.

9. Мирний В. С. Янголи ридали в небесах : оповідання, образки, поезії у прозі, повість, філософемі, літературно-критичні статті, денник / В. С. Мирний. – Полтава : Просвіта, 2015. – 319 с.

10. Несвіцький О. О. Полтава у дні революції та в період смуту 1917–1922 рр. / О. О. Несвіцький. – Полтава : б. в., 1995. – 279 с.

11. Ні могили, ні хресного знаку. Голодомори 1932–1933 і 1946–1947 років у Чорнухинському районі Полтавщини : Документи і матеріали. Свідчення / Асоціація дослідників голодоморів в Україні; Ін-т історії України НАН України; Чорнухинська центральна район. б-ка ім. Г. С. Сковороди ; Укл. М. Булда. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2004. – 480 с.

12. Симоненко В. А. У твоєму імені живу : поезії, оповідання, щоденникові записи, листи / В. А. Симоненко. – К. : Веселка, 2003. – 384 с.

13. Соловей Д. Ф. Розгром Полтави : Спогади з часів визвольних змагань українського народу 1914-1921 / Д. Ф. Соловей. – 2-е вид., доп. – Полтава : Криниця, 1994. – 192 с.

14. Юрій Кондратюк (Олександр Шаргей) у спогадах сучасників / Полтавський національний технічний ун-т ім. Ю. Кондратюка ; уклад. А. В. Даченко. – Полтава : ПНТУ ім. Ю. Кондратюка, 2017. – 146 с.

HISTORICAL PAST OF POLTAVA REGION THROUGH THE PRISM OF ITS SOURCES

Anna Didusenko

chief librarian of the local lore department

Poltava regional universal scientific Kotlyarevsky Library

***Abstract:** the article presents the concept of ego-sources and considers the features of the use of these source-based tools in the study of historical and cultural heritage of Poltava region.*

***Key words:** ego-source, letter, diary, memoirs.*

ВІКІ-ПРОЄКТИ АКАДЕМІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ: АКЦЕНТ НА ДОСТОВІРНІСТЬ ВІКІ-КОНТЕНТУ

Ірина Киричок,

директор

ORCID iD 0000-0002-0505-5364

Оксана Русанова,

завідувачка відділом інформаційних технологій та комп'ютерного
забезпечення

Катерина Кустова,

провідна бібліотекарка

Харківський національний медичний університет

Наукова бібліотека

***Анотація:** В статті розглянуто питання використання в академічному середовищі Web 2.0, зокрема Вікі-технологій, висвітлено досвід Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету зі створення Вікі-проектів, основні етапи їх запровадження й реалізації, написання та розміщення статей в Українській Вікіпедії.*

***Ключові слова:** Web 2.0, вікі-технології, Вікіпедія, Вікі-проект, Наукова бібліотека, Харківський національний медичний університет, створення достовірного вікі-контенту.*

Одну з базових основ роботи сучасних бібліотек становлять високі технології, з якими користувачі можуть ефективно взаємодіяти в повсякденній професійній та особистій діяльності. Технології Web 2.0 належать до другого покоління Інтернету – нового покоління веб-додатків, в яких люди можуть брати участь, співпрацювати і обмінюватися створеними артефактами. Це соціальні мережі, блоги, фото-, аудіо- та відеосервіси, подкасти, RSS-канали та Вікі-технології.

Інтернет суттєво впливає на діяльність закладів вищої освіти (ЗВО), адже відкриває нові можливості завдяки відкритому освітньо-науковому контенту. Технології Web 2.0 широко використовуються як в освітніх і наукових, так і в професійних цілях. Вікіпедія являє собою гігантське відкрите сховище

знань і є яскравим прикладом цих можливостей. Її також можна розглядати як платформу, яка полегшує співпрацю у створенні та розповсюдженні знань.

Питання Web 2.0, зокрема Вікі-технологій висвітлюються як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками, серед яких Г.В. Лаврик, О.М. Немчук, Х.В. Партика, В. Струнгар, Т.М. Яворська, E. Duede, E. Aibar, L. Huang, J. Lladós, G. Lu, A. Meseguer-Artola, T. O'Reilly, M. Teplitskiy, Q. Zhu та ін.

Головний принцип, що лежить в основі Web 2.0, полягає у використанні колективного розуму, про що вперше зазначив Т. О'Reilly [12]. Він сформулював сім ключових компетенцій компаній Web 2.0, серед яких: контроль над унікальними, складними для відтворення джерелами даних, які стають багатшими у міру того, як їх використовує все більше людей; довіра користувачам як співрозробникам; використання колективного розуму; самообслуговування клієнтів; легкі користувач-орієнтовані інтерфейси.

Вивчаючи використання вікі-технологій в освіті, М.М. Luo та S. Chea [11] дійшли висновку, що здобувачі освіти в середовищі групового вікі-проекту сприймають інтегровану модель навчання, соціальну взаємодію зі своїми товаришами по команді і викладачами як чинники для ефективного онлайн-навчання. Основні фактори, що впливають на використання Вікіпедії викладачами університетів в освітньому процесі, досліджували A. Meseguer-Artola et al. [10]. У своїй роботі вони визначили, що центральну роль в можливості використання вікі-платформи відіграють сприйнята корисність, опосередкована поведінковим наміром викладача брати участь у відкритих спільних середовищах, та якість представленої інформації, що безпосередньо впливає на ефективно використання енциклопедії.

Teplitskiy M. та співавт. [13] у своєму дослідженні зазначили про велику кількість користувачів, що звертаються до Вікіпедії для отримання наукової інформації, і, аналізуючи наукові журнали, проіндексовані базою даних Scopus, звернули увагу на проблему надійності Вікі-контенту та факторів, які впливають на збалансоване і високоякісне подання знань на цій платформі.

Вікі – це нова форма виробництва і організації інформації, яка стала одним з найважливіших ресурсів знань. В останні роки, зі збільшенням кількості користувачів Вікіпедії, стала серйозною проблема «випадкових» або «непостійних» редакторів. Так, Huang L. та співавт. [9] вивчали динамічну модель поведінки редакторів вікі-сторінок і визначили чотири категорії редакторів: «testers» (тестувальники) – вносять найменше контенту і перестають робити свій внесок одразу після редагування кількох статей; «dropouts» (ті, що вибули) – після редагування великої кількості контенту вони повністю перестають робити свій внесок; «delayers» (ті, що затримуються) – це редактори, які не припиняють робити свій внесок протягом періоду спостереження, але можуть припинити його в найближчому майбутньому; «stickers» (стікери) – редактори, які продовжують робити свій внесок і редагувати більшу частину контенту. Дослідники зауважили, що саме останні є постійними редакторами, вони мають хороші знання і терпіння, тому пропонують менеджерам вікі-системи дати їм довіру і певний авторитет, щоб підтримувати їх ентузіазм. Автори зазначають, що досвід саме цих редакторів може сприяти розвитку вікі-системи.

Сьогодні бібліотеки, зокрема академічні, все частіше застосовують технології, призначені для більш широкого взаємодії в мережі. Web 2.0 вплинув на бібліотеки, зробивши їх більш інтерактивними з користувачами. Серед вже існуючих інноваційних проєктів поширюється впровадження у діяльність бібліотек вікі-технологій, які дозволяють колективно розробляти, редагувати, структурувати тексти, зберігати їх без спеціальних знань основ програмування або прийомів розмітки, що важливо для бібліотекарів. Так, О.М. Немчук та Т.М. Яворська [6] зазначили основні переваги вікі-технологій щодо їх поширення і популярності, зокрема: формування спільноти користувачів – авторів та редакторів інформаційного контенту, координація спільної роботи; редагування інформації безпосередньо в програмі-браузері; оперативне встановлення смислових сполучень між редагованими файлами за допомогою гіперпосилань; простота програмних засобів вікі-розмітки.

Українська Вікіпедія є найбільшою енциклопедією українською мовою, і в перспективі на території України може стати популярнішою за інші, оскільки кількість переглядів її статей непинно зростає, що пов'язано зі збільшенням кількості статей та їх змістовного наповнення в українській версії [2, 8].

Академічні бібліотеки можуть використовувати вікі-технології для реалізації вікі-проєктів і надання надійної, достовірної інформації користувачам про ЗВО, видатних науковців і педагогів, структурні підрозділи, і зокрема бібліотеку. Вікі-проєкти можна умовно поділити на два види: проєкти, які створюють для користувачів бібліотеки, і проєкти, які створюють, щоб популяризувати власну роботу [4, 6].

Оскільки бібліотека володіє великими інформаційними ресурсами, досвідченими кадрами з достатнім рівнем комп'ютерної грамотності, то основні позиції по роботі в цьому напрямку покладені саме на неї.

Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) запровадила у свою діяльність вікі-технології з метою реалізації спільних проєктів з академічною спільнотою, зокрема студентами, та колективної роботи серед бібліотекарів, а саме започаткувала декілька вікі-проєктів з історії та сьогодення університету.

Харківський національний медичний університет (ХНМУ) має унікальну історію, широке коло вихованців – відомих особистостей у світі медицини, тому було прийнято рішення започаткувати і розмістити на сторінках Української Вікіпедії три проєкти: «Керівники вищої медичної школи: Харківський національний медичний університет», «Видатні вихованці Харківської вищої медичної школи» та «Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету», метою яких є:

- популяризація та уславлення видатних українських лікарів, вчених, винахідників, експериментаторів, відомих випускників ХНМУ за допомогою створення нових та коригування наявних статей в Українській Вікіпедії;
- поширення достовірної інформації про історію університету, його структурні підрозділи та професорсько-викладацький склад.

Впровадження проєктів відбувалась в декілька етапів:

1) підготовчий: створення робочої групи із співробітників бібліотеки, навчання щодо написання, розміщення й редагування вікі-статей;

2) організаційний: визначення першоджерел, складання списків персоналій, формування вікі-команди із залученням студентів, співробітників Музею історії ХНМУ для роботи з першоджерелами і технічної підготовки вікі-статей;

3) практична реалізація: написання, розміщення і редагування вікі-статей.

На підготовчому етапі була створена робоча група, до якої увійшли, в основному, працівники відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення бібліотеки. Далі члени групи отримували теоретичні знання щодо роботи з Вікіпедією, а саме:

– взяли участь у тренінгу з питань написання, розміщення та редагування статей в Українській Вікіпедії на базі Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка (червень 2019);

– взяли участь в онлайн-вебінарі «Як редагувати Вікіпедію та не порушувати закон» від менеджера проєктів ГО «Вікімедіа Україна» (червень 2020).

– організували цикл тренінгів на базі НБ ХНМУ із запрошенням модератора Української Вікіпедії у Харкові та куратора з «Вікімедіа» (листопад – грудень 2020, загалом 4 заходи).

На організаційному етапі за основу для написання вікі-статей в якості першоджерел взято видання ХНМУ: «Керівники вищої медичної школи: Харківський національний медичний університет» [4], «Вірні клятві Гіппократа: розповіді про тих, хто є взірцем для прийдешніх поколінь лікарів» [3], «Скарбниця Харківської медицини. Постаті» [7], «Видатні вихованці Харківської вищої медичної школи» [1] та ін. Ведеться пошук і додаткових джерел інформації, зокрема в мережі Інтернет. Складено список керівників університету на всіх етапах його становлення і реорганізації, інформація про яких на момент реалізації проєкту була відсутня в Українській Вікіпедії або представлені статті мали невеликий обсяг інформації.

З метою залучення молоді до вікі-команди в листопаді 2020 р. організували онлайн-зустріч робочої групи від бібліотеки зі студентами університету – членами сектору громадського виховання та волонтерства Студентської ради ХНМУ, щодо обговорення питань співпраці з наповнення Вікіпедії, визначено відповідального від студентства за зв'язок з бібліотекою, розпочато технічну підготовку вікі-статей. До вікі-команди увійшли 28 студентів. Їм була поставлена технічна задача з пошуковим елементом – з першоджерел сформувати текст-персоналію, відредагувати його, порівняти з іншими джерелами, за наявності розбіжностей в датах, назвах та ін. внести правки, залишити в тексті лише перевірені дані. З цим завданням студенти впоралися оперативно – було опрацьовано 116 статей зі збірника «Скарбниця харківської медицини», продовжується їх доповнення, редагування згідно вимог до енциклопедичної статті та розміщення у Вікіпедії. До роботи вікі-команди залучено співробітників Музею історії ХНМУ для уточнення даних та запозичення якісних фотознімків.

Далі розпочалась безпосередньо практична реалізація проєктів: написання вікі-статей, тексти яких повинні відповідати правилам написання Вікіпедії: відповідати енциклопедичному стилю, не мати граматичних чи змістовних помилок, мати логічну й чітку структуру, якісний матеріал, посилання на першоджерела. Особливої уваги потребує редагування основних розділів Вікіпедії та текстової частини – внутрішні та зовнішні посилання, перенаправлення, примітки, форматування – курсиви, спеціальні символи, редагування бібліографічних описів використаної літератури. Доопрацьовані і завершені бібліотекарями статі розміщуються у Вікіпедії та перевіряються «патрульними» [5]. Якщо в процесі перевірки знайдено неточності або у «патрульних» виникають питання, учасники групи ведуть активне спілкування або листування, та вносять виправлення і доводять до взірця свою роботу.

Є статті, які містять мало інформації та не оформлені за стандартами Вікіпедії. Робота з ними потребує багато часу, бо передбачає пошук додаткової достовірної інформації, її аналіз тощо. Пріоритет у пошуку інформації надається джерелам з фонду НБ ХНМУ, написаним співробітниками університету.

На сьогодні перший проєкт – «Керівники вищої медичної школи: Харківський національний медичний університет» реалізований. В межах проєкту написані вікі-статті про деканів медичного факультету Імператорського Харківського університету (ІХУ) з 1805 по 1920 рік, директорів і ректорів Харківського медичного інституту, в який був реорганізований медичний факультет ІХУ, ректорів Харківського державного медичного університету, а нині ХНМУ – всього 39 персоналій. Робота над двома іншими проєктами триває. У межах проєкту «Видатні вихованці Харківської вищої медичної школи» вже розміщено 11 статей. Одночасно НБ ХНМУ підключилась до університетського вікі-проєкту «Харківський національний медичний університет», започаткований службою інформаційного забезпечення університету. Відбувається узгодження списку персоналій, які будуть розміщені в Вікіпедії на сторінці про ХНМУ, та координація роботи щодо розміщення гіперпосилань.

Отже, реалізація академічною бібліотекою вікі-проєктів – це додаткова можливість:

– **для бібліотекарів**: набути навичок написання статей енциклопедичного характеру, опанувати технології і сервіси ІКТ, підвищити медіаграмотність, залучити студентство до створення достовірного контенту про ЗВО, в якому вони навчаються, його історію та сучасність, набути й реалізувати навички тьютора для нових авторів та редакторів вікі-статей, об'єднатись з академічною спільнотою на шляху популяризації *alma mater*, поширення інформації про неї в глобальній мережі;

– **для користувачів**: ознайомитись з надійним і достовірним вікі-контентом, зокрема про історію та сучасність ЗВО, заснованим на використанні першоджерел, формувати цифрову грамотність, стати авторами й редакторами вікі-статей, покращити освітньо-наукову діяльність.

Таким чином, участь у вікі-проектах бібліотекарів з відповідною кваліфікацією, досвідом і знанням веб-технологій та роботи з першоджерелами забезпечує надійність і достовірність вікі-контенту, який використовується сьогодні в освітньому і науковому процесах.

Література:

1. Вікіпедія. – URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki>. – Назва з екрану (дата звернення 13.05.2021).

2. Вірні клятві Гіппократа: розповіді про тих, хто є взірцем для прийдешніх поколінь лікарів / за ред.: В. М. Лісового, В. А. Капустника, Ж. М. Перцевої ; укладачі: Ж. М. Перцева, І. В. Киричок, О. В. Семененко ; Харківський національний медичний університет. – Харків : ХНМУ, 2020. – 624 с. – (215-річчю Харківської вищої медичної школи присвячується). – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/28094>.

3. Видатні вихованці Харківської вищої медичної школи : біобібліографічний довідник / за заг. ред. В. М. Лісового. – Харків : ХНМУ, 2010. – 208 с. : фото. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/728>.

4. Немчук О. М. Сучасні інформаційні сервіси бібліотек закладів вищої освіти: вікі-технології / О. М. Немчук, Т. М. Яворська // Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. – Вінниця, 2019. – Вип. 11, Т. 1. – С. 139-143. – Режим доступу: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/6695>.

5. Керівники вищої медичної школи: Харківський національний медичний університет / за заг. ред.: В. М. Лісового, В. А. Капустника, Ж. М. Перцевої ; укладачі: Ж. М. Перцева, І. В. Киричок, О. В. Семененко ; Харківський національний медичний університет. – Харків : ХНМУ, 2020. – 180 с., фото. – (215-річчю Харківської вищої медичної школи присвячується). – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/28095>.

6. Лаврик Г. В. Презентація Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького у Вікіпедії: досвід, здобутки та перспективи. Актуальність поставленої проблеми / Г. В. Лаврик, Х. В. Партика // Бібліотечна справа у сучасних інформаційно-комунікативних процесах: тенденції та перспективи III. – Режим доступу: <https://conf.oa.edu.ua/index.php/libconf/libcon201703/paper/view/18/22>.

7. Скарбниця Харківської медицини. Постаті : біографічний довідник / за заг. ред. В. М. Лісового. – Харків : ХНМУ, 2015. – 128 с. : фото. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/16215>.

8. Струнгар В. Представленість і робота бібліотек у вікі-проектах / В. Струнгар ; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського // Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3491:pre-dstavlenist-i-robota-bibliotek-u-viki-proektakh&catid=81&Itemid=415.

9. Exploring the dynamic contribution behavior of editors in wikis based on time series analysis / L. Huang, Q. Zhu, J. T. Du, B. Lee // Program: electronic

library and information systems. – 2016. – Vol. 50, № 1. – P. 41-57. – Режим доступу : <https://doi.org/10.1108/PROG-06-2013-0034> (дата звернення 22.10.2021).

10. Factors that influence the teaching use of Wikipedia in higher [Electronic resource] / A. Meseguer-Artola, E. Aibar, J. Lladós [et al.] // Journal of the Association for Information Science and Technology. – 2016. – Vol. 67, № 5. – P. 1224–1232. – Режим доступу : <https://doi.org/10.1002/asi.23488> (дата звернення 29.09.2021).

11. Luo M. M. Wiki use for knowledge integration and learning: a three tier conceptualization / M. M. Luo, S. Chea // Computers & Education. – 2020. – Vol. 154. – 103920. – Режим доступу : <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.103920> (дата звернення 29.09.2021)

12. O'Reilly T. What Is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software / Т. О'Reilly. – 2005. – Режим доступу : <https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html?> (дата звернення 30.09.2021).

13. Teplitskiy M. Amplifying the impact of open access: Wikipedia and the diffusion of science [Electronic resource] / М. Teplitskiy, G. Lu, E. Duede // Journal of the Association for Information Science and Technology. – 2017. – Vol. 68, № 9. – P. 2116-2127. – Режим доступу : <https://doi.org/10.1002/asi.23687> (дата звернення 22.10.2021).

VIKI PROJECTS OF THE ACADEMIC LIBRARY: EMPHASIS ON THE RELIABILITY OF VIKI CONTENT

Iryna Kyrychok,
director

ORCID iD 0000-0002-0505-5364

Oksana Rusanova

head of information technology and computer support

Katerina Kustova

leading librarian

Scientific Library

Kharkiv National Medical University

Abstract: *The article considers the use of Web 2.0 in the academic environment, in particular Wiki-technologies, highlights the experience of the Scientific Library of Kharkiv National Medical University in creating Wiki-projects, the main stages of their implementation and implementation, writing and posting articles in Ukrainian Wikipedia.*

Keywords: *Web 2.0, wiki-technologies, Wikipedia, Wiki-project, Scientific library, Kharkiv National Medical University, creation of authentic wiki-content.*

КРУГЛІ СТОЛИ ЯК ДІЄВИЙ ФОРМАТ КОМУНІКАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ І СТУДЕНТСТВА

Ірина Киричок,

директорка

ORCID ID 0000-0002-0505-5364

Валентина Серпухова,

завідувачка відділом обслуговування науковою літературою

Ольга Озеркіна,

завідувачка сектором абонементу наукової літератури

Марина Заговора,

завідувачка сектором культурно-просвітницької роботи та МБА

Наукова бібліотека

Харківський національний медичний університет

***Анотація:** Публікація охоплює питання взаємодії бібліотеки закладу вищої медичної освіти з університетською спільнотою, зокрема – студентством, у напрямку впровадження різнопланових, тематично актуалізованих круглих столів. Докладно представлено досвід Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету з організації та проведення масових заходів у форматі дискусійного обговорення. Розкрито ключові моменти проведення круглих столів за участю співробітників НБ ХНМУ та підкреслено внесок активної студентської молоді у реалізацію цих проектів. Акцентовано та узагальнено переваги даного формату для усіх задіяних сторін, продемонстровано ефективність круглих столів в популяризації бібліотеки, що є фактором підвищення її іміджу серед університетської спільноти.*

***Ключові слова:** бібліотеки ЗВМО, університетська спільнота, студенти, бібліотечні заходи, масові заходи, круглий стіл, дискусія, імідж бібліотеки, віртуальні круглі столи, бібліотечний простір.*

Університетські бібліотеки як потужні центри накопичення та розповсюдження наукових знань завжди прагнуть бути у фарватері тенденцій суспільного розвитку, тому активно впроваджують в роботу різноманітні новації.

Спираючись на століттями опрацьований досвід, сучасні освітянські бібліотеки у своїй практиці все частіше віддають перевагу зручним у проведенні формам полемічного діалогу, зокрема – формату круглого столу. Звичного для нас вигляду такий різновид обговорення набув тільки у ХХ столітті, він швидко знайшов широке застосування у політиці, науковій, освітній та виробничій діяльності, суспільному житті. У практиці вищої школи круглі столи набули широкого поширення у зв'язку з необхідністю пошуку ефективних форм спілкування в академічному середовищі з викладачами, науковцями та студентами. Для молоді найпривабливішими моментами в них є незмінний принцип рівності всіх учасників заходу, демократичність, можливість висловити власний погляд на проблеми, необмежений простір для самовираження тощо. Участь в круглому столі дозволяє майбутньому фахівцю вдало опанувати

необхідні в подальшій професійній діяльності навички: вміння логічно мислити, формувати обґрунтування та пропозиції, наводити доводи, грамотно вести дискусію, дипломатично розв'язувати конфліктні ситуації. За правилами заходу кожний учасник визнається експертом в обговорюваному питанні, що в свою чергу підштовхує молодь до більш ретельного вивчення проблем, запропонованих до розгляду.

Питання організації та проведення круглих столів у закладах вищої освіти останнім часом висвітлювались як на сторінках галузевих освітніх видань, так і професійної бібліотечної періодики. Ефективність організації освітнього процесу у форматі круглих столів розглядали у своїх публікаціях такі дослідники, як В.І. Азатьян, О.Я. Барабаш, С. Беген, О. Гумовська, М. Кадикало, О.В. Сафонова, А.М. Урбанович, О. Шматько, А. Arif, A. Fitri, C.S. Parsons J. Stenlev, P. Siemund та ін.

В.І. Азатьян [1] і О.Я. Барабаш [2] у своїх роботах розкривають суть «круглого столу», як одного з ефективних методів формування професійно-орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності у студентів. Автори надають методіку проведення круглого столу в рамках лекцій з іноземної мови, де крок за кроком прописали різноманітні організаційні моменти заходу та технологію його проведення.

Використання формату круглого столу на заняттях з медичних дисциплін розглядається у статті О.В. Сафонові та А.М. Урбанович [5]. Авторами представлено досвід кафедри ендокринології Львівського національного медичного університету ім. Д. Галицького щодо організації круглих столів, запроваджених за ініціативи наукового студентського товариства. На засідання круглого столу окрім студентів та викладачів запрошують тематичних пацієнтів. Це надає можливість майбутнім медикам отримати навички просвітницької та профілактичної роботи серед хворих. Теми співробітництва бібліотеки зі студентством торкається О. Гумовська [3]. Авторка ділиться досвідом взаємодії бібліотеки та студентського активу Криворізького металургійного інституту в підготовці масових заходів патріотичного напрямку, що може бути корисним і для організаторів круглих столів. Беген С., Шматько О. та Кадикало М. [4], використовуючи досвід роботи Львівської обласної універсальної наукової бібліотеки, лаконічно та досить популярно виклали основні принципи організації та проведення бібліотечних круглих столів, а саме мету та алгоритм проведення публічного заходу, вікову категорію, правила дискусійної частини та інструкцію для модератора.

Розглядаючи круглі столи як форму академічної дискусії, метод кооперації під час навчання, J. Stenlev та P. Siemund [9] вважають, що ці заходи можуть використовуватись викладачами для мозкового штурму, аналізу або відпрацювання навичок, зокрема під час практики аудіювання та письмових завдань. Таку думку підтримують А. Fitri, F. Azhar та Eliwarti [7] і стверджують, що метод круглого столу допомагає генерувати безліч ідей, тому що в ньому беруть участь всі студенти. Arif A. та Adil T. [6] вважають, що такий підхід до

навчання дозволяє студентам працювати в групах, за короткий час вирішувати завдання, що перед ними поставлені. Студенти мотивовані на дискусію – це дає їм відчуття комфорту, створює умови для жвавого спілкування, вони мають можливість вільно висловлювати свої погляди та ідеї, а отже, більш залучені вести обговорення і допомагати один одному більше, ніж на традиційних заняттях. Досліджуючи освітній простір (оф- та онлайн), С.С. Parsons [8] зазначає, що навіть дизайн навчальної кімнати у формі круглого столу створює умови для ефективної роботи та залучення до діалогу студентів під час занять.

Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) постійно впроваджує нові форми взаємодії з користувачами, як повноправний учасник навчально-виховного та науково-дослідного процесів університету не стоїть осторонь подій, які відбуваються в науковому, освітньому та студентському житті. Реалії сьогодення вимагають від неї брати на себе нові функції – стати осередком формування та розповсюдження креативних ідей, територією відкритості та вільного обміну думками. В арсеналі НБ ХНМУ досить широкий вибір форм організації спілкування: диспути, семінари, дискусійні клуби, літературні вечори, творчі зустрічі та інше. Проте ряд ключових принципів, якими керуються учасники власне круглих столів, пояснюють, чому саме цей формат набув у наш час такої популярності в практиці університетської бібліотеки.

Співпрацюючи з керівництвом, кафедрами та органами студентського самоврядування університету, НБ ХНМУ набула певного досвіду щодо організації та проведення круглих столів за будь-якої тематики. Так, з листопада 2015 р. розпочато проведення круглих столів разом зі студентством за ініціативи НБ ХНМУ. На першому з них, який було проведено під назвою «Бібліотека і студентство: діалоги», розглядалися питання подальшого розвитку НБ ХНМУ у напрямку якісного інформаційно-ресурсного забезпечення навчального процесу, створення сприятливого середовища для майбутніх лікарів як для отримання професійних знань, проведення наукових досліджень, так і для творчого дозвілля. Такі зустрічі стали корисними для бібліотеки в першу чергу тим, що вони заклали основу для подальшого продуктивного діалогу зі студентством.

Теми для обговорення за круглими столами спочатку пропонувала власне НБ ХНМУ відповідно до навчальних та культурних потреб майбутніх лікарів, залучаючи студентство до підготовки виступів та обміну думками. Також бібліотека брала на себе організаційно-методичне забезпечення заходів, запрошення до участі керівництво і викладачів університету, підготовку виступів своїх співробітників, які брали безпосередню участь в обговоренні. У 2020 р. з метою підвищення зацікавленості й максимальної залученості студентства до таких заходів бібліотекою було запропоновано студентському самоврядуванню самим визначити найбільш цікаві для них теми круглих столів: сектор медіа-простору Студентської ради ХНМУ провів два інтернет-опитування. За

їхніми результатами визначені питання для обговорення, що найбільш хвилюють медичну молодь сьогодні. У пріоритеті тематики виявились, насамперед, актуальні віяння професійного плану, гендерна психологія та трендові явища сучасного науково-освітнього простору.

Пандемія коронавірусної хвороби, яка охопила весь світ з початку 2020 р., внесла свої корективи в суспільне життя, зокрема – в комунікації між людьми. Проте пандемія не завадила НБ ХНМУ продовжувати проведення круглих столів – використання цифрових технологій лише перемістило їх проведення у віртуальний простір.

У період 2015–2021 рр. у ХНМУ за ініціативою та безпосередньою участю НБ ХНМУ відбулися круглі столи різноманітної тематики:

– **медичні**: «Цукровий діабет. Які виклики постають перед нами?» (2016), «Гіподинамія: сучасний стан здоров'я» (2018), «Психологічні диференціації професійного становлення лікаря в гендерному аспекті» (2021) – обговорювали медичні та соціальні наслідки хвороб, які називають епідемією сучасного суспільства, проблеми гендерних взаємовідносин в медичній освіті та професійному становленні майбутніх лікарів, поради психолога щодо гендерних питань;

– **освітні**: «Бібліотека і студентство: діалоги» (2015, 2016, 2017, 2018), «Академічна доброчесність у світогляді студентства» (2019), «Інформаційно-ресурсна база ХНМУ як складова інтеграції до європейського освітньо-наукового простору» (2021) – розглядали проблеми академічної доброчесності в науковій та навчальній роботі студентів, питання розвитку академічної антиплагіат-культури, функціональні можливості міжнародних освітніх та наукових онлайн-платформ (Springer Nature, ScienceDirect, USMLE-Rx), представлення університету в міжнародному науковому онлайн-просторі;

– **соціальні**: «Волонтерство: альтруїзм, необхідність чи мода?» (2016), «Свобода гідної людини – це свобода від шкідливих звичок» (2017), «COVID-19 і соціум: як пандемія коронавірусу змінила наше життя» (2020), «Етикет віртуальних комунікацій» (2021) – визначали мотивацію студентства щодо волонтерської діяльності, причини виникнення шкідливих звичок, їх вплив на здоров'я молоді та орієнтацію на здоровий спосіб життя, вплив пандемії коронавірусу на суспільне життя, взаємовідносини між людьми, організацію робочого дня та дозвілля, порівнювали погляд студента, викладача, бібліотекаря і психолога на поведінку під час спілкування у віртуальному просторі, розглядали і пропонували правила етикету онлайн-комунікацій;

– **меморіальні**: «Трагедія кризь віки (до Дня Чорнобильської трагедії)» (2018), «Чорнобильська трагедія: погляд через 35 років» (2021) – згадували події під час вибуху на ЧАЕС, участь медиків у рятуванні постраждалих від катастрофи, обговорювали дослідження екологічних та медико-соціальних наслідків аварії, сучасний стан чорнобильської зони, відображення чорнобильських подій у кінематографі та на сторінках художніх творів.

Організаційно, окрім представників Наукової бібліотеки і студентства, до участі в цих заходах запрошуються керівники, викладачі та керівник психологічної служби університету, фахівці з інших установ для обговорення певних

питань. Багато в чому успіх проведення такого формату дискусій залежить від компетентності модератора круглого столу, його вміння керувати процесом спілкування, підтримувати демократичний та партнерський дух заходу.

Безсумнівно, успішна практика НБ ХНМУ в організації та проведенні круглих столів загальноуніверситетського рівня була б неможливою, якщо б свого часу ми не зробили цілеспрямованих кроків у бік активної взаємодії зі студентськими органами самоврядування та кафедрами: виявили ініціативу, надали бібліотечний простір для заходів, запропонували допомогу в їх організації та проведенні, запросили до співпраці викладачів і керівництво університету, забезпечили рекламу заходів, зокрема в соціальних мережах. Проте важливо зазначити суттєвий внесок студентів, мотивованих на дискусійне спілкування та самовираження. Крім того, ряд тем цих зустрічей запропоновано саме студентами, ними вирішувались поточні організаційні питання, на досить професійному рівні проводились опитування студентського осередку щодо проблематики заходів, готувались доповіді з презентаціями, активно обговорювались гострі проблеми медицини та суспільного життя. Безпосередня участь у підготовці спільних з бібліотекою круглих столів вимагала від молоді дій, які сприяють формуванню певних професійних якостей: наполегливості, відповідальності, самодисципліни, вмінню шукати, обробляти та аналізувати наукову інформацію, виступати перед аудиторією та дискутувати. Формат круглого столу дозволяє нашим спікерам неупереджено та не озираючись на усталену точку зору висловлюватись щодо проблем професійного характеру, гострих питань минулого і сьогодення.

Круглі столи в дистанційному форматі мають свої переваги: для їх проведення використовуються популярні сервіси відеоконференцій (Zoom, Google Meet та ін.), що дає можливість персонально запросити майбутніх учасників через корпоративні поштові акаунти. Онлайн-формат таких заходів виявився для більшості зручним і дозволив залучити значно більшу кількість учасників.

Таким чином, проведення круглих столів в офф- та онлайн-форматі надав НБ ХНМУ цінний досвід взаємодії з користувачами, що дозволило зробити важливі висновки, а саме:

- техніка круглого столу є однією з популярних стратегій колаборації в навчанні, вона дає можливість здобувачам вищої освіти разом працювати над вирішенням проблеми і ділитися своїми ідеями, сприяє розвитку навичок мислення, спілкування;

- ділова атмосфера заходів сприяє встановленню партнерських взаємовідносин з керівництвом, кафедрами, студентством та структурними підрозділами ХНМУ;

- бібліотекарі стали більш обізнаними у тенденціях, поширених в студентському середовищі, дізналися про смаки, бажання та мрії цього важливого і найчисленнішого читацького контингенту;

- підготовка та проведення круглих столів укріплює відносини бібліотеки з академічною спільнотою, позиціонує її як невід'ємну складову освітнього і науково-дослідного процесів вишу.

Література:

1. Азатьян В. І. «Круглий стіл» як один із активних методів навчання в процесі викладання іноземної мови для студентів-медиків / В. І. Азатьян // Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки. – 2018. – Вип. 4. – С. 281–285.
2. Барабаш О. Я. Інтерактивні технології навчання: круглий стіл [Електронний ресурс] / О. Я. Барабаш. – Режим доступу : <http://confesp.fl.kpi.ua/de/node/1212>. – (дата звернення 10.08.2021).
3. Гумовська О. Інноваційний підхід до форм і методів роботи бібліотеки вищого навчального закладу / Гумовська О. // Бібліотечний форум. – 2016. – № 2. – С. 37–38.
4. Круглий стіл // Портфоліо успішного бібліотекаря: інтерактивні заходи та їх організація методичні поради / Львівська обласна універсальна наукова бібліотека ; [упоряд. : С. Беген, О. Шматько, М. Кадикало]. – Львів : Ліга-Прес, 2016. – С. 8–10. – (Секрети бібліотечної майстерності ; Вип. 12).
5. Сафонова О. В. Круглий стіл як один із методів формування майбутнього лікаря / О. В. Сафонова, А. М. Урбанович // Медична освіта. – 2018. – № 4. – С. 169–171.
6. Arif A. Utilizing Round-table Strategy in Teaching Speaking [Electronic resource] / A. Arif, T. Adil. – 2021. – Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/349554379_Utilizing_Roundtable_Strategy_in_Teaching_Speaking. – (дата звернення 06.09.2021).
7. Fitri A. The effect of round table technique on the writing ability in recount text of the second year students of SMPN 1 Kubu [Electronic resource] / A. Fitri, F. Azhar, Eliwarti // Jurnal Online Mahasiswa Fakultas Keguruan dan Ilmu Pendidikan Universitas Riau. – 2017. – Vol. 4, № 2. – P. 1–10. – Режим доступу : <https://media.neliti.com/media/publications/204708-the-effect-of-round-table-technique-on-t.pdf>. – (дата звернення 06.09.2021).
8. Parsons C. S. «Space and Consequences»: The Influence of the Roundtable Classroom Design on Student Dialogue [Electronic resource] / C. S. Parsons // Journal of Learning Spaces. – 2016. – Vol. 5, № 2. – P. 15-25. – Режим доступу : <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1152588.pdf>. – (дата звернення 06.09.2021).
9. Stenlev J. Roundtable as cooperative learning technique [Electronic resource] / J. Stenlev, P. Siemund // English Language and Linguistics. – 2011. – Vol. 18, № 1. – P. 40-45. – Режим доступу : https://www.academia.edu/7199874/Roundtable_As_Cooperative_Learning_Technique. – (дата звернення 06.09.2021).

ROUNDTABLES AS AN EFFECTIVE FORMAT OF COMMUNICATION BETWEEN THE UNIVERSITY LIBRARY AND STUDENTS

Iryna Kyrychok

Director

ORCID ID 0000-0002-0505-5364

Valentyna Serpukhova

head of the scientific literature department

Olha Ozerkina

head of the scientific literature sector

Maryna Zagovora

head of the cultural and education work sector and interlibrary loan service

Kharkiv National Medical University

Scientific Library

***Abstract:** The publication covers issues of interaction between the library of an institution of higher medical education and the university community, in particular students, in the direction of implementing diverse, thematically relevant roundtables. The experience of the Scientific Library of the KNMU in organizing and conducting public events in the format of discussion is presented. The key points of the roundtables with the participation of the staff of the Scientific Library of the KNMU and emphasized the contribution of active student youth in the implementation of these projects are revealed. The benefits of this format for all stakeholders are highlighted and summarized, the effectiveness of roundtables in popularizing the library, is a factor in enhancing its image among the university community.*

***Keywords:** libraries of an institution of higher medical education, university community, students, library events, public events, roundtable, discussion, library image, virtual roundtables, library space.*

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ У ПІДТРИМЦІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Вікторія Коваленко,

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова

Завідувачка сектору наукової бібліографії Наукової бібліотеки

***Анотація:** Розглядається робота Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М.І. Пирогова з підтримки наукової роботи університету та наукової комунікації. Розкрито основні послуги та функції бібліотеки з використання різних інформаційних інструментів та баз даних для забезпечення наукової роботи. Проаналізовано діяльність бібліотеки як інформаційного центру з функціями адміністрування профілів університету у базах даних та моніторингу наукометричних та інших рейтингових показників університету.*

***Ключові слова:** бібліотечні послуги, бібліотека університету, інформаційні послуги, наукометричні бази, наукова комунікація.*

Університетська бібліотека – центр, що надає інформаційні послуги, яких потребує університетська спільнота, оперативно реагує на зміни та адаптує

свої послуги до потреб користувачів. Останніми роками перед університетами та науковцями України постали нові вимоги щодо оцінювання наукової діяльності, де велике значення займає публікаційна активність у журналах, що індексуються авторитетними наукометричними базами.

Показники наукометричних баз використовуються не лише в аналітичних цілях, але й з метою прийняття рішень щодо фінансування організацій та окремих досліджень. Формується нова система оцінювання наукової діяльності установи, де, серед іншого, важливе місце займають такі показники: кількість публікацій у високорейтингових світових журналах, що індексуються наукометричними базами Scopus та Web of Science; h-індекс установи та окремих науковців; кількість публікацій у виданнях, що мають високий Impact-factor та квартиль журналу; кількість публікацій виконаних в рамках грантових досліджень; наявність рецензентів, редакторів та членів редколегій провідних зарубіжних журналів серед науково-педагогічних працівників університету. У переліку вимог до захисту дисертацій («Тимчасовий порядок присудження ступеня доктора філософії» затверджений постановою КМУ № 167 від 6 березня 2019 р.) вказано на необхідність публікації статей за темою дисертації у виданнях, проіндексованих Web of Science Core Collection та/або Scopus [2].

Наукометричні бази Google Scholar, Web of Science та Scopus стали інструментами для оцінювання наукової діяльності установ та науковців. Web of Science Core Collection та Scopus мають жорстку процедуру відбору журналів для індексації, що регламентує якість опублікованих в них результатів наукових досліджень. Лише високоякісні та високорейтингові журнали можуть бути включені до цих баз, і навпаки, можуть бути виключені у разі застосування ними недоброчесних практик.

Web of Science та Scopus є передплатними базами, тому в Україні доступ до них мала невелика кількість організацій. Проте, починаючи з 2017 року, заклади вищої освіти почали отримувати доступ до електронних ресурсів комерційних наукометричних баз Scopus, Web of Science за державним фінансуванням [3]. Саме тоді функції адміністрування та консультування щодо роботи в наукометричних базах (бази даних наукової інформації) органічно лягли на працівників бібліотек, адже бібліотека – інформаційний центр, який надає доступ до різноманітних «джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки» [1]. Враховуючи потреби користувачів, Наукова бібліотека ВНМУ ім. М.І. Пирогова взяла на себе функції інформаційної підтримки та консультування по роботі в наукометричних базах Scopus, Web of Science, Google scholar, порталі Бібліометрика української науки. Саме тоді у структурі інформаційно-бібліографічного відділу було створено сектор наукової бібліографії, основним завданням якого є робота з наукометричними базами.

У зв'язку з тим, що університет підпорядковується Міністерству охорони здоров'я України, доступ до Scopus та Web of Science було отримано лише у 2019 р., проте робота бібліотеки у наукометричних базах здійснювалася

з 2017 року. Спочатку головним завданням було створення та впорядкування профілів організації у Scopus, Web of Science, збір та об'єднання публікацій до уніфікованого профілю організації. Після проведеної роботи сформувались актуальні профілі університету в окремих базах, що дало змогу проводити моніторинг та наукометричний аналіз наукових досліджень як закладу загалом, так і окремих науковців університету.

Сьогодні зміст роботи бібліотеки у цьому напрямку полягає в інформаційно-аналітичній підтримці, супроводі та консультуванні науковців і керівництва закладу. Бібліографи-консультанти проводять як індивідуальні, так і групові консультації по роботі в наукометричних базах, науковці звертаються за допомогою у створенні та наповненні дослідницьких профілів у ORCID, Publons, Google scholar. Бібліотека займається підготовкою звітних показників, перевіркою журналів на предмет індексування в Scopus та Web of Science та ін.

Одним із головних напрямів є моніторинг та підтримка актуальності даних у профілях університету в різних наукометричних базах. Тому постійно проводиться робота по коригуванню профілів університету у Scopus, Web of Science, а саме: подаються запити на редагування включених статей (інформації про авторів та афіліації), додавання «загублених» статей, об'єднання профілів одного автора.

У системі Publons відстежується коректність написання афіліації дослідниками університету. У випадку неправильного написання назви установи у профілі дослідника, створюється хибний, дублетний профіль організації, тому фахівці бібліотеки знаходять такі профілі та разом з науковцем корегують афіліацію для включення усіх науковців до одного єдино правильного профілю університету.

Наукова бібліотека ВНМУ ім. М.І. Пирогова на правах адміністратора установи має доступ та використовує інструменти Elsevier: «Institution Profile Wizard» – для редагування профілю організації, додавання «загублених» статей; «AdminTool», який дозволяє переглядати зареєстрованих від установи користувачів – надавати віддалений доступ та отримувати статистичні показники використання баз Scopus та ScienceDirect науковцями університету. Сектор наукової бібліографії отримує статистичну інформацію щодо використання Web of Science та надає її керівництву університету.

Працівники інформаційно-бібліографічного відділу постійно відстежують нові статті, які з'являються у профілях університету в Scopus та Web of Science, готують за різними формами звітну інформацію для наукового відділу та керівництва університету. У 2021 р. було затверджено «Положення про стимулювання публікаційної активності і досягнення високого рівня оприлюднення результатів наукових досліджень співробітниками Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова», у відповідності до якого бібліотека надає інформацію про статті співробітників університету, що входять до Scopus та Web of Science для преміювання науковців.

Бібліотека активно співпрацює з ученим секретарем спеціалізованої вченої ради по захисту дисертацій. У вимогах до складу спеціалізованої вченої

ради вказано: «вчений, який пропонується до складу ради, повинен мати не менше трьох наукових публікацій, опублікованих за останні п'ять років, за науковим напрямом, за яким підготовлено дисертацію здобувача, з яких не менше однієї публікації у виданнях, проіндексованих у базах даних Scopus та / або Web of Science Core Collection» [2]. Тому функціями сектору наукової бібліографії є підготовка та перевірка інформації щодо наявності статей членів вченої ради у наукометричних базах Scopus та / або Web of Science.

Робота в наукометричних базах та дослідницьких профілях багатогранна і має багато тонкощів. Не дивлячись на високий рівень інформаційної культури користувачів, кількість запитів на консультації та практичну допомогу в роботі з наукометричними базами та дослідницькими профілями не зменшується. Саме тому, окремою складовою роботи сектору є консультаційний супровід науковців університету (викладачів та аспірантів).

З появою нових вимог перед науковцями постало завдання публікації результатів досліджень у високореєтингових журналах, а для цього необхідно визначити актуальність теми, використовуючи сучасну методологію, провести якісне дослідження, яке має пройти всі етапи рецензування. Саме наукометричні бази дають змогу визначити актуальність теми у світовій науці, познайомитись з новими, високоякісними дослідженнями, оцінити наявні статті, знайти партнерів та грантові організації для фінансування власного дослідження.

Сучасна наукова комунікація вийшла за рамки друкованих публікацій та доповідей на конференціях. Інформаційні технології дають змогу обмінюватись та розповсюджувати інформацією шляхом ведення бібліометричних дослідницьких профілів у різних базах даних, ідентифікаторах та соціальних мережах. Тому бібліотека надає консультації щодо: реєстрації, створення та наповнення профілів у ORCID, Publons, Google Scholar, Scopus та Web of Science; синхронізації та обміну даних у цих системах; пошуку статей (як власних так і за темами); об'єднання профілів одного автора та ін.

Сектор наукової бібліографії є координаційним центром з реєстрації науковців університету у Бібліометриці української науки. Для приєднання профілів науковців до профілю університету систематично подаються запити до Національної наукової бібліотеки імені В.І. Вернадського.

У напрямку інформаційного моніторингу, щорічно відслідковується місце університету в різноманітних рейтингах: «Консолідований рейтинг закладів вищої освіти України», «Топ-200», «Webometrix Ranking Web of Universities», «Бібліометриці української науки», «Топ-10 Найкращі медичні заклади вищої освіти України» та оперативно надається актуальна інформація керівництву університету.

Важливим каналом наукової комунікації є Репозиторій ВНМУ ім. М.І. Пирогова. Бібліотека виконує функції адміністрування та є центром підтримки функціонування репозиторію. Задля активного розповсюдження результатів досліджень науковців університету працівники інформаційно-бібліографічного відділу редагують записи документів, які розміщуються у репозиторії

модераторами кафедр. Бібліотекарі самостійно наповнюють колекції: «Дисертації» (захищені в університеті), «Патенти» (які належать університету), а також публікації працівників бібліотеки. Саме представлення матеріалів у відкритих електронних архівах дає змогу «рекламувати» дослідження та розширювати межі наукової комунікації.

Для допомоги науковцям на сайті бібліотеки у рубриці «Рекомендації науковцю» розміщено інструкції, презентації, методичні та інші інформаційні матеріали, що стосуються роботи у наукометричних базах та дослідницьких профілях. На сайті систематично публікуються оголошення про безкоштовні вебінари, відкритий доступ до баз даних наукової інформації та електронних бібліотек. Додатково, шляхом розсилки електронною поштою на усі кафедри університету, здійснюється інформування науково-педагогічних працівників щодо новин та оголошень.

На сайті бібліотеки розміщено банери з посиланнями на безкоштовні інформаційні ресурси: DOAJ, Google Scholar, Національний репозиторій академічних текстів, Наукова періодика України, OUCI та електронні медичні журнали. Університетська бібліотека є інформаційним центром з надання доступу до передплатних електронних ресурсів бібліотек і видавництв: ScienceDirect, Springer Nature, Bentham Science. Такі інформаційні ресурси суттєво розширюють джерельну базу та надають можливість доступу до нових та авторитетних досліджень.

Невід'ємною частиною роботи інформаційно-бібліографічного відділу є надання консультацій користувачам щодо правил оформлення списків бібліографічних посилань. Сьогодні, більшість видавництв відійшли від складання списків за державними стандартами України і використовують різні міжнародні стилі оформлення тому, враховуючи запити користувачів, було створено та розміщено на ютуб каналі бібліотеки відеоурок по роботі з бібліографічним менеджментом Mendeley, який суттєво спрощує процес оформлення бібліографії.

Для якісного забезпечення потреб користувачів під час карантинних обмежень, бібліотека надавала послуги, використовуючи усі доступні канали комунікації (віртуальна довідка, електронна пошта, телефон, месенджери та ін.). Окрім звичних консультацій та довідок, у цей період актуальними були запити стосовно надання віддаленого доступу до Scopus та Web of Science. Після відновлення звичного режиму роботи університету користувачі охоче відвідують бібліотеку, щоб отримати «живу» допомогу. Адже практична детальна консультація дає змогу краще зорієнтуватися в подальшій роботі з базами даних.

Таким чином, Наукова бібліотека ВНМУ ім. М.І. Пирогова є інформаційним центром, що розширює межі наукової комунікації дослідників, проводить моніторинг наукометричних показників університету, надає консультації щодо роботи у різних інформаційних системах, мережах та базах даних. В той же час надає консультаційну підтримку та доступ до зовнішніх інформаційних ресурсів, які допомагають науковцям університету проводити якісні дослідження та отримувати актуальну інформацію. Робота бібліотеки

у напрямку інформаційно-аналітичної підтримки наукової діяльності сприяє покращенню якості наукової роботи та інтеграції університету до світового наукового товариства.

Література:

1. Про бібліотеки і бібліотечну справу [Електронний ресурс] : закон України [прийнятий ВР 27 січ. 1995 р. : станом на 27 квіт. 2021 р.] // Верховна рада України : [вебсайт]. – Київ, 2021. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 16.09.2021), вільний. – Назва з екрана.

2. Про присудження ступеня доктора філософії [Електронний ресурс] : постанова КМ України від 6 берез. 2019 р. № 167 // Верховна рада України : [вебсайт]. – Київ, 2019. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.09.2021), вільний. – Назва з екрана.

3. Про надання доступу вищим навчальним закладам і науковим установам, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України від 19 верес. 2017 р. № 1286 // Верховна рада України : [вебсайт]. – Київ, 2017. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1286729-17#Text> (дата звернення: 16.09.2021), вільний. – Назва з екрана.

4. Назаровець М. А. Послуги університетських бібліотек з підтримки наукової комунікації / М. А. Назаровець // Вісник Харківської державної академії культури. Серія: Соціальні комунікації. – Харків, 2018. – Вип. 53. – С. 96–108. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/haksk_2018_53_11.

5. Руководство по наукометрии: индикаторы развития науки и технологии : [монография] / М. А. Акоев, В. А. Маркусова, О. В. Москалева, В. В. Писляков. – Екатеринбург : УрФУ, 2014. – 250 с.

6. Симоненко Т. Бібліометричні профілі в наукометрії / Т. Симоненко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2017. – Вип. 48. – С. 328–338. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2017_48_25.

THE ROLE OF THE UNIVERSITY LIBRARY IN SUPPORTING SCIENTIFIC RESEARCH AND SCIENTIFIC COMMUNICATION

Viktoriia Kovalenko

Vinnitsya National Pirogov Memorial Medical University
Head of the Scientific Bibliography Sector of the Scientific Library

***Abstract:** The article presents the work of the Scientific Library of Pirogov Memorial VNMU in the support of the university scientific work and communication. The main services and functions of the library on the use of various information tools and databases to ensure scientific work are revealed. The activity of*

the library as an information center with the functions of administration of university profiles in databases and monitoring of scientometric and other rating indicators of the university is analyzed.

Key words: *library services, university library, information services, scientometric bases, scientific communication.*

ВИХОВУЄМО ЧИТАЧІВ ЗМАЛКУ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК НА ПРИКЛАДІ ОКРЕМО ВЗЯТОЇ БІБЛІОТЕКИ – ФІЛІЇ

Тетяна Козловська,
завідувачка бібліотеки-філії для дітей № 35
ЦБС Шевченківського району м. Харкова

Анотація: *Актуальні питання роботи сучасної публічної бібліотеки для дітей. Переформатування роботи бібліотеки з врахуванням змін в суспільстві та сучасних викликів.*

Ключові слова: *дитяча бібліотека, формування читацького смаку, виховання майбутніх читачів.*

Бібліотеки України є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави. Вони важливі для розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії та культури. Бібліотеки сприяють розбудові читаючої, мислячої та освіченої нації, спроможної практично втілювати набуті знання і досвід у розбудову незалежної України.[2]

Тому сучасна бібліотека є не тільки джерелом отримання різнобічної інформації, а й джерелом духовності і культури. Використовуючи роками напрацьовані форми і методи роботи, бібліотека спрямовує свою діяльність на поліпшення якості обслуговування користувачів, об'єднуючи досвід минулого та сучасні знання орієнтується на перехід до нового формату своєї діяльності.

Для того, щоб визначити нові підходи до бібліотечної роботи, як правило, працівники оцінюють свою діяльність, вивчають потреби користувачів та намагаються створити у бібліотеці комфортне, толерантне, культурне середовище для роботи, проведення змістовного дозвілля, обміну думками, розвитку особистості.

Сьогодні стрімкий розвиток технологій, зміни в суспільстві, виклики з карантинними обмеженнями зобов'язують до рішучих змін і в такій, здавалосьь усталеній сфері, як бібліотечна робота. Діяльність бібліотеки стає багатовекторною, більш орієнтованою на нові вимоги та потреби читачів.

Публічні бібліотеки, як правило, асоціюються в сприйнятті більшості населення, зі спокоєм, тишею, порядком на книжкових полицях, компетентним, але строгим бібліотекарем.

Дещо вибиваються з цього образу дитячі бібліотеки, адже вони змінюються стрімкіше, як, власне, і самі діти. Бібліотеки для дітей більш кон'юнктурні, більш орієнтовані на нові послуги і вимоги своїх читачів. Опановуючи і нові технології, і соцмережі, і організовуючи свій простір якомога ефективніше, працівники дитячих бібліотек самі прагнуть змін.

Наша бібліотека – філія № 35 для дітей ЦБС Шевченківського району міста Харкова є чудовим прикладом такої трансформації. Ми невеличка, але досить сучасна і прогресивна бібліотека, яка переформатовує свою роботу з врахуванням сучасних викликів і змін.

Ми працюємо на результат: щоб кожна книга знайшла свого читача і не була непоміченою, щоб охопити своєю роботою щонайбільше жителів мікрорайону, щоб було комфортно працювати в читальній інтернет – залі і індивідуально, і проводити цікаві масові заходи.

Власне, і самі заходи змінюються поступово на більш динамічні, інтерактивні, з елементами гри, змагань, здорової конкуренції. Ми намагаємося оперативно реагувати на зміни в запитах читачів, створюємо власний імідж сучасної бібліотеки та комфортний простір.

Маючи за мету виховувати читачів з самого малечку бібліотека і буде свою щоденну роботу.

Працівники бібліотеки під час вимушеного зниження активного обслуговування своїх читачів,

напрацювали багато різноманітних цікавинок, створили яскраві віртуальні заходи, коротенькі пізнавально-розважальні та презентаційні відеоролики, підготували сценарії заходів до ювілейних дат письменників.

Тому, з відновленням відкритого доступу до бібліотеки ми завжди готові для своїх читачів організувати і провести щось цікаве і корисне на їх смак та враховуючи вік відвідувачів.

На початку літа ми зустрічали дітей з пришкільних літніх таборів, а потім побачили, що до бібліотеки групами залюбки бігають дітки з сусідніх будинків, тому і виникла ідея створення літнього прибудинкового табору.

Ми виходили і на ігрові майданчики, і організовували заходи перед входом до бібліотеки, і гралися разом з малечею в настільні ігри, паралельно роблячи промоцію читання, ненав'язливо пропонуючи нові книги, які надійшли по програмі «Поповнення фондів публічних бібліотек» від Українського Інституту Книги, тим самим формуючи читацький смак і любов до книги, до читання.

Дозвілля є важливою сферою соціалізації особистості. Особистість набуває ціннісних орієнтацій, знань, досвіду не лише за умов систематичного навчання, а й у процесі спілкування, відпочинку [1].

Тому ми намагаємося робити дозвілля наших читачів та учасників масових заходів змістовним, цікавим, корисним та різноманітним, яке б сприяло самореалізації, розкриттю творчого потенціалу особистості. Поєднуючи в одному заході і відеоролики, які часто зроблені самими працівниками бібліотеки, і невеличку пізнавальну текстову складову, і питання вікторини чи гри, ведучи з учасниками живу бесіду, переключаючи їх з одного процесу на інший, ми отримуємо гарний зворотний зв'язок і бажання знову відвідувати нашу бібліотеку.

Крім того, ми такими заходами розвиваємо в учасників комунікативні навички, лідерські якості, творчі здібності, вміння працювати в команді.

Не менш важливим є і виховання інформаційної культури у підростаючого покоління. Проведення заходів з медіаграмотності, формування компетентностей та медіагігієни, критичність в сприйнятті контенту, етичної культури сьогодні надзвичайно актуально.

Створюючи в бібліотеці атмосферу доброзичливості, заохочення до творчості, проводячи різноманітні майстер-класи та творчі майстерні, ми відкриваємо своїм користувачам двері у світ прекрасного. Ми неодноразово спостерігали як розкриваються наші читачі в неформальних умовах, в невимушеній творчій атмосфері.

А ще, наша бібліотека – це допомога професійних бібліотекарів у підборі літератури, це щотижневі презентації книжкових новинок від Українського інституту книги, це екскурсії, ігри, вікторини, загадки, це журнали та газети, інколи недооцінені сучасними користувачами, це доступ до всесвітньої мережі, це книжкові виставки, це сторінка у Фейсбуці, це...

Ми не стоїмо на місці, ми готові до змін, ми рухаємося, і щоб більший простір був для руху, ми виховуємо своїх читачів змалку!

Таким чином, на прикладі маленької публічної бібліотеки для дітей можна побачити, що бібліотека, яка активно змінюється, розвивається, йде в ногу з часом буде затребуваною користувачами, підтримана жителями мікрорайону обслуговування, займатиме важливе місце в розбудові демократичного суспільства в Україні.

Література:

1. Грінішина І. І. Змістовне дозвілля студентської молоді в бібліотеках вищих навчальних закладів – важлива сфера формування особистості / І. І. Грінішина // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сер. : Бібліотекознавство. Книгознавство. – 2010. – Вип. 2. – С. 355–360.

2. Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України: Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р [Електронний ресурс]. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text>

EDUCATING READERS FROM ANIMAL TIME: TRANSFORMATION OF PUBLIC LIBRARIES ON THE EXAMPLE OF A SEPARATELY LIBRARY – BRANCHES

Tatyana Kozlovska

Head of the library-branches for children № 35
CBS of the Shevchenkivsky district of Kharkiv

***Abstract:** Topical issues of the modern public library for children. Reformatting the work of the library taking into account changes in society and modern challenges.*

***Key words:** children's library, formation of reader's taste, education of future readers.*

МИСТЕЦТВОМ І ЛЮДЯНІСТЮ, ПРАЦЕЮ І ЗНАННЯМ

Людмила Коломієць,

Національна наукова медична бібліотека України
Завідувачка відділу соціокультурної діяльності

***Анотація:** Висвітлено соціокультурну діяльність бібліотеки, популяризацію двох галузей людської діяльності – медицини і мистецтва.*

***Ключові слова:** Національна наукова медична бібліотека України, книга, користувачі, громада, популяризація, просвітництво, медицина, мистецтво, імідж.*

Національна наукова медична бібліотека України є одним із соціокультурних інститутів суспільства, який виконує в медичній галузі та в соціумі освітньо-просвітницьку місію – і як простір для отримання знань, і як місце подій.

Одним із провідних напрямків роботи Національної наукової медичної бібліотеки України є соціокультурна діяльність, популяризація двох галузей людської діяльності – медицини і мистецтва.

Сьогодні бібліотека – це місце зустрічі не тільки з книгою, а й з людьми, місце відпочинку, дозвілля, де користувачі, крім отримання інформації, залюбки беруть участь у наукових та соціокультурних заходах. Громада міста бачить, чим наповнене життя сучасної бібліотеки.

Двері бібліотеки гостинно відчинені для всіх, хто не байдужий до прекрасного. Продовжуючи традиції легендарної родини українських промисловців, фінансистів, суспільних діячів, видатних благодійників і меценатів Терещенків, у стінах цієї унікальної пам'ятки архітектури відбуваються справжні свята духовності – творчі вечори митців, експозиції живописців, графіків, і майстрів художньої творчості інших спрямувань, зустрічі з цікавими творчими людьми, презентуються твори українських вчених і письменників.

Багато науково-культурологічних заходів проходить в рамках Польсько-української співпраці, учасниками яких є наші читачі та відвідувачі. Цьогоріч відбувся урочистий захід Київського Польського культурно-освітнього товариства імені Адама Міцкевича з нагоди відзначення Національного Свята 100-річчя Незалежності Польщі. Вечір пам'яті присвячений легендарному польському кардіохірургу Збігнєву Релізі. Презентація українського видання підручника, заснованого на принципах доказової медицини «Внутрішні хвороби» та ін.

Для наукових співробітників та лікарів-практиків – учасників та відвідувачів наукових медичних конференцій, симпозіумів, конгресів, ННМБУ організовує виїзні книжкові виставки-перегляди «Фонди ННМБУ – традиційна та електронна доставка документів – цифрова копія». На таких виставках демонструється література, відповідно до тематики заходу, – українською, англійською, польською, німецькою, російською та іншими мовами. Фахівцями бібліотеки ведеться активна роз'яснювальна, консультативна робота про послуги та сервіси бібліотеки, ознайомлення відвідувачів і потенційних користувачів з діяльністю ННМБУ. До фондів бібліотеки залучається література, періодичні видання від авторів і видавців, плануються, обговорюються та укладаються угоди про співпрацю і партнерство з науковими медичними установами та суспільними організаціями. За активну участь, інформаційний супровід та партнерство у проведенні заходів – ННМБУ неодноразово нагороджено сертифікованими дипломами, логотипи Бібліотеки представлено в рубриках «Медіа партнери».

На ниві єднання медицини і культури бібліотека працює 90 років. Всі ці роки вона була прихистком, форпостом для живої книги та її неповторно талановитих авторів: Леся Танюка, Івана Дзюби, Михайла Слабошпицького, Юрія Щербака, Дмитра Павличка, Миколи Амосова, Ісака Трахтенберга, Семена Глузмана, Івана Драча, Івана Чекмана, Любомира Пирога, Тетяни Попової, Анатолія Свінціцького, Михайла Бойчака, Мирослава Дочинця, Юрія Віленського та багатьох інших. Подаровані авторами книги з дарчими написами є окрасою фондів ННМБУ «Україніка» та «Медична Україніка».

ННМБУ має багаторічні традиції та здобутки у проведенні просвітницьких та іміджевих, культурно–мистецьких та виховних заходів. Традиційно, у виставкових залах Бібліотеки експонуються фотовиставки, виставки художніх робіт наших сучасників, молодих художників, обдарованих лікарів та вчених-медиків, які поєднують мистецтво лікування з художньою творчістю, з різних куточків України. Вони сповідають девіз «*arte et humanite, labore et acienta!*» – «мистецтвом і людяністю, працею і знанням» – відомого українського вченого геронтолога Безрукова Владислава Вікторовича, професора, хірурга, подвижника медицини та мистецтва, заслуженого художника України Радзіховського Анатолія Павловича, академіка НАМН України Дмитра Зербіно, відомого вченого, доктора медичних наук, заслуженого майстра народної творчості Валентина Григоровича Цапка та ін.

У цьому романтичному, привітному домі впродовж багатьох років поспіль експонуються роботи художників України: Ю. Сяркевича (Закарпаття), Л. Гусака (Полтава), В. Кобеляцького (Кременчук), Г. Єгорова (Дніпропетровськ), М. Жулинського (Житомир), Л. Виговської (Харків), Т. Касьяна (Черкаси), Я. Король (Львів), І. Проценко (Суми). Серед них знані митці, як Володимир Іллєч Масик – український графік і живописець, Нарцис Якович Кочережка – живописець, графік і мистецтвознавець, Валерій Олександрович Франчук – український художник, графік, народний художник України, Лауреат Національної премії України ім. Шевченка та ін. Особливою сторінкою до нашої історії увійшла творча доля Івана Степановича Марчука – українського живописця, народного художника України, генія зі світовим іменем, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, і до тепер, відданого друга бібліотеки.

Під склепінням «Золотої зали» бібліотеки лунають голоси молодих співаків та корифеїв сцени. Із року в рік гості та користувачі бібліотеки мають можливість насолоджуватись народними та класичними мелодіями у виконанні народного артиста України Олександра Василенка, народної артистки України Світлани Мирводи, народної артистки України, солістки Національної опери України Ірини Вільямівни Даць, оперної співачки Ірини Миколаївни Пірсанової, чоловічого хору Київського Святоведенського чоловічого монастиря «Агна Дмитра», чоловічої Капели імені Ревуцького (солістка Заболоцька Вікторія), фортепіанного дуєту «Но-та» музичної школи № 22, молодих оперних співачок Марії Шумар, співачки Наїни та багатьох інших.

Понад три десятиліття ННМБ України вшановують і популяризують неповторного ліричного поета, національного драматурга, видатного лікаря Степана Руданського. Незмінно в цих вечорах беруть участь поети творчого об'єднання гумористів і сатириків Національної спілки письменників України, медики, читачі, журналісти, бібліотекарі, школярі, діячі культури і мистецтва та суспільні організації, що сприяє позитивному іміджу ННМБУ. «Київська домівка Степана Руданського» – так називають нашу бібліотеку користувачі, відвідувачі та гості щорічних літературно-художніх читань.

Свій талант, користувачам і гостям нашої бібліотеки дарує майстер художнього слова, вельмишановний щорічний учасник читань і зустрічей, щирий друг бібліотеки, Народний артиста України, Герой України, Анатолій Паламаренко. Щорічно вшановуючи пам'ять Степана Руданського, засвідчуємо про негасимий інтерес до постаті Великого вкраїнця, про всенародну любов до рідного слова, до творчості сповненої почуття високої національної свідомості, яка актуальна й нині, як ніколи, для всіх верств населення, але особливо, для молодого покоління, в нашому випадку це студентство. ННМБУ – духовний центр українства, де люблять і шанують Степана Руданського. Бібліотекою видано книги, які широко висвітлюють біографічні дані видатного лікаря свого часу, а також діяльність хранителів літературного спадку поета, та проаналізовано творчі перлини великого українського поета в усіх розроблених ним жанрах. Цьогоріч, колектив бібліотеки разом з правнучатим племінником С. Руданського – Олексієм Боржковським надіслали листа генеральному директору «Укрпошти» Ігорю Смілянському, з ініціативою надрукувати поштову марку до 190-річного ювілею видатного лікаря, поета.

Все, що відбувається в суспільстві, бібліотека активно висвітлює, в межах проведення творчих зустрічей, організації тематичних книжкових виставок, виставок до ювілеїв видатних медиків України, Всесвітніх днів, професійних свят – популяризує інформацію на сайті бібліотеки та в соціальних мережах. Інтер'єри нашої бібліотеки завжди приваблюють кінорежисерів та неодноразово були використані для зйомок відомих кінофільмів.

Бібліотека викликає інтерес у киян та гостей Києва, тому фахівці бібліотеки підготували та проводять цикл тематичних екскурсій бібліотекою, в тому числі і благодійно.

Колектив бібліотеки – активний учасник життєдіяльності громади міста та держави, зокрема, у тісній співпраці з військовим госпіталем, бере активну участь у наданні допомоги військовослужбовцям, учасникам бойових дій.

Організація змістовного дозвілля, просвітницька та іміджова діяльність для нашої бібліотеки стала давно уже звичною справою, частиною нашої роботи. Ми працюємо, щоби бути корисними і цікавими для своїх відвідувачів та користувачів, для громади міста. Така робота створює привабливий імідж Бібліотеки. І, як результат, – наповненість залів під час проведення заходів, бажання переглядати сайт бібліотеки, який нагадує про послуги бібліотеки, сприяє їх популяризації. Іван Драч сказав: «Нехай в цьому домі, що від народження є гостинним до носіїв культури, і надалі витає дух прекрасного»!

Література:

1. Державна наукова медична бібліотека : до 70-річчя заснування : іст. нарис / МОЗ України ; [редкол.: Павленко Р. І. (голова) та ін.]. – Київ : [б. в.], 2002. – 178 с.

2. Державна наукова медична бібліотека – 75 років діяльності на ниві охорони здоров'я : проспект / МОЗ України. – Київ : Юма-Прес, 2005. – 19 с.
3. «І я знов живий світ оглядую...» : до 180-річчя від дня народж. Степана Васильовича Руданського / Нац. наук. мед. б-ка України ; [авт.: Р. Павленко, Ю. Віленський, О. Кірішева, О. Юрчишина]. – Київ : [ВІПОЛ], 2014. – 216 с.
4. Коваленко О. Є. Національна наукова медична бібліотека України – перлина медичних знань : до 90 річчя від дня заснування / О. Є. Коваленко // Клінічна та профілактична медицина. – 2020. – № 3. – С. 98–101.
5. Коваленко О. Є. Національна наукова медична бібліотека України – головна медична книгозбірня України: 90 років пройденого шляху / О. Є. Коваленко // Здоров'я України. – 2020. – Груд. (№ 24). – С. 30–31.
6. Мойсеєнко В. О. Книгозбірні – основа нашої національної духовності / В. О. Мойсеєнко, І. П. Шостка, Н. В. Тарченко // Практикуючий лікар. – 2017. – № 4. – С. 83–85.
7. Мойсеєнко В. О. Будівля Національної наукової медичної бібліотеки України – унікальна архітектурна споруда родини меценатів Терещенків / В. О. Мойсеєнко, І. П. Шостка, Н. В. Тарченко // Практикуючий лікар. – 2016. – № 4. – С. 90–93.
8. Національна наукова медична бібліотека України (2010–2015) : бібліогр. покажч. вид. б-ки та літ. про її діяльність / Нац. наук. мед. б-ка України ; [уклад.: Л. Є. Корнілова, Д. Л. Супрун]. – Київ : ННМБ України, 2015. – 42 с.
9. Національна наукова медична бібліотека України : [проспект / уклад.: Остапенко Т. А., Булах С. М., Кірішева О. М.]. – Київ : [б. в.], 2010. – 25 с.
10. Остапенко Т. А. До читальної зали через зустріч з мистецтвом : до 90-річчя від дня заснування ННМБ України / Т. А. Остапенко, Л. М. Коломієць // Медик столиці. – 2020. – № 9/10. – С. 12–13.
11. Раїса Іванівна Павленко : біобібліогр. нарис / Нац. наук. мед. б-ка України ; [уклад.: Остапенко Т. А., Булах С. М., Кірішева О. М., Корнілова Л. Є.]. – Київ : [б. в.], 2007. – 71 с.
12. Степан Руданський (1834–1873). Поет, лікар, громадянин : картогр. вид. / Нац. наук. мед. б-ка України ; [уклад.: Р. Павленко, Ю. Віленський, О. Боржковський, О. Кірішева]. – Київ : Арістей, 2009. – 168 с.

ART AND HUMANITY, WORK AND KNOWLEDGE

Ludmyla Kolomiets

National Scientific Medical Library of Ukraine

Head of Department of Sociocultural Activity

Annotation: *Sociocultural activity of the library, popularization of two branches of human activity - medicine and art highlighted.*

Key words: *National Scientific Medical Library of Ukraine, book, users, community, popularization, education, medicine, art, image.*

НАЙБІЛЬША КНИГОЗБІРНЯ ЗАКАРПАТТЯ СВЯТКУЄ 76-РІЧЧЯ: ПОЧАТОК СТАНОВЛЕННЯ

Марія Медведь,

кандидат філологічних наук

Директор

ДВНЗ «Ужгородський національний університет

Наукова бібліотека

ORCID: 0000-0001-8275-9026

***Анотація:** У статті досліджуються історія створення бібліотеки Ужгородського університету, розглянуто етапи її становлення, звернута увага на унікальні книжкові колекції в її фондах, в основу яких лягла бібліотека Ужгородської єпархії, започаткована єпископом Андрій Бачинський.*

***Ключові слова:** історія створення бібліотеки Ужгородського університету, бібліотека Ужгородської греко-католицької єпархії, фонди Наукової бібліотеки Ужгородського університету, єпископ Андрій Бачинський, освіта та культура Закарпаття.*

Історія створення найбільшої книгозбірні Закарпаття тісно пов'язана з перемогою у Другій світовій війні. Зруйновані міста та села, складний економічний період, горе людських трагедій – назавжди залишили гіркі спомини в душах людей, яким довелось пережити це лихоліття. Та не дивлячись на всі втрати, держава прагнула відродження. Прикладом цьому стала важлива подія, до якого давно прагнув народ Закарпаття, відкриття Ужгородського університету. Новий освітній вуз мав особливо важливу місію, бо був першим небогословським закладом освіти Закарпаття, в якому тогочасна молодь закарпатського краю змогла б здобувати вищу освіту на теренах своєї землі. Підставою для відкриття університету стало клопотання Народної Ради Закарпатської України та спільною постановою уряду УРСР та ЦК КП(б)У від 18 жовтня 1945 р. за № 1709 «Про відкриття державного університету в м. Ужгороді». Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, даюю свого створення вважає саме цей державний документ, бо він передбачав не лише відкриття нового навчального закладу, а й умови організації бібліотеки при ньому, як обов'язкової складової підтримки навчання та розвитку науки в новоствореному виші.

Повоєнний період вніс суттєві корективи в формування вузівської бібліотеки, якій без державної підтримки навряд чи вдалось би так вчасно зафункціонувати. Державною Постановою за № 1709, а саме пунктами 6–8, конкретизувалась допомога у формуванні бібліотечного фонду новоствореного вишу: «Комітету у справах політичних установ при Раднаркомі УРСР доручалося з фондів літератури, повернутої з Німеччини, «скомплектувати бібліотеку для Ужгородського університету в кількості 10 тис. примірників навчальної, наукової, політичної та художньої літератури; Укркнигокультторгу

до кінця 1945 р. надіслати 20 тис. примірників навчальної, наукової, політичної та художньої літератури; Академії наук УРСР оперативно виділити і надіслати 10 тис. примірників наукової та художньої літератури». Велику допомогу у формуванні фондів надавали й бібліотеки закладів вищої освіти Києва, Львова, Харкова, Дніпропетровська (нині – Дніпра) та інших міст України, а також приватні особи.

Наказ Міністерства вищої освіти СРСР за № 161 «Об открытии Ужгородского Государственного университета в гор. Ужгороде Украинской ССР», в пункті 7 наголошував: «Включить библиотеку Ужгородского Государственного университета в список библиотек, получающих обязательный бесплатный экземпляр всех печатных зданий СССР...» за підписом Міністра вищої освіти СРСР С. Кафтанова. Саме ці державні корективи стали в основі організації університетської бібліотеки, майбутнє якої було чітко пов'язане з розвитком освіти та науки закарпатського краю.

Навчання в новоствореному вузі розпочалось 1 лютого 1946 р., а вже через декілька днів за наказом №14 від 4 лютого 1946 року був призначений перший завідувач університетською бібліотекою. Довіру керівництва вишу було покладено на колишнього військового – Євгена Матвійовича Шадурова, який на той час поєднував також обов'язки (за сумісництвом посад) завідувача кафедри військової підготовки. Саме Євген Шадуров, за два роки на бібліотечній посаді «за сумісництвом», у надзвичайно важких післявоєнних умовах, зумів закласти фундамент наукової бібліотеки, яка в майбутньому отримає визнання найбільшої книгозбірні краю. Першими бібліотечними працівниками, соратниками Є. Шадурова, стали: Н. Капустіна, К. Корнеєва, В. Пономарчук, Л. Орловська, Т. Баренблат, М. Воскресенська, Е. Грабарь, Й. Йордан, Г. Бандура, М. Чер та ін. Саме ці бібліотекарі забезпечили перші кроки новоствореної книгозбірні, назавжди вписавши свої імена в її історію. Становлення бібліотеки відбувалось у відповідність до вимог навчання студентів в університеті.

Про масштаби наповнення бібліотеки можна судити в порівнянні. Найперший рік заснування: бібліотека у 1945 році – це невеличка кімнатка першого поверху державної реальної гімназії (нині вул. Підгірна 76, сьогодні тут розміщений хімічний факультет Ужгородського університету). Тогочасний бібліотечний фонд вміщався у 8 книжкових шафах, а «Звіт про роботу університету за 1945-946 н/рік» констатує про те, що фонд бібліотеки – це 2 500 примірників підручників, з яких 135 – іноземною мовою, 774 – російською і тільки 591 підручник – українською мовою [1].

Рік 2020: площа бібліотеки Ужгородського національного університету (надалі УжНУ) сягає близько 5 000 м.кв.; станом на кінець 2020 року бібліотека володіє фондом понад 1 мільйон 500 тисяч примірників книг, з них понад 600 тисяч навчальна література, 800 тисяч наукова. Підтримка початку формування бібліотеки тогочасним керівництвом вузу була колосальною, в підтвердження цього історичні факти: всього за пів року вузівська книгозбірня переїздить в приміщення колишнього гуртожитку жіночої семінарії по вул.

А. Волошина, розміщуючись в 24 кімнатах, площею 781 м.кв., однією з яких стає читальна зала на 60 посадкових місць.

В той час бібліотечний колектив нараховував 16 працівників. Уже в перші роки свого існування бібліотека зуміла налагодити зв'язки з найкращими вишами держави та книжковими видавництвами, значну кількість книг бібліотека отримує через обласний бібліотечний колектор, час створення якого теж випадає на 1946 рік.

Іван Кирячок, колишній директор бібліотеки, залишив такі згадки про допомогу у формуванні молодой книгозбірні: «У створенні бібліотеки допомагав весь український народ. З багатьох міст Радянського Союзу на адресу вишу йшли посилки та контейнери з літературою» [2, с. 2].

Великий слід у допомозі становлення бібліотеки Ужгородського університету залишено вмілим вузівським очільником – ректором Аркадієм Михайловичем Курішком, бо формування бібліотеки відбувалось саме за його підтримки. Будучи людиною надзвичайно ерудованою, з широкими поглядами та інтересами, він завжди цікавився розвитком бібліотеки, на засіданнях Вченої ради ставив питання підтримки книгозбірні, дбав про підвищення кваліфікації бібліотекарів, відряджав їх, з метою навчання та досвіду, до передових бібліотек держави. Ректор постійно сприяв виділенню коштів на поповнення бібліотечного фонду, закупівлі обладнання, розширенню штату бібліотечного колективу. За його мудрої підтримки кінець 1947 року бібліотека зустрічала з фондом у 150 тисяч примірників книг.

Наприкінці цього ж року вузівська бібліотека знову переїздить до нового приміщення по тій же вулиці Жовтневій, 46 (нині А. Волошина 54, тут донині знаходиться фізичний факультет університету). Що зумовило переселення бібліотеки, доводиться лише здогадуватись, та все ж головною проблемою стало розширення площ під навчання студентів, створення кафедр та лабораторій. Бібліотеці було затісно, та все ж при дефіциті навчальних приміщень, навіть і ці площі стали розкішною.

В січні 1948 року бібліотеку очолила вмілий організатор та керівник Олена Миколаївна Фесенко. Каденцію О. Фесенко вважають найуспішнішою для розвитку університетської книгозбірні, бо саме в це час бібліотека впевнено набирала нових обертів. Цей десятирічний період життя книгозбірні її ветерани згадували як час «...напруженої, відповідальної та одночасно захоплюючої і цікавої роботи».

1949 рік вніс особливі корективи в життя університетської бібліотеки, бо її було втягнуто в епіцентр релігійного конфлікту: 18 лютого 1949 року на Закарпатті остаточно припинено діяльність греко-католицької церкви, (заборона протрималась аж до 1991 року, до здобуття Україною незалежності) [3, с. 127]. За рішенням виконавчого комітету за № 527 від 5 квітня 1949 року «О передаче библиотеки и архива Ужгородской капитулы Ужгородскому государственному Университету», вузівська бібліотека прийняла до своїх фондів унікальну колекцію книжкових раритетів, якою стала цінна колекція книг

греко-католицького єпархіату. Особливе місце в цій колекції займали книжкові шедеври з бібліотеки великого просвітителя краю – єпископа Андрія Бачинського (період єпископства серпень 1772 р. – листопад 1809 р). Наукова бібліотека УжНУ завдячує єпископу-реформатору виданнями, які стали книжковою гордістю і окрасою її фондів та, без перебільшення, книжковим скарбом всієї України. Невдовзі під бібліотеку наказом по університету було передано і приміщення колишньої єпископської резиденції, в стінах якої бібліотека перебувала цілих 60 років. До слова, відділ рукописів та стародруків Наукової бібліотеки УжНУ і досі знаходиться саме в тих трьох кімнатах, які зберігали книги за часів єпископа А. Бачинського. Відділ рукописів та стародруків бібліотеки – унікальне зібрання рукописних та друківаних пам'яток XV–XIX ст., серед яких 32 інкунабули (видання другої половини XV ст.). Колекція інкунабул НБ УжНУ за кількісним показником є п'ятою серед бібліотек України, але її головною особливістю є те, що переважна більшість інкунабул представлена єдиним примірником в Україні. Колекція палеотипів (видання першої половини XVI ст., колекція рукописних книг та документів у фонді відділу представлена в кількості 561 од. зб., колекція мініатюрних видань – 36 од. зб.). Крім цього, в колекції стародруків є видання найвідоміших європейських видавничих фірм XVI–XVIII ст. – альдини, фробери, ельзевіри. Рідкісні видання представлені 18 мовами світу.

Півтораметрові стіни резиденції стали надійним прихистком книгам, як старовинним так і новим. «Резидентські» приймальні зали, в той час перетворились в читальні зали для відвідувачів бібліотеки, а їх вишукані інтер'єри додавали особливого шарму атмосфері роботи з книгою. Багато згадок полишено в споминах тогочасних студентів та викладачів про цю чудову атмосферу затишку.

Майже 60 років університетська бібліотека перебувала в пристосованому приміщенні колишньої єпископської резиденції, з архітектурного та історичного погляду, в найкрасивішій будівлі міста, зведеної у 1646 році. Бібліотека займала всі поверхи унікальної споруди, та з часом і цих площ для розміщення фонду не вистачало, тому книгами почали заповнювати просторі підвальні приміщення будівлі, які якщо опиратись на історію краю, зводилась ще монахами єзуїцького ордену. В річному звіті про роботу бібліотеки УжНУ за 1950 рік, директор бібліотеки О. Фесенко звітує про те, що фонд бібліотеки в цей час нараховував 186 тисяч примірників книг, які були розміщені у 31 кімнаті, шість з яких були відведені під читальні зали, на 140 посадкових місць. Період 1945–1949 років бібліотечний фонд університетської книгозбірні потерпав від постійних радянських цензурних перевірок, метою яких було вилучення з фонду «непотрібної літератури». Партійна ідеологія нанесла суттєвої шкоди бібліотеці, бо підозріло вбачала ідеологічну шкоду багатьох книг лише з тієї причини, що на думку комуністичних цензорів, авторами цих видань були білогвардійці, оскільки книги були видані в Берліні, Римі, Будапешті чи Парижі. Під жорна тогочасної боротьби за очищення суспільства від протилежного сприйняття ідеології потрапляло і чимало продовжувальних

видань, як от часописи: «Рідна школа», «Благовісник», «Записки наукового товариства ім. Шевченка», «Листок» та ін.

Період 50–60-х рр. став для бібліотеки УжНУ не лише періодом активного комплектування фондів, а й вдосконаленням якості обслуговування своїх читачів. Статистика свідчить, що якщо станом на 1951 рік фонд бібліотеки становив 225 тисяч примірників, то вже в 1959 році – 371 тисяча примірників, а святкування 20–ти річчя свого існування бібліотека зустрічала з фондом понад 720 тисяч примірників, а штат її працівників складав 25 бібліотекарів. Не оминула університетську книгозбірню ідеологічна заполітизованість 50–80-х років та пора економічного застою 80-х років, та все ж свої призначення бібліотека несла з гідністю. Незалежність України вона зустрічала з піднесенням, відмічаючи цю подію багатством тематичних виставок, якими підкреслювала гордість за свою Батьківщину, за її історію, за людей, які творили її, за красу рідної української мови.

Період незалежності України, попри економічні негаразди в державі, відкрив для найзахіднішої бібліотеки держави нові, небачені досі перспективи. Це успішне впровадження комп'ютеризації всіх бібліотечних процесів в роботу книгозбірні, відкриття світовій спільноті власного електронного каталогу, створення електронних ресурсів, надання своїм користувачам можливості доступу до рейтингових наукометричних баз світу, відкриття доступу до електронного сховища наукових напрацювань вчених УжНУ (Репозитарій УжНУ), запровадження онлайн-послуг бібліотеки, доступ до відображення бібліометрики науки в УжНУ, проведення інтернет-конференцій та багато інших інновацій звично ввійшли в життя бібліотеки.

Таким чином, пройшовши шлях у 75 років, бібліотека Ужгородського університету пройшла непростий шлях становлення. Створена у важкий післявоєнний період, вона зуміла зберегти і наповнити свій фонд кращими виданнями, як унікальними, так і сучасними і по праву вважається найбагатшою книгозбірнею закарпатського краю. Запорукою успіхам бібліотеки стала політика традиції підтримки керівництвом вузу своєї книгозбірні, а це значить, попереду в неї багато нових успішних планів та проектів, головне завдання яких перетворення бібліотеки в нову інституцію, інтерес до якої буде у сучасного користувача лише зростати.

Література:

1. *Державний архів Закарпатської області*. Ф. Р-545. Звіт про роботу університету за 1946–1947 н.р. Оп.1. Од. зб. 32. V. Состояние работы фундаментальной библиотеки и кабинетов. Арк. 2.

2. Кирячок І. Скарбниця знань / І. Кирячок // *Радянський студент*. 1970. №29 (647). С. 2.

3. *Хроніка Закарпаття : 1867-2010 : укр.-угор. двомовне вид. / авт. кол. М. Вегеш, С. Молнар, Й. Молнар, Ю. Остапеч, Р. Офіцинський, М. Токар, Ч. Фединець, С. Черничко*. Ужгород : Говерла, 2011. 312 с.

THE LARGEST ACADEMIC LIBRARY OF TRANSCARPATHIA CELEBRATES THE 76TH ANNIVERSARY: THE BEGINNING OF ESTABLISHMENT

Maria Medved'

PhD in Philology Directress of the Scientific Library
State Higher Educational Establishment "Uzhhorod National University"
ORCID: 0000-0001-8275-9026

***Annotation:** The study of the formation of the library of Uzhhorod University is preconditioned by its scientific need. Resting on the basis of historical sources it aims at the analysis of the origins of the most valuable book collections stored in its funds.*

***Key words:** history of Uzhhorod University library, the library of Uzhhorod Greek Catholic Eparchy, funds of Uzhhorod University Scientific Library, Bishop Andriy Bachynsky, education and culture of Transcarpathia.*

ІМІДЖЕВІ ЗАХОДИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ВНМУ ІМ. М. І. ПИРОГОВА ЯК ФАКТОР ЇЇ УСПІШНОГО РОЗВИТКУ

Майя Мельник,

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
заступниця директорки Наукової бібліотеки

***Анотація:** У статті висвітлено досвід роботи й окреслено основні складові створення іміджу Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М.І. Пирогова, необхідність безперервного вдосконалення роботи задля досягнення позитивної репутації бібліотеки.*

***Ключові слова:** бібліотека університету, іміджева діяльність, партнерство, зв'язки з громадськістю*

*«...Для того, щоб залишатися на відповідному високому рівні в структурі вишу, бібліотека та її співробітники повинні максимально заявити про себе, свої ресурси, обґрунтувати необхідність тих чи інших рішень»
І.С. Бондар, заслужений працівник культури України*

Прямуючи парковими алеями, що гармонійно поєднують різні корпуси університету, наближаємося до нещодавно збудованого корпусу, де знаходиться Наукова бібліотека ВНМУ. Завдяки наполегливій та конструктивній роботі ректора університету бібліотека стала реалізацією нової моделі, сучасним, комфортним, технічно-обладнаним інформаційним та комунікативним простором, а втілюючи перспективні плани директорки бібліотеки – кращим структурним підрозділом університету, який надає доступ до різноманітних послуг та забезпечує студентів, викладачів, науковців якісними інформацій-

ними ресурсами. Працівники бібліотеки намагаються повсякчасно створювати й підтримувати позитивний імідж закладу серед університетської та фахової спільноти – бібліотеки доступної, необхідної, повністю налаштованої до інтересів читацької аудиторії, пам'ятаючи, що імідж, який формувався впродовж багатьох років, залежить від спільної щоденної праці колективу.

На престиж бібліотеки впливає створення комфортного бібліотечного простору як реального так і віртуального. У приміщенні наукової бібліотеки ВНМУ ім. М.І. Пирогова створено належні умови для продуктивного навчання, інтелектуального самовдосконалення, проведення різноманітних заходів для студентів і науковців університету, курсантів-лікарів області й забезпечення змістовного дозвілля молоді. Враховуючи індивідуальні потреби читачів, створено комплекс читальних залів та абонементів, які передбачають можливість працювати одноосібно або групами. Комп'ютерні місця дають можливість одночасно працювати як з друкованими виданнями, так і з електронною інформацією. Зі світовими інформаційними інтернет-ресурсами є можливість працювати в просторому інтернет-залі. Науковці й студенти, які надають перевагу одно-осібності та цілковитій тиші, або ж навпаки мають намір активно обговорити навчальні та наукові теми, завжди можуть попрацювати в кімнатах для індивідуальної роботи. Універсальним простором для творчого самовираження молоді є коворкінг-центр бібліотеки, який об'єднує студентів для спілкування, навчання та цікавого й змістовного дозвілля. Він став місцем постійних зібрань студентського наукового товариства, Української асоціації студентів-медиків, молодіжного об'єднання «Студентське Братство Вінниччини», Ради студентського самоврядування ВНМУ ім. М.І. Пирогова та ін. Через значне навантаження час та місце щотижневих засідань різних студентських організацій університету резервується та узгоджується попередньо.

Одним із важливих засобів комунікації між користувачем і бібліотекою є сайт і соціальні мережі, на сторінках яких поширюється інформація про діяльність бібліотеки та постійно підтримується зворотний зв'язок з користувачами. Завдяки інтерактивній присутності бібліотеки у віртуальному просторі краще вивчаються їхні потреби та впроваджуються, на основі цього, нові бібліотечні послуги, відкривається більше можливостей співпраці бібліотеки з користувачем. На сторінках бібліотеки в соціальних мережах публікується інформація про інформаційні продукти та послуги бібліотеки, надходження до фонду бібліотеки, заходи, які відбулися чи заплановані. Таке бібліотечне інтернет-представництво забезпечує оперативну комунікацію з онлайн-аудиторією, розширює коло користувачів, рекламує свою діяльність, підвищує імідж бібліотеки тощо. Завдяки коментарям онлайн-користувачів співробітники бібліотеки вивчають їхні смаки та інформаційні потреби, що сприяє покращенню та розвитку бібліотечних послуг. На практиці широко використовується реклама ресурсів книгозбірні, насамперед її фондів та електронних ресурсів. З метою інформування бібліотечної спільноти про конференції, семінари, тренінги та інші заходи з підвищення кваліфікації розробляється ін-

формаційна продукція, що поширюється через соціальні мережі й електронною поштою. На вебсайті постійно оновлюється інформація про нові надходження, рекламуються власні видання бібліотеки, віртуальні книжкові виставки, анонсуються соціокультурні заходи, новини та події.

Наукова організація фонду та його розкриття є найважливішою складовою іміджу бібліотеки. Керівництво університету на високому рівні сприяє щорічному оновленню фонду вітчизняними та зарубіжними виданнями. При комплектуванні фонду бібліотека враховує та узгоджує рекомендації кафедр університету й пропозиції видавництв. Завдяки цьому ресурсний фонд бібліотеки сформовано під потреби читачів, враховуючи його кількісні і видові критерії, які відповідають змісту і формам навчання. Відповідний стан забезпеченості документами сприяє якісному засвоєнню знань, науково-дослідній діяльності, підвищенню професійного, загальноосвітнього та культурного рівня, самостійній роботі студентства та науковців.

Не менш важливим чинником, який напряду впливає на імідж бібліотеки, є рівень бібліотечно-інформаційного обслуговування. Керуючись принципом загальнодоступності, у щоденній роботі фахівці бібліотеки використовують традиційні й дистанційні форми та методи подачі інформації різним категоріям користувачів. Співпраця з науковим відділом університету, координація роботи з питань наукометрії, надання дистанційного доступу до наукометричних баз, оперативне інформування, забезпечення підтримки двосторонніх контактів бібліотека-користувач та повнота інформаційних послуг сприяє позитивному іміджу бібліотеки. Для читачів-студентів важливим чинником в оцінці роботи бібліотеки в першу чергу є рівень книгозабезпеченості та створення затишної, доброзичливої атмосфери. Уміння спілкуватися з читачами – це вагомий елемент реклами. Отож, наступним чинником, на основі якого формується імідж бібліотеки є професіоналізм, компетентність, культура спілкування та організаторські здібності працівників бібліотеки, які повинні володіти знаннями, вміннями, навичками, що дозволять швидко, чітко виконувати свої професійні обов'язки, забезпечувати комфорт в процесі отримання читачем всього спектра бібліотечних послуг.

Методична діяльність Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М.І. Пирогова планомірно рухається на шляху модернізації бібліотечних процесів відповідно до вимог і тенденцій сучасного світу. Важлива роль у становленні професійної компетентності належить методичній діяльності, яка відбувається на внутрішньобібліотечному рівні – щотижневі заняття з підвищення кваліфікації допомагають опанувати і практично застосувати отримані знання. В рамках співпраці фахівців методичного об'єднання бібліотек ЗВО м. Вінниці та фахових зустрічей на всеукраїнському рівні працівники бібліотеки щороку готують доповіді, здебільшого висвітлюючи досвід роботи бібліотеки. Нові освітні вимоги та стандарти, швидкий розвиток інноваційних технологій впливають на визначення характеру діяльності бібліотек ЗВО. Ознайомитися з досвідом і діяльністю університетських бібліотек м. Вінниці можна на сторінках інформаційного вісника «Бібліопростір».

Колеги з медичних бібліотек ЗВО й коледжів завжди отримують професійні поради, вивчають досвід й окремі процеси роботи нашої бібліотеки. Зокрема, колеги з бібліотеки Національного медичного університету імені О.О. Богомольця знайомилися з діяльністю кожного структурного підрозділу, особливостями роботи нашої бібліотеки в галузі наукометрії, обговорили питання менеджменту, організації обслуговування, обліку, напрацювань в галузі історико-медичного краєзнавства, створення комфортних умов для користувачів тощо. Колектив Вінницької обласної наукової бібліотеки ім. К.А. Тімірязєва знайомився зі специфікою роботи бібліотеки закладу вищої освіти, її простором та атмосферою. Фахівці бібліотеки Вінницького медичного коледжу часто вивчають питання програмного забезпечення.

З метою обґрунтованого підходу до подальшого розвитку бібліотеки, вдосконалення її функцій, методів і форм роботи, та, підтримуючи зворотний зв'язок з читачем, бібліотека щороку здійснює низку соціологічних досліджень потреб, інтересів та вподобань читачів: «Медіаграмотність: практичні навички та перспективи розвитку» (2019), «Бібліотечний менеджмент в контексті нового часу» (2019), «Foreign Literature Department from the Student's Point of View: questionnaire analysis = Відділ обслуговування літературою іноземними мовами з погляду студента» (2019).

Соціокультурна діяльність займає особливе місце у формуванні образу бібліотеки. Наразі вона є привабливим місцем для спілкування, культурного проведення дозвілля молоді, їх творчої самореалізації, адже університетська бібліотека, насамперед, існує для студентів. У роботі бібліотеки можна констатувати позитивну динаміку різноманітних форм соціокультурних заходів, що формують позитивний імідж і залучають нових користувачів. Сьогодні відбувається стабільне розширення пріоритетів бібліотечної діяльності, особливо з використанням мережевих технологій, спрямованих не тільки на залучення користувачів в інформаційний та бібліотечний простір, але і на підвищення читацької активності та культури користувачів. Відділ культурно-просвітницької діяльності сконцентрований на поглиблення інформаційно-комунікаційної взаємодії, адже сьогодні саме у бібліотеці молодь може отримати необхідні інструменти для саморозвитку і має необмежений простір для ініціативи й творчості. Творчі конкурси для молоді також є ефективним засобом пошуку нового, прояву фантазії й винахідливості, дозволяють удосконалювати й повніше виявляти творчий потенціал. Молодь – активний учасник щорічного міжуніверситетського конкурсу «Поетичні віражі», фотоконкурсу «Бібліотека – територія освідчення в коханні».

Також бібліотека постійно намагається незвичними та креативними способами підтримувати зв'язок зі студентами, вигадуючи щось нове та цікаве, адже налагоджений діалог між користувачем і бібліотекою є прикладом інформаційно-комунікаційної діяльності, яка безпосередньо впливає на успішне виконання бібліотекою своїх функцій. Контакт із користувачем починається з залучення його уваги, з цією метою створюємо тематичні фото-зони

до Всеукраїнського дня бібліотек, Нового року, Дня закоханих та ін. свят. Таким чином молодь має можливість зберегти найяскравіші моменти студентського життя не тільки в душі та пам'яті, але і на фото.

Для проведення різноманітних заходів працівники бібліотеки активно використовують інтернет-технології, вебсервіси, мультимедійні ресурси. Щирість і довіра, спільні інтереси й повага інтересів іншого, взаєморозуміння і безкорисливість – позитивність дружніх відносин бібліотекарів і читачів важко заперечити. Гарною візитною карткою бібліотеки є робота творчої студії «Вежа», яка об'єднала студентів різних курсів та факультетів ВНМУ ім. М.І. Пирогова та вже впродовж двадцяти п'яти років активно працює й розвивається у бібліотеці. Основним завданням діяльності творчої студії «Вежа» є розкриття нових талантів, згуртування творчих студентів університету, організація їх дозвілля, обмін думками та досвідом. Молодь пише та декламує власні поетичні проби, охоче відгукується на прохання підготувати цікаву розповідь, бере участь у театралізованих заходах, вносить своє бачення у хід сценарію. Ніхто не залишається осторонь, у кожного є можливість розкрити свій внутрішній світ, творчий потенціал, проявити свою дотепність та продемонструвати свої здібності. Наразі близько 40 учасників, творчих особистостей знайшли у студії затишок та підтримку, а з початком навчального року щоразу до роботи студії активно долучаються студенти-першокурсники.

Престижною рекламою бібліотеки є співпраця з організаціями, установами, окремими особами, які відгукуються на пропозиції бібліотеки й долучаються до співпраці. Доречно згадати історика медицини Кшиштофа Круліковські (Польща), К.Б. Манишеву, асистентку кафедри нервових хвороб, медичної генетики і нейрохірургії Дагестанського державного медичного університету (м. Махачкала, Республіка Дагестан, РФ), професора Г.С. Белканія (Вінниця), М.Г. Домненка, краєзнавця, провідного фахівця з питань цивільного захисту Донецького національного університету (Вінниця), С. Бронштейна, заслуженого лікаря РФ, професора, академіка Російської академії природничих наук (Москва, РФ); П.С. Куровську (Шлаєн) (США); О. Мартинкевич, лікарку-терапевтиню (Білорусь) та багато ін. Співпраця із засобами масової інформації сприяє поширенню інформаційних напрацювань, реалізованих проєктів, здійснених досліджень та є надзвичайно важливим елементом комунікативного процесу. Наукова бібліотека підтримує тісні контакти з редакціями професійних видань «Бібліотечний форум України», «Бібліотечна планета», з газетою трудового колективу ВНМУ «Молодий медик», науковим журналом «Вісник Вінницького національного медичного університету» та іншими виданнями, на сторінках яких висвітлює літературознавчий, науково-методичний, науково-бібліографічний та науково-краєзнавчий напрями науково-дослідної роботи. Перелік ґрунтовних досліджень бібліотеки досить широкий, зокрема, публікації «Дослідження документального спадку наукової бібліотеки ВНМУ ім. М.І. Пирогова з історії формування українських акушерських шкіл» (2020), «Не знищені терором сторінки...» (2020), «Проєкт бі-

бліотеки «Світ медицини в художньому слові» (2019), «Уміє слово мудре печаль лікувати» (2020), «Елементи бібліотечного маркетингу в діяльності Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М.І. Пирогова» (2020), «Використання таймменеджменту в бібліотеці» (2020), «Професор Савостьянов Олександр Олександрович» (2020), видання «Серцем, розумом, душею» (2020), «Мистецтво бути лікарем» (2019), монографія «Вінниця – місто послідовників М.І. Пирогова» (2020) та багато ін.

Бібліотека акумулює великий обсяг інформації, зокрема, це стосується дослідження й висвітлення напрацювань про визначних медиків і медицину краю. Представляючи проєкт бібліотеки «Вінниця – місто послідовників М.І. Пирогова», значно розширили зв'язки з місцевими телевізійними агенціями. Зокрема, роботу бібліотеки представляли Вінницьке інформаційно-телевізійне агентство «Віта» у програмі ток-шоу «На часі» та радіо «Місто над Бугом» у радіопередачі «Час змін». Під час ефірів директорка бібліотеки Неліна Кравчук та краєзнавець Ольга Юрчишина надавали вичерпні відповіді на запитання журналістів щодо роботи над книгою, її змістом, наповненням; співпраці з науковцями України та зарубіжжя; роботою в музеях, архівах, інших бібліотеках та видавництві в процесі створення видання. Про творчий потенціал студентської молоді, про міжуніверситетський конкурс «Поетичні віражі» ділилися з слухачами на радіо «Місто над Бугом». Про бібліотеку ВНМУ як одну з найкращих бібліотек України на каналі «Вінниця NOW» розповіли директорка бібліотеки Неліна Кравчук та професорка ВНМУ Вікторія Родінкова (<https://www.youtube.com/watch?v=ntnE6qV67vU>). Житомирське обласне об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т.Г. Шевченка запросило О. Юрчишину, завідувачку краєзнавчого сектору бібліотеки, в ролі консультанта при зйомці історико-документального фільму «Духовна єдність поколінь», присвяченого С. Руданському та його роду.

Гарними прикладами реклами бібліотеки, що популяризують її діяльність серед користувачів є власні мультимедійні презентації: «З любов'ю до бібліотеки» (2020), «Бібліотека – інформація, знання, успіх! Library – information, knowledge success!» (2019), «Бібліотека ВНМУ – terra nova» (2018) та ін.; постери «Бібліотека – інформація, знання, успіх», «ТОП–5 причин завітати до бібліотеки», листівки, екскурсії. Бібліотека є платформою для проведення заходів з підвищення кваліфікації, вивчення досвіду роботи для працівників бібліотек різних відомств, а для студентів фахових освітніх закладів – орієнтиром розвитку та досягнень сучасної бібліотеки. Зокрема, на заняттях з підвищення кваліфікації для працівників бібліотек області, які організовує **Вінницький факультет Національної академії керівних кадрів культури й мистецтв (НАКККіМ)** є можливість поділитися з колегами власним досвідом та здобутками. Директорка бібліотеки та викладачі нашого університету завжди є бажаними спікерами, адже актуальні питання впевненого розвитку бібліотеки та критерії здорового способу життя і надання першої домедичної допомоги завжди актуальні.

Традиційними стали зустрічі зі студентами ДонНУ імені Василя Стуса та викладачами й студентами Тульчинського коледжу культури спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Молодь знайомиться зі специфікою сучасних напрямів роботи бібліотеки, її відділами, формами та методами роботи з читачами, комплексною автоматизацією технологічних бібліотечних процесів Наукової бібліотеки ВНМУ – від комплектування фонду до видачі літератури та використанням різноманітних електронних сервісів у щоденній роботі. Для студентів, майбутніх фахівців, колеги проводять екскурсії й розповідають про роботу структурних підрозділів бібліотеки, діляться досвідом і проводять практичні заняття, на яких детально розповідають про впровадження інформаційних технологій на кожному етапі, опрацювання надходжень з використанням програмних і технічних засобів. Такі заняття приємно вражають студентів та розкривають багато деталей бібліотечної роботи. Бібліотекарі з задоволенням діляться з молоддю всіма знаннями й сподіваються, що гарно подана інформація буде поштовхом для обрання майбутньої професії.

Про рівень роботи закладу, його престиж можна судити й за *рівнем* професійної компетентності керівника, його авторитетності серед університетської й фахової спільноти. Директорка наукової бібліотеки Н. Кравчук є взірцем сучасного керівника, прикладом фахівця з глибокими теоретичними й практичними знаннями, яка вміло координує діяльність бібліотеки й спрямовує роботу колективу на виконання поставлених цілей та повсякчас мотивує до самовдосконалення й відповідальності. Набуті професійні знання і вміння сприяли тому, що на сьогодні директорка бібліотеки є головою державної екзаменаційної комісії захисту випускних кваліфікаційних робіт студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Донецького національного університету імені Василя Стуса; рецензентом монографії «Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України», підготовленої колективом авторів кафедри інформаційних систем управління ДонНУ імені Василя Стуса; головою Вінницького методичного об'єднання бібліотек ЗВО; членом Президії Вінницького обласного відділення Всеукраїнської громадської організації «Українська бібліотечна асоціація», де представляє інтереси колективу бібліотеки та методичного об'єднання бібліотек ЗВО м. Вінниці; членом експертної ради по присудженню закладам освіти грантів Вінницької обласної ради та Вінницької обласної державної адміністрації; експертом конкурсу еколого-просвітницьких проєктів / акцій «Green-майданчик громади – Бібліотека» та членом журі щорічного конкурсу «Світло провінції», організованих Вінницькою обласною науковою бібліотекою ім. К.А. Тімірязєва.

Щороку роботу бібліотеки високо оцінюють члени Вченої ради університету. У 2021 р. ректор університету В. Мороз, заслухавши звіт директорки бібліотеки, неодноразово вказав на високий рівень досягнень бібліотеки та наголосив, що бібліотека є найкращим структурним підрозділом університету. Багато позитивних коментарів висловили проректори та члени Вченої ради, вказавши на значущість та важливість роботи з науковцями, їх всебічну підтримку та створення належних умов для якісної роботи; співпрацю з усіма

кафедрами університету в організації роботи по формуванню фонду бібліотеки; відмінну роботу в організації навчання та дозвілля іноземних студентів; сприяння щодо організації заходів з підвищення кваліфікації курсантів, що проходять на базі університету тощо.

Усі перелічені заходи сприяють престижу бібліотеки, зміцненню й налагодженню зв'язків з різними організаціями й установами. Реалії сучасного життя спонукають бібліотекарів постійно вдосконалювати послуги, запроваджувати нові сервіси й оперативно реагувати на запити й побажання користувачів, а також постійно підвищувати рівень професійної компетентності задля подальшого активного розвитку та визнання бібліотеки.

IMAGE ACTIVITIES OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF PIROGOV MEMORIAL VNMU AS A FACTOR OF ITS SUCCESSFUL DEVELOPMENT

Maiia Melnik

Vinnitsya National Pirogov Memorial Medical University
Deputy Director of the Scientific Library

***Abstract:** The article highlights the experience and outlines the main components of creating the image of the Scientific Library of Pirogov Memorial VNMU, the necessity of continuous improvement of work in order to achieve a positive reputation of the library.*

***Keywords:** university library, image activity, partnership, public relations.*

РОЛЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ В ОСВІТНЬОМУ ТА НАУКОВО- ДОСЛІДНОМУ ПРОЦЕСАХ У МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: ПОГЛЯД ВИКЛАДАЧА І НАУКОВЦЯ

Михайло Мирошніченко,

професор кафедри патологічної анатомії *ORCID*
ORCID ID 0000-0002-6920-8374

Наталія Капустник,

професор кафедри акушерства та гінекології № 1
ORCID ID 0000-0002-4875-398X

Харківський національний медичний університет

***Анотація:** У даній роботі висвітлена роль Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету як активного учасника освітнього процесу та науково-дослідної роботи вишу, що сприяє формуванню його позитивного іміджу.*

***Ключові слова:** Наукова бібліотека, Харківський національний медичний університет, освітній та науково-дослідний процес.*

Вступ. Сучасна вища медична освіта в Україні в умовах високих світових медичних технологій та цінностей ринку праці націлена на підготовку висококваліфікованого та конкурентоспроможного лікаря, науково-педагогічного працівника [1], які будуть виконувати свої трудові функції на належному рівні, що є синтезом *soft skills* та *hard skills*.

Під soft skills, як відомо, розуміють комплекс комунікативних, лідерських, командних, публічних, особистісних та інших неспеціалізованих, але важливих для кар'єрного росту навичок та умінь. Hard skills представляють собою професійні навички, уміння та знання, які необхідні для виконання професійних задач [2].

Наукова бібліотека є структурним підрозділом медичного університету, яка завдяки процесам модернізації вищої медичної освіти перетворилася зі звичайної книгозбірні в сучасний багатофункціональний інформаційно-комунікативний центр, який приймає активну участь в освітньому процесі та науково-дослідній роботі установи [3].

Метою даної роботи є висвітлення ролі бібліотеки в освітньому та науковому процесах у медичному університеті на прикладі Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету (ХНМУ).

Основна частина. Рівень та доступність інформації в навчальному закладі, як відомо, є важливим показником діяльності бібліотеки, від якого залежить освітня та науково-дослідна робота установи, а також її імідж. Треба зазначити, що якість інформаційного забезпечення освітнього процесу та науково-дослідної роботи установи залежить від злагодженості співпраці у системі координат «бібліотека-структурний підрозділ», «бібліотека-кафедра», «бібліотека-адміністрація установи».

Наукова бібліотека ХНМУ активно співпрацює з кафедрами та різними структурними підрозділами, забезпечує студентів, науково-педагогічних працівників якісним масивом інформаційних ресурсів (книги, журнали, методичні рекомендації, дисертації та автореферати дисертацій та ін.) у друкованому та цифровому форматах, сприяє формуванню у них інформаційної культури та інформаційної компетентності.

Наукова бібліотека ХНМУ бере активну участь та проводить різного роду online- та offline-заходи (семінари, тренінги, майстер-класи, індивідуальні консультації) для студентів та науково-педагогічних працівників університету, що присвячені проблемам публікаційної активності; просування отриманих під час проведеної науково-дослідної роботи результатів та розробок у світовому науково-інформаційному просторі; академічного плагіату; стратегіям пошуку необхідної для освітнього процесу та науково-дослідної роботи інформації; можливостям використання різних наукометричних платформ та ін. Так, у травні-червні 2021 року співробітники Наукової бібліотеки прийняли активну участь в організації та проведенні освітнього online-заходу «Школа лідерства для аспірантів ХНМУ». Метою останнього було сприяння набуттю молодими вченими університету комунікативних, лідерських, командних, публічних, особистісних та інших навичок, що вкрай необхідні для кар'єрного росту. Проведені співробітниками Наукової бібліотеки майстер-класи та лекції для аспірантів ХНМУ в рамках даного online-заходу викликали жваву дискусію та були позитивно оцінені учасниками.

Співробітники Наукової бібліотеки ХНМУ проводять моніторинг публікаційної активності вчених, аналізують їх наукометричні показники та цитованість публікацій. Також Наукова бібліотека проводить перевірку науково-дослідних робіт, що виконуються в університеті, на наявність ознак плагіату, тим самим сприяє забезпеченню якісної підготовки академічних робіт та добросовісних публікаційних практик [4].

Висновок. Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету є активним учасником освітнього процесу та науково-дослідної роботи в університеті, сприяє формуванню та дотриманню принципів академічної доброчесності у всіх членів університетської спільноти, що підвищує якість зазначених видів діяльності та сприяє формуванню позитивного іміджу вишу.

Література:

1. Шульгай АГ, Загричук ГЯ, Михалків ММ, Івануса ІБ. Якісна медична (фармацевтична) освіта: їхати навчатися за кордон чи змінювати систему підготовки в Україні? Частина 1. Якість освіти через зміни у процедурі вступної кампанії. Медична освіта. 2020;3:56-64.

2. Іванова ЛВ, Скорнякова ОВ. «Soft skills» як важлива складова конкурентоспроможності фахівця з інформаційних технологій. Молодий вчений. 2018;12(64):83-87.

3. Поліщук МО. Модернізація вищої освіти та роль бібліотечно-інформаційних технологій у формуванні інформаційної культури студента. Вісник ОНУ. Сер.: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. 2014;19(1):134-135.

4. Киричок ІВ, Павленко ТБ. Якість академічних текстів як складова добросовісних практик закладу вищої освіти // Актуальні проблеми вищої медичної освіти і науки : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Харків, 8 квітня 2021 р.) / ред. кол.: В. А. Капустник, В. Д. Марковський, В. В. М'ясоєдов [та ін.]. – Харків : ХНМУ, 2021. – С. 84-85. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/28533>

THE ROLE OF SCIENTIFIC LIBRARY IN EDUCATIONAL AND RESEARCH PROCESSES IN MEDICAL UNIVERSITY: TEACHER'S AND SCIENTIST'S VIEW

Mykhailo Myroshnychenko

Professor of the Department of Pathological Anatomy
ORCID ID 0000-0002-5525-4652

Natalia Kapustnyk

Professor of the Department of Obstetrics and Gynaecology No. 1
ORCID ID 0000-0002-4875-398X
Kharkiv National Medical University

Annotation: *This article highlights the role of Scientific library of Kharkiv National Medical University as an active participant in educational process and research work of the university, which contributes to the formation of its positive image.*

Key words: *Scientific library, Kharkiv National Medical University, educational and research process.*

НЕОЧІКУВАНА СИТУАЦІЯ? ІСПИТ ВИТРИМАНО! (ДОСВІД РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НУК ІМ. АДМ. МАКАРОВА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19)

Тетяна Мігунова,
провідна методистка
Наукова бібліотека

Національний університет кораблебудування ім. адм. Макарова

Анотація: В статті розглядається новий алгоритм роботи книгозбірні в умовах карантину, організація діяльності в наданні онлайн послуг користувачам, нові підходи в системі підвищення професійної компетентності.

Ключові слова: бібліотека, заклад вищої освіти, COVID-19, дистанційна робота.

Розвиток сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, зростання кількості інформації дедалі більше визначають сутність XXI століття як інформаційної ери.

Однак у 2020–2021 рр. у звичайний ритм життя людей планети Земля ввела свої корективи пандемія COVID-19. Не оминула вона і бібліотеки – злагожене життя книгозбірень вимушено змінилося, у їх стінах запанувала тиша. Незвична ситуація вимагала швидкого реагування на неї, пошуку нових, нетрадиційних методів та форм діяльності. Досвід роботи в умовах карантинних обмежень висвітлювали згодом фахівці різних систем та відомств. Є такі напрацювання і у колективу Наукової бібліотеки (НБ) НУК ім. адм. Макарова.

НБ НУК ім. адм. Макарова в 2020 році відсвяткувала своє 100-річчя. Сьогодні НБ – це надійне джерело знань, потужний інформаційно-ресурсний центр університету. Її діяльність функціонально орієнтована на забезпечення навчально-виховного та науково-дослідного процесів. Вона є основним джерелом інформації для здобувачів освіти та професорсько-викладацького складу. Фонд НБ багатогалузевий, його загальна кількість складає близько 800 тисяч примірників. Слід зазначити, що бібліотека має унікальний за змістом фонд із суднобудування та судноплавства. Майже 3 тисячі примірників нараховує колекція рідкісних книг. Особливу цінність становлять видання XVII – поч. XIX ст.

Загальна кількість обслуговуваних користувачів всіма структурними підрозділами (6 абонементів та 6 читальних залів, у тому числі електронний читальний зал) становить 30 тисяч (єдиного – біля 9 тисяч). Книговидача складає біля 500 тисяч, а відвідувань – близько 300 тисяч.

У доробку електронних ресурсів НБ: сайт (<http://lib.nuos.edu.ua/>), інституційний репозитарій (<http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/>), кількість представлених документів понад 2,5 тисяч.

Електронна бібліотека (понад 18 тис. примірників), ЕК (понад 130 тис. записів), 23 власних БД за напрямками діяльності університету, вебліографічні покажчики, закладки, віртуальні виставки тощо.

Бібліотека має сторінку у соціальних мережах та сервісах:

- Facebook: [//www.facebook.com/libnuk](http://www.facebook.com/libnuk);
- YouTube – <https://www.youtube.com>.

Детальніше про діяльність НБ – за посиланням: <http://lib.nuos.edu.ua/>

У перші дні «тиші» колективу НБ довелося адаптуватися до нових незвичних змін у діяльності і зробити все, аби книгозбірня залишилася часткою життя університетської спільноти, а це означало, що потрібно було переформувати роботу книгозбірні.

Першим кроком в умовах невизначеності було забезпечення відповідних санітарно-гігієнічних умов роботи у приміщенні бібліотеки, розроблення плану дій в умовах карантинних обмежень, який передбачав застосування інтерактивних форм спілкування: Skype, Viber, ZOOM, налагодження дистанційної роботи, сфокусуватися на зовнішній, переважно електронній комунікації.

Другий крок – розроблення власного алгоритму роботи з користувачами, аби вони відчували, що бібліотека і в таких умовах завжди поруч: дистанційне обслуговування користувачів, переведення запланованих заходів в режим онлайн, впровадження нових форм та форматів роботи з користувачами.

Третій крок – чіткий перерозподіл обов'язків співробітників НБ, організація роботи за графіком та особистим планом, системи контролю за виконанням задач та звітності.

Слід зазначити, що інформаційні технології забезпечили колективу НБ можливість для роботи, розвитку і креативу під час карантину. На головній сторінці сайту бібліотеки (<http://lib.nuos.edu.ua/>) було створено нову рубрику «Дистанційні послуги бібліотеки», цю інформацію було поширено через соцмережі, зроблено розсилки е-поштою. Таким чином користувачі бібліотеки були проінформовані про можливість віддаленого доступу до ресурсів НБ. Співробітники бібліотеки зосередили свою увагу на роботі з е-ресурсами, наданні послуги ЕДД, а також консультуванні, визначенні індексу УДК, виконанні довідок в онлайн-режимі. Активно поповнювався та редагувався архів наукових матеріалів інституційного репозитарію (<http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/>).

Але потрібно було налагоджувати роботу безпосередньо з користувачами. Як казав Генрі Форд: «Я цього хочу. Значить це буде», тож колектив НБ спромігся це зробити, завдяки сервісу ZOOM. Саме він відкрив нові можливості у спілкуванні з віртуальним користувачем, навчанні без кордонів та обмежень для усіх бажаючих.

Для студентів-першокурсників завдяки цьому відновили проведення лекцій з «Основ інформаційної культури та академічної доброчесності», **студентам-старшокурсникам та дипломникам** підготували курс лекцій «Основи академічного письма», в ході яких ознайомили їх із загальними принципами академічного письма, запобігання академічному плагіату, розповіли про співпрацю університету з компанією «Антиплагіат», яка надає доступ до сервісу «Unicheck» для перевірки наукових робіт на унікальність. Згодом на сайті НБ у розділі «Студенту» була представлена презентація «Академічна доброчесність: курс для здобувачів вищої освіти».

Для науковців університету систематично надсилалася інформація про вебінари, теми яких висвітлювали роботу з наукометричними БД, здійснювались наукометричні та бібліометричні аналізи публікаційної активності вчених університету, редагування їх профілів в Google Академії.

Активізувалася робота з **проведення пізнавальних онлайн заходів**, серед яких: віртуальна подорож «Пам'ять через століття: замки та фортеці України», година історії «Адмірал, особистість, людина» (до 245-ї річниці від дня народження адмірала О.С. Грейга), музична слайд-замальовка «Збережемо природу для нащадків», відео-огляди: «Творчість Лесі Українки», «Журналіст – не просто професія...», презентація книги Рея Бредбері «451 градус за Фаренгейтом» та багато інших.

Одним із позитивних моментів роботи в умовах карантину було те, що з'явилась додаткова можливість для здобуття нових знань, самоосвіти, навчання на курсах онлайн. Бібліотечні працівники брали активну участь у онлайн-конференціях, семінарах УБА та заходах, що були організовані секцією ЗВО УБА, Науково-технічна бібліотека ім. Г.І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Державною науково-технічною бібліотекою, НБ Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, а також прослухали 16 вебінарів. Після багатьох заходів з підвищення професійної компетентності було отримано сертифікати.

Карантинні обмеження не стали перепорою і у питанні обміну досвідом з колегами щодо нагальних питань розвитку бібліотеки. НБ, як обласним методичним центром бібліотек закладів вищої освіти (ЗВО) м. Миколаєва, було організовано та проведено **науково-практичний семінар «Еволюція сучасної бібліотеки: від класичної до цифрової»** у форматі онлайн. Захід проходив на платформі Zoom. У роботі семінару взяли участь 35 учасників – керівники та провідні фахівці бібліотек ЗВО м. Миколаєва. До обговорення нагальних питань бібліотечної практики долучились і колеги з Обласної універсальної наукової бібліотеки (ОУНБ), Науково-педагогічної бібліотеки, викладачі Відокремленого підрозділу «Миколаївської філії КНУКіМ». Представлені доповіді та виступи висвітлювали практичний досвід роботи з актуальних питань функціонування бібліотек: трансформації форм і методів роботи в умовах карантинних обмежень; формування культури академічної доброчесності; інформаційного забезпечення науки і освіти в умовах пандемії COVID-19; проведення наукометричних досліджень як перспективного напрямку діяльності бібліотек ЗВО тощо. Відбувся обмін думками щодо розуміння майбутнього бібліотек та потреб користувачів у читанні. Цікавий досвід роботи щодо створення електронного ресурсу web-library «Аркасівська спадщина» та інформаційного посередництва бібліотеки у розвитку засад академічної доброчесності висвітлили працівники ОУНБ.

Американський підприємець і винахідник Стів Джобс якось сказав: «Єдиний спосіб виконувати роботу добре – це любити свою роботу». У НБ університету працюють люди, які обрали свою професію за покликанням.

В умовах карантинних обмежень вони довели це ще раз, а разом з тим і здатність швидко реагувати на будь-який виклик сьогодення. Незважаючи на вимушену самоізоляцію, колектив НБ залишився зі своїми користувачами, продовжуючи інформаційну, довідково-бібліографічну та просвітницьку діяльність в режимі онлайн.

Література:

1. Здановська В. Бібліотекарі на карантині /В. Здановська // Бібліотечна планета. – 2020. – № 2. – С. 30–33.

2. Колеснікова Т. Бібліотека закладів вищої освіти в умовах невизначеності: особливості організації віддаленої роботи персоналу / Т. Колеснікова // Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. – 2020. – № 6. – С. 40–51.

EMERGENCY CIRCUMSTANCES? THE TEST PASSED SUCCESSFULLY!

(Best practices of the Scientific Library of the Admiral Makarov National University of Shipbuilding during the COVID-19 pandemic)

Tetiana Migunova

Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Associate Director of the Scientific Library for Research.

***Abstract:** This article presents new patterns of library work during the quarantine period of the coronavirus pandemic, the activity management for providing online library service, new approaches in the system of professional skill development.*

***Key words:** library, academic institution, COVID-19, remote work.*

ЮРІЙ МИТРОФАНОВИЧ ПАНИШКО І МЕДИЧНА БІОГРАФІСТИКА

Марта Надрага,

Директор, старший дослідник, к.і.н.
Заслужений працівник культури України

Світлана Васільєва,

Зав. сектором інформаційно-бібліографічного відділу
Бібліотека

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

***Анотація:** Збереження наукової спадщини корифеїв вітчизняної медицини, їх вагомого внеску в розвиток, дослідження та становлення окремих її галузей є історичною місією бібліографії.*

***Ключові слова:** Львівський державний медичний університет імені Данила Галицького, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, кафедра торакальної хірургії та анестезіології, біографія.*

Збереження наукової спадщини корифеїв вітчизняної медицини, їх вагомого внеску в розвиток, дослідження та становлення окремих її галузей є історичною місією бібліографії. Вже багато років постійним читачем та кра-

шим другом нашої Бібліотеки є доцент кафедри Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, кандидат медичних наук Юрій Митрофанович Панишко, який попри свою наукову та професійну діяльність багато уваги приділяє біографічним та бібліографічним дослідженням визначних постатей світової та української медицини.

Протягом багатьох років Юрій Митрофанович активно відвідує всі культурні та просвітницькі заходи Бібліотеки, а також постійно консультиється з працівниками з приводу написання біобібліографічних матеріалів, використовуючи фонди нашої книгозбірні.

Серед відомих імен, життєвий та професійних шлях яких досліджує Юрій Панишко, є видатні вітчизняні вчені та імена світового значення, такі як Г.П. Ковтунович – засновник львівської онкологічної школи; М.-П.М. Лоба – відомий львівський лікар-хірург, завідувач кафедри госпітальної хірургії; Т.В. Мітіна – видатний український патофізіолог; Л.О. Чорна – видатний український мікробіолог; Г.Дж. Мьоллер – лауреат Нобелівської премії «за відкриття мутацій під впливом рентгенівського проміння»; М.І. Пирогов – один із основоположників анатомо-фізіологічного напрямку в хірургії; Авіценна – видатний лікар Середньовіччя; Аньєз Гонжа Боякшу (мати Тереза); Андрій Шептицький та багато інших визначних діячів, чії досягнення та добрі справи назавжди закарбувалися в пам'яті нашої історії та впродовж століть продовжують творити її всесвітню славу.

Народився Юрій Митрофанович Панишко 15 червня 1940 р. у м. Славута Хмельницької області в сім'ї військовослужбовця. У серпні 1945 р. родина переїхала до Львова. Після закінчення середньої школи у 1957 р. він вступив на перший курс лікувального факультету Львівського державного медичного інституту та після його закінчення у 1963 р. починає працювати лікарем-хірургом та акушером-гінекологом Ганнопільської дільничної лікарні Хмельницької області. У серпні 1965 року Юрій Панишко закінчив курси спеціалізації на базі кафедри торакальної хірургії та анестезіології ЛДМІ та був запрошений до вступу в аспірантуру при кафедрі торакальної хірургії та анестезіології ЛДМІ, у якій навчався до 1968 р.

Під час навчання в аспірантурі засвоїв основні види знечулення при операціях у всіх хірургічних відділеннях Львівської обласної клінічної лікарні, працював консультантом обласної лікарні, лікував хворих на правець, працював позаштатним лікарем на станції швидкої допомоги, оволодів основними методами клінічної фізіології, засвоїв методику катетеризації правих порожнин серця на курсах при Київському НДІ туберкульозу та грудної хірургії ім. акад. Ф.Г. Яновського.

У 1965 р. у Львівському державному медичному інституті було створено кафедру торакальної хірургії і анестезіології, на якій молодий науковець захистив кандидатську дисертацію. З 1968 року Юрій Панишко працює на кафедрі грудної хірургії Львівського медичного інституту. а з 1970 року – на кафедрі анатомії і фізіології Львівського інституту фізкультури.

У 1970 р. був прийнятий на посаду доцента кафедри фізіології Львівського державного інституту фізичної культури. Водночас обіймав посаду голови Ради молодих учених ЛДІФК, був членом комплексної групи з науково-методичного забезпечення збірної команди СРСР зі стрільби з лука. 1978 року закінчив факультет заочного навчання ЛДІФК.

Юрій Митрофанович брав активну участь у підготовці збірних команд України до Олімпійських ігор та постійно консультував спортивні команди перед різноманітними змаганнями. У своїх тривалих наукових відрядженнях працював спортивним фізіологом, лікарем-психотерапевтом, масажистом. Юрій Митрофанович постійно підвищував свою професійну кваліфікацію та активно пропагував всюди свої медичні та фізкультурні знання.

За 30 років роботи в ЛДІФК лекції, практичні та семінарські заняття доцента Панишка Ю.М. відвідало понад 10 000 студентів. Після виходу на пенсію у 2000 р. розпочав авторський проект під назвою «Здоровий спосіб життя»: організував 5 регіональних науково-практичних конференцій та випуск збірника наукових праць «Феномен людини. Здоровий спосіб життя».

Юрій Панишко нагороджений численними почесними відзнаками, а саме медаллю «Ветеран праці» (1990), нагрудним знаком «Почесний донор України» (1995), золотою медаллю Товариства «Знання» України (2010), Почесною грамотою Спорткомітету СРСР (1975), Правління товариства «Знання» УРСР (1980, 1981, 1990) та України (2008), Львівської обласної держадміністрації (1996), НРУ (1994, 1999, 2001, 2009), Обласного комітету товариства Червоного Хреста (1984, 1985), грамотами спортивних організацій.

Він є лауреатом акції «Людина року – 2002» в номінації «Громадський діяч» (м. Славута, Хмельницької обл.). Адже у рідному місті Юрій Митрофанович добре відомий як ініціатор добродійних заходів. Він активно організовував надання допомоги медикаментами та інструментарієм районним лікарням, допомагав у комплектуванні бібліотек, сприяв виступам мистецьких колективів.

Юрій Митрофанович є Почесним донором України. Ще зі студентських років він безоплатно здає кров для важкохворих. Продовжує робити це і зараз.

Юрій Панишко є автором понад 200 наукових робіт, у тому числі 20 книжок та українсько-російсько-англійського словника медичних термінів.

До 80-річчя від дня народження Ю.М. Панишка у серії «Наукова і спортивна спадщина ЛДУФК імені Івана Боберського» вийшов біобібліографічний покажчик, у який увійшли дані біографічного характеру, відомості про науково-педагогічну діяльність та наукові праці ювіляра.

Науковий доробок Юрія Митрофановича Панишка має величезне значення не лише для лікарського світу, але й для кожної культурної людини, що прагне здорового способу життя та шанує свою історію.

Література:

1. Біобібліографічний покажчик наукових праць провідних учених, видатних спортсменів Львівського державного університету фізичної культури (1946–2010) : у 2-х т. / уклад. Ірина Свістельник. – Львів : ЛДУФК, 2011. – Т. 2. – С. 75–106.

2. Кафедра анатомії і фізіології // Львівський державний університет фізичної культури (1946–2016) / авт. кол. : Ф. Музика, А. Вовканич, В. Левків [та ін.] ; упоряд. О. Борис ; за заг. ред. Є. Приступи. – ЛДУФК, 2016. – С. 39–43.

3. Львівський державний університет фізичної культури (1946–2016) : попул. енцикл. / упоряд. О. Борис ; за заг. ред. Євгена Приступи. – Львів : ЛДУФК, 2016. – С. 39–40, 362–363.

4. Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького / ред. кол. : Зіменковський Б. С. (голова), Гжегоцький М. Р., Магльованний А. В. [та ін.]. – К. : Логос Україна, 2014. – С. 156, 252.

5. Панишко Юрій Митрофанович: до 80-річчя від дня народження : біо-бібліографічний покажчик [Електронний ресурс] / уклад. Ірина Свістельник. – Львів : [б. в.], 2020. – 56 с. – (Серія «Наукова і спортивна спадщина ЛДУФК імені Івана Боберського»).

YURIY MYTROFANOVYCH PANYSHKO AND MEDICAL BIOGRAPHY

Marta Nadruga

Director of the Library, senior researcher

Honored worker of culture of Ukraine

Svitlana Vasilijeva

Head sector of information and bibliographic department

Danylo Halytsky Lviv National Medical University

***Abstract:** preservation of the scientific heritage of the luminaries of national medicine, their significant contribution to the development, research and formation of its individual branches is the historical mission of the bibliography.*

***Key words:** Danylo Halytsky Lviv Medical University, Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Bobersky, Department of Thoracic Surgery and Anesthesiology, biography.*

ВЕБПОРТФОЛІО НАУКОВЦІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ПІДТРИМКИ НАУКИ В УНІВЕРСИТЕТІ

Наталія Ніколаєнко,

Директорка

ORCID 0000-0003-1700-6540

Олена Рибальченко,

Заступниця директорки

ORCID 0000-0002-1283-2029

Державний біотехнологічний університет

Наукова бібліотека

***Анотація:** В статті висвітлено досвід вирішення завдань інформаційно-аналітичної діяльності в Науковій бібліотеці ХНТУСГ (нині – НБ ДБТУ) за допомогою створеного електронного інформаційного ресурсу «Веб-портфоліо науковців ХНТУСГ».*

Ключові слова: бібліотека університету, профілі науковців, наукометрія, інформаційно-аналітична діяльність

Одним із важливих напрямків діяльності сучасної університетської бібліотеки сьогодні є забезпечення ефективної інформаційно-аналітичної підтримки наукових досліджень в університеті, що є важливою умовою підвищення їх якості, дієвим засобом широкого розповсюдження наукового доробку вчених, інтеграції вітчизняної науки до європейського науково-освітнього простору. Запровадження в діяльність бібліотеки методів інформаційно-аналітичного моніторингу та бібліометричного аналізу публікаційної активності науковців та установи базується на використанні наукометричного інструментарію баз даних наукової інформації Scopus, Web of Science, Google Scholar. Джерельну базу для оцінювання результативності дослідницької діяльності складають бібліометричні профілі науковців Author ID в Scopus, ResearchID в WoS, ID у ORCID, бібліометричний профіль у Google Scholar, які надають інформацію для пошуку, збору, аналізу та оперативного відображення показників публікаційної активності науковців. Для удосконалення системи моніторингу публікаційної активності науковців бібліотеки ЗВО України створюють власні системи обліку профілів вчених у вигляді реєстрів авторських ID, як наприклад в НТБ ХАІ, «Публікаційний профіль університетської науки» в НТБ ДНУЗТ ім. В. Лазаряна, «Бібліометричні профілі співробітників Університету» в НТБ НТУ «ХАІ», «Наукометричні портрети вчених університету» в бібліотеці ВДПУ ім. М. Коцюбинського, «Бібліометричні профілі науковців Університету» в НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого, «Бібліометричні профілі вчених Університету» НБ УжНУ тощо.

Незамінним інструментом моніторингу розвитку науки в ХНТУСГ (нині – Державному біотехнологічному університеті, ДБТУ) став інформаційно-пошуковий електронний ресурс «Веб-портфоліо науковців ХНТУСГ» [1]. Ця система демонстрації наукометричних показників вчених ХНТУСГ була розроблена фахівцями Наукової бібліотеки з метою упорядкування всього наукового доробку автора-науковця і створення єдиної точки доступу як до бібліографічних даних та повнотекстових матеріалів (за наявності), так і до бібліометричних показників публікаційної діяльності. Для кожного автора створено персоналізовану сторінку, яка включає: прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, місце роботи, перелік публікацій, з посиланнями на повні тексти документів (у разі наявності). Для актуалізації даних у цьому ресурсі дуже важливою є тісна співпраця між викладачами і бібліотекою, яка зумовлює своєчасне наповнення баз даних «Праці співробітників ХНТУСГ», «Дисертації та автореферати дисертацій» та «Охоронні документи» і відповідного авторитетного файлу «Індивідуальний автор», які є підґрунтям для Веб-портфоліо [2]. Також ресурс надає інтерактивні посилання до ідентифікатора науковця в ORCID, облікових записів в базах даних Scopus, Web of Science, Google Scholar, які виступають вагомим джерелом інформації для пошуку, збору, ана-

лізу та оперативного відображення показників публікаційної активності науковців. Крім того у Веб-портфоліо містяться посилання на сторінки винахідника в ресурсі Укрпатент та до його інформаційної сторінки на сайті університету.

Так як показники публікаційної активності займають одне з перших місць у всіх звітах і моніторингах діяльності університету, розробники нового ресурсу приділили увагу відображенню цих показників на персоніфікованій сторінці науковця у вигляді таблиці, яка демонструє їх наявність в БД Scopus, Web of Science, Google Scholar. Нині відомості про кількість публікацій, їх цитування, h-індекс автора вносяться в ручному режимі і коригуються співробітниками бібліотеки щоквартально і обов'язково вказується дата актуалізації, щоб забезпечити достовірність інформації у певний період. У перспективі планується автоматизувати процес оновлення даних про поточні цифрові значення цих показників [4].

Створений ресурс дозволяє здійснювати два види стандартного пошуку: за прізвищем співробітника і за місцем роботи. В першому випадку користувач повинен лише вибрати зі списку прізвище автора статті, інший вид пошуку орієнтовано на структуру університету і відображає склад навчально-наукових інститутів та кафедр.

Для ефективності роботи з відстеження публікацій авторів-співробітників ХНТУСГ, що індексуються саме базами даних Scopus та Web of Science Core Collection, фахівцями бібліотеки в даному ресурсі створено окремий розділ «Публікації авторів ХНТУСГ в Scopus, WoS за роками». Він має вигляд таблиць, де для зручності наукометричних досліджень виділено: назву публікацій, вихідні дані, перелік співавторів з інтерактивними посиланнями до персоніфікованих сторінок тих з них, хто афільований з університетом. Додатково вказується інформація якою саме базою (Scopus чи WoS, або обома разом) індексується кожна публікація, що є важливим для уникнення дублювання у показниках публікаційної активності університету.

Ресурс Веб-портфоліо постійно підтверджує свою доцільність під час проведення інформаційних заходів, в індивідуальному консультуванні, забезпечуючи прозорість, відкритість, актуальність і надійність інформації, яка супроводжує науковий і освітній процеси в ХНТУСГ. Він активно використовується у довідковій роботі, для оцінки наукової діяльності університету або окремого вченого, при підготовці документів до щорічного звіту, конкурсу на заміщення вакантної посади, при ліцензуванні спеціальностей, атестації, акредитації, та для самопрезентації діяльності автора-науковця. Крім того, адміністрація університету має можливість здійснювати безперервну діагностику результатів праці співробітників і використовувати її при формуванні рейтингу структурних підрозділів та науковців [3].

Надаючи комплексну інформацію про наукову діяльність автора-науковця, відстежуючи його публікаційну активність і присутність в основних наукометричних базах даних, ресурс має також і певні важелі впливу на наукометричні

процеси в університеті в цілому. Підтвердженням цьому став липневий рейтинг Webometrics 2021 року, у якому ХНТУСГ піднявся відразу на 94 позиції порівняно із січневим рейтингом цього ж року (був на 170 місці) [6]. Передувало таким показникам здійснення великих обсягів роботи з профілями науковців, інформація про які зібрана у «Веб-портфоліо». Як відомо, рейтинг Webometrics є найбільшим академічним рейтингом закладів вищої освіти, сформований на основі незалежних, об'єктивних, відкритих даних присутності в Інтернеті і впливу університетів з усього світу. Через те, що ХНТУСГ займав у цьому рейтингу місце, нижче очікуваної позиції, бібліотекою були проаналізовані індикатори оцінювання і динаміка показників за різні роки. В результаті проведеної роботи виявлено, що один з трьох показників, за яким обраховується рейтинг, а саме «TRANSPARENCY (or OPENNESS) Top cited researchers», який надає оцінку профілів науковців в Google Scholar Citations, можна підвищити за рахунок їх стовідсоткової наявності і правильності оформлення, адже «інституційними профілями вважаються профілі співробітників, які вказали повну офіційну назву навчального закладу та корпоративну пошту в домені університету. При підрахунку рейтингу враховуються дані з 210 найкращих профілів університету в Google Scholar Citations» [5].

Фахівцями бібліотеки було проведено копітку роботи з вивірення персональної присутності кожного науковця ХНТУСГ в базі Google Scholar і здійснено оцінку правильності оформлення їх особистих профілей. Залучившись підтримкою адміністрації університету, бібліотека наполегливо рекомендувала університетським вченим відкоригувати профілі відповідно до встановлених норм, забезпечити повноту і достовірність відображення своїх публікацій в ньому. Досвід спільної злагодженої роботи фахівців бібліотеки і науковців дозволив зробити висновок, що ресурс «Веб-портфоліо» став надійною платформою для заповнення прогалін у авторських профілях Google Scholar, часто надаючи відомості навіть про ті публікації, які самими авторами не були обліковані у власних архівах [2]. Результат перевершив сподівання, адже саме за шкалою рангу відкритості ХНТУСГ обійняв 29 позицію, що у підсумку і забезпечило нам у даному рейтингу 76 місце серед українських ЗВО.

Отже, електронний ресурс «Веб-портфоліо науковців ХНТУСГ» – це сучасний інструмент не тільки для презентації напрацювань науковців, але й для здійснення моніторингу та аналітичного супроводу науково-публікаційної діяльності ХНТУСГ, який дозволяє, бачити присутність кожного вченого університету в наукометричних базах, візуалізує наукометричні показники в них і забезпечує доступ до повної і достовірної інформації про науковий доробок вченого.

Література:

1. WEB-портфоліо науковців ХНТУСГ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://internal.khntusg.com.ua/athra/web/index.php>.

2. Мартиненко Н. Є. Створення системи моніторингу публікаційної активності науковців ХНТУСГ та облік наукового надбання: [Електронний ресурс] // Бібліотечно-інформаційне середовище як драйвер змін і інновацій

в освіті: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24-25 жовтня 2019 р. – Харків: ХНТУСГ, 2019. – С. 35–42.

3. Панарін Г., Панарін С. Модуль «Вебпортфоліо вченого» як інструмент презентації наукометричних даних вчених // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2021. – № 1. – С. 11–15.

4. Ніколаєнко, Н. М. Наукометрія в бібліотечній діяльності: досвід, проблеми, завдання [Текст] / Н. М. Ніколаєнко, О. М. Рибальченко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2019. - № 1. – С. 6–9.

5. 76 місце ХНТУСГ в рейтингу Webometrics: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://khntusg.com.ua/76-misce-hntusg-v-rejtingu-webometrics/>.

6. Ranking Web of Universities (Webometrics): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://webometrics.info/en/current_edition.

WEB PORTFOLIO OF SCIENTISTS AS A TOOL OF INFORMATION AND ANALYTICAL SUPPORT OF SCIENCE AT THE UNIVERSITY

Natalia Nikolaenko

Director

ORCID 0000-0003-1700-6540

Olena Rybalchenko

Deputy director

ORCID 0000 -0002-1283-2029

State Biotechnological University

Scientific Library

Abstract: *The article highlights the experience of solving problems of information and analytical activities in the Scientific Library of KhNTUSG (now – NB SBTU) with the help of the created electronic information resource «Web-portfolio of scientists of KhNTUSG».*

Keywords: *university library, profiles of scientists, scientometrics, information-analytical activity*

НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ У ПІДТРИМЦІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Олена Полякова,

головний бібліотекар відділу науково-інформаційної роботи

Алла Панфілова,

завідувачка відділу науково-інформаційної роботи

Національна наукова медична бібліотека України

Анотація: *У статті представлено напрями діяльності відділу науково-інформаційної роботи ННМБУ, які пов'язані із визначенням академічної доброчесності: підтвердження бібліографічних даних публікацій, перевірка на плагіат, встановлення авторитетності видання.*

Ключові слова: академічна доброчесність, встановлення авторитетності видання, перевірка на плагіат, підтвердження бібліографічних даних.

Справжній науковець дбає не тільки про створення оригінального якісного продукту інтелектуальної власності, а й одночасно враховує при цьому важливість поняття «академічна доброчесність».

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. [Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII].

Зазначимо, що в сучасному науковому просторі дотримання академічної доброчесності входить у всі галузі, в т.ч. і бібліотечну. Одними із основних напрямів діяльності відділу науково-інформаційної роботи, пов'язаних зі сприянням у дотриманні академічної доброчесності є:

- підтвердження бібліографічних даних опублікованих статей та інших видів документів;
- перевірки на плагіат та визначення наявності текстових запозичень;
- встановлення авторитетності видання як вітчизняного так і зарубіжного;
- підбір вітчизняних журналів для публікацій, які рецензуються в Web of Science і Scopus;
- посвідчення доступності публікацій для всієї наукової спільноти.

Уже декілька років поспіль Міністерство охорони здоров'я України спільно з Бібліотекою співпрацює в рамках визначення академічної доброчесності. Не став виключенням і нинішній рік. Отже, згідно наказу МОЗ України № 428 від 10.03.2021 р. «Про оголошення конкурсного відбору проектів наукових досліджень і розробок, виконання яких розпочнеться у 2022 р.» бібліотекарі здійснювали перевірку наданої інформації на дотримання вимог академічної чесності, а саме:

- керівник роботи є автором / співавтором вказаних статей;
- автори/виконавці роботи є авторами / співавторами вказаних статей;
- вказані публікації є статтями, а не тезами;
- стаття дійсно опублікована;
- кватиль журналу відповідає зазначеному або указати якщо не вказаний.

За відведений незначний проміжок часу було перевірено 1 030 статей 672 авторів, які були подані у 153 темах до МОЗ України на конкурс проектів наукових досліджень. Маючи в Бібліотеці доступ до зарубіжних реферативних баз даних Web of Science і Scopus, працівники проводили перевірку наявності статей в одній із цих баз, звіряли всіх зазначених авторів, назву, вихідні дані, а також вносили правки іншим кольором. Одночасно, для визначення кватилу журналу використовували бази Scimago Journal & Country Rank (для журналів, які цитуються у Scopus) і Journal Citation Reports – JCR (для журналів, що цитуються у Web of Science).

Серед низки невідповідностей, які показують недотримання академічної культури медичними працівниками при відображенні своєї наукової діяльності,

варто відзначити наступні: відсутність публікацій в базах Web of Science і Scopus; вказані публікації є тезами або книжковими виданнями, а не статтями; зазначений квартиль не відповідає дійсності, видання не індексується зазначеного року або загалом; відсутні прізвища співавторів; неповні вихідні дані (неточна назва публікації, відсутні або вказані невірно том, номер, рік, сторінки).

На перший погляд – це суто механічна робота, якби не траплялися деякі особливості поданих даних до загального списку. До прикладу, частина авторів подавали назви статей і весь бібліографічний опис українською мовою, не дивлячись на те, що пошук в Web of Science і Scopus проводиться тільки англійською. При цьому посилання не завжди вказувало шлях до документів у веб-просторі. Проведення додаткового пошуку потребували статті, в назві яких вміщено хімічні формули або складові із активних субстанцій лікарського препарату.

Лева частка розбіжностей припадає на невідповідність зазначеного квартиля журналу реальності. Так, публікації в українському журналі «Світ медицини та біології» були зазначені з квартилем Q4, в той час коли цей журнал індексується в Web of Science тільки з 2020 р. і квартиль може з'явитися тільки в кінці 2021 р. Хочемо зауважити, що на сьогодні це один із найперспективніших українських журналів, який публікує статті тільки англійською мовою, українською – тільки реферат. Журнал «Світ медицини та біології» обрали 46 медиків для оприлюднення своїх наукових здобутків. Загалом у 2021 р. реферуються в Web of Science 25 українських журналів, з медичної тематики: Biopolymers and Cell; Issues of chemistry and chemical technology; Journal of Food Science and Technology; Klinicheskaia Khirurgiia; Oftalmologicheskii Zhurnal, Problemi Endokrinnoi Patologii; Problems of Cryobiology and Cryomedicine; World of Medicine and Biology. Крім того, на сьогоднішній день до бази Scimago (Scopus) входять 24 українські журнали, із яких 9 журналів медичного спрямування з квартилем Q3 і Q4 у 2020 р., а саме: Biopolymers and Cell; Cell and Organ Transplantology; Eastern-European Journal of Enterprise Technologies; Experimental Oncology; Fiziolohichni Zhurnal; Mikrobiolohichni Zhurnal; Problemi Endokrinnoi Patologii; Problems of Cryobiology and Cryomedicine; Ukrainian Biochemical Journal.

Згідно з нашими дослідженнями українські медики друкуються у найпрестижніших мультидисциплінарних журналах світу: Nature (1 стаття), Science (4 статті) та медичних – Lancet (3 статті), New England Journal of Medicine (3 статті), 72 статті науковці-медики опублікували в польському журналі Wiadomości Lekarskie. Загалом медики обрали близько 300 назв авторитетних видань з квартилем від Q1 до Q4 для оприлюднення своїх наукових здобутків та клінічних випробувань, які друкуються в понад 50 країнах світу. Серед обраних медиками журналів є 13 українських з квартилем Q3 і Q4, які, в свою чергу, теж обирають науковці інших країн. Зауважимо, що ми аналізували тільки список видань, які подали медики до Міністерства охорони здоров'я України для включення їхніх тем до державного фінансування в 2022 році.

Незважаючи на надіслані результати перевірки на зазначену е-пошту департаменту МОЗ України, бібліотечних працівників, виконавців цього завдання, було запрошено на засідання Комісії, де заслуховувалися керівники

всіх проектів. Комісія із восьми висококваліфікованих науковців-медиків різних регіонів України вислуховувала керівників проектів, які представляли в обов'язковій презентації: основний напрям досліджень, клінічних випробувань; учасників, задіяних у виконанні теми; етапи виконання теми з переліком витратних статей; загальна сума державного фінансування; список статей, які опубліковані за даною тематикою. Члени комісії авторитетно вказували керівникам на недоліки і як правильно виправити їх для включення теми до списку державного фінансування. Загалом враження бібліотекарів від проведення засідання – відкритість, доступність, взаємоповага, підтримка, неупередженість при прийнятті рішення. Основна мета приходу бібліотекарів на засідання Комісії МОЗ України – почути про важливість виконаної ними роботи. Основними і однозначними вимогами членів Комісії до усіх керівників проектів: реальність виконання теми в зазначені терміни; задіяння молодих спеціалістів, студентів; уміння свої здобутки, напрацювання висвітлити в наукових виданнях, які читають у всьому світі. Підбиваючи підсумок роботи, в.о. генерального директора Директорату медичних кадрів, освіти і науки МОЗ України Орабіна Т.М. зазначила, що всі члени Комісії довіряють результатам перевірки, тому що ця важлива місія покладена на ННМБУ і при цьому саме вона несе відповідальність за проведену роботу. Публікаціям в журналах, які цитуються в Web of Science і Scopus, приділялася не просто велика увага, а визначальним ставало рішення Комісії про затвердження теми наукових досліджень і розробок, виконання яких розпочнеться у 2022 році.

Слід відмітити ще один із напрямів діяльності відділу науково-інформаційної роботи у встановленні академічної доброчесності – перевірка на плагіат та визначення наявності текстових запозичень рукописних наукових робіт за допомогою офіційної системи перевірки на плагіат Unicheck. Також новий напрям роботи відділу по сприянню у визначенні академічної чесності – підтвердження бібліографічних даних опублікованих статей в зарубіжних виданнях з метою відображення цих даних в бібліографічних довідках для проходження атестації лікарям-спеціалістам.

Сприяючи медикам-науковцям у впровадженні сучасних критеріїв, які направлені на утвердження академічної культури, бібліотекарі відділу таким чином вносять свій вклад у загальний розвиток науки в Україні.

THE NATIONAL SCIENTIFIC MEDICAL LIBRARY OF UKRAINE IN SUPPORT OF ACADEMIC INTEGRITY

Olena Polyakova

National Scientific Medical Library of Ukraine
Chief librarian of department of scientific and information work

Alla Panfilova

National Scientific Medical Library of Ukraine
Head of department of scientific and information work

***Abstract:** The article presents activities of the department of scientific and information work of the NSMLU, which are related to the definition of academic*

integrity: establishing authority of publication, plagiarism check, confirmation of bibliographic data.

Key words: *academic integrity, establishing authority of publication, plagiarism check, confirmation of bibliographic data.*

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА – МЕТОД УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ВИНАХІДНИКІВ ТА ІННОВАТОРІВ

Ганна Прохорова,
голова бібліотекарка
відділу науково-інформаційного забезпечення інноваційних процесів
Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка

***Анотація.** Проаналізовано основні наукові дослідження, які здійснювали працівники відділу науково-інформаційного забезпечення інноваційних процесів самостійно та в яких брали участь останнім часом. Розкрито їх зміст та можливості як засіб покращення інформаційного обслуговування в бібліотеці.*

***Ключові слова:** наукове дослідження, винахідницька діяльність, інноваційний розвиток, нормативно-технічна документація зі стандартизації, медичні установи, військово-промисловий комплекс.*

Науково-дослідницька робота відділу науково-інформаційного забезпечення інноваційних процесів (ВІП) є однією з важливих складових діяльності цього структурного підрозділу Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (ХДНБ), основними напрямками роботи якої останнім часом стали масштабні самостійні дослідження. Найбільш показовими дослідженнями ВІП за останні роки є аналізування складу фондів бібліотек, подібних до фондів ХДНБ, що містять патенти, стандарти, видання з питань інтелектуальної власності та іншу технічну літературу.

Досліджувалася також тематика патентних розробок в установах і організаціях Харкова, вивчалися інформаційні потреби користувачів різних категорій. З метою вивчення стану укомплектованості та використання нормативно-технічної документації (НТД) в науково-технічних бібліотеках, інформаційних підрозділах установ, визначення шляхів підвищення ефективності їх використання в умовах незадовільного комплектування, залучення потенційних партнерів і нових користувачів для міжбібліотечного обслуговування у 2013–2014 рр. співробітниками ВІП було проведено самостійне дослідження «Фонди нормативно-технічної документації зі стандартизації підприємств і установ Харкова» [1]. Об'єктом дослідження стали бібліотеки та відділи стандартизації підприємств, установ та організацій Харкова. Предметом дослідження були фонди нормативних документів зі стандартизації. Дослідження виявило фондоутримувачів нормативних документів у сфері стандартизації, що мало допомогти в інформаційному забезпеченні науково-

дослідних інститутів, промислових підприємств у отриманні доступу до актуалізованих документів і гарантувати відповідність власної продукції та технологічних розробок державним стандартам та нормативним документам.

У ході дослідження було проведено анкетування, яке визначило стан фонду нормативних документів у місті за обсягом, видами і категоріями, хронологічними, галузевими, тематичними характеристиками; динаміку їх оновлення; ефективність використання; виявити коло підприємств і установ, які мають фонди НТД; потенційних партнерів, з'ясування їх інформаційних і сервісних можливостей. В опитуванні взяли участь співробітники 69 підприємств і установ Харкова, які згодні відповісти на запитання анкети. Дослідженням засвідчено, що відділи зі стандартизації існують майже на кожному підприємстві та науково-дослідному інституті. Більшість – 88 % – мають фонди нормативних документів, фонди нормативно-технічної документації зі стандартизації зосереджені в більшості науково-технічних бібліотек – 55,7 % і в спеціалізованих відділах – 47,3 %, до того ж 34,4 % фондів знаходяться у науково-дослідних інститутах, 39,3 % – у навчальних закладах, 15 % – на заводах.

Показовим є той факт, що майже половина закладів (30) користуються міжбібліотечним абонементом у відділі науково-інформаційної забезпечення інноваційних процесів ХДНБ. Усі опитані також виявили зацікавленість і бажання відвідувати заходи, які проводяться у ВІП. Дослідження сприяло налагодженню партнерських стосунків з науково-технічними бібліотеками (НТБ) та відділами стандартизації, дозволило зібрати контактні дані і перш за все електронні адреси, які стануть у пригоді в подальшій співпраці (інформаційне забезпечення, доукомплектування фонду, проведення його актуалізації і таке інше). У ході роботи проводився моніторинг фондів НТД підприємств і установ Харкова, діяльність яких загалом спрямована на забезпечення науково-технічною та економічною інформацією підприємств, організацій і установ усіх галузей народного господарства регіону і України.

Проведення співробітниками ВІП у 2017 р. самостійного локального експрес-дослідження «Моніторинг винахідницької діяльності медичних установ Харкова» засвідчило, що лідером у патентуванні винаходів і корисних моделей є представники медичної сфери. Суттєвою стороною покращення інформування цього сегменту користувачів є гнучкий і всебічний аналіз інформаційних потреб усіх категорій спеціалістів-медиків, а також повне задоволення інформацією, що відповідає їхнім потребам. Багаторічна практика співпраці колективу ВІП з численними медичними науковими установами міста та окремими дослідниками може служити показником сучасного інноваційного розвитку медичної науки. Ця обставина визначила актуальність теми дослідження, метою якого було вивчення інноваційної діяльності медичних закладів Харкова, виявлення інформаційних потреб науковців та фахівців цих установ, напрямків та тем, за якими вони працюють. Партнерські відносини фахівців ВІП з представниками медичних установ сприяли залученню молоді до участі у заходах Школи молодого винахідника, що слугувало по-

кращенню бібліотечного обслуговування та інформаційного забезпечення користувачів і проведення на якісному рівні Фестивалю науки – 2018 «Наука XXI століття: Харків медичний».

Для досягнення поставленої мети було вивчено потреби спеціалістів медичної галузі в інформаційно-бібліотечних ресурсах, а також проаналізовано тематику та кількість поданих заявок на винаходи і корисні моделі та кількість одержаних патентів за 2014–2016 рр. [2]. Акцент був зроблений на зацікавленості у заходах Школи молодого винахідника та конкурсі «Молодий новатор Харківщини» для молодих фахівців, аспірантів, студентів, а також участі у наукових, інформаційних, просвітницьких заходах, що проводяться у ВІП.

У результаті цього дослідження з'ясувалося, що головними напрямками діяльності, за якими медичні установи одержали патенти, є профілактика, діагностика, лікування терапевтичних захворювань, прогнозування захворювань на молекулярно-генетичному рівні; комп'ютерні засоби діагностики та лікування захворювань, пристрої та матеріали, що можуть бути використані при цьому, тощо.

Під час дослідження виявилася потреба медичних закладів та окремих їх представників у консультативній допомозі патентного повіреного з правових питань інтелектуальної власності. Проведене дослідження надало змогу скорегувати тематику масових заходів під час планування масштабного іміджевого для бібліотеки заходу – Фестивалю науки – 2018 «Наука XXI століття: Харків медичний» [3]. Фахівцями-медиками спільно з лікарями військового шпиталю створена серія патентів на прилади та засоби, призначені для лікування поранених під час бойових дій у зоні АТО-ООС.

На сьогодні військово-промисловий комплекс (ВПК) України належить до галузей, що забезпечують оборонну здатність країни, тому його розвитку приділяється значна увага. Роль ВПК визначається широким застосуванням різноманітних технологій і матеріалів в усіх галузях національного господарства. Актуальність цього питання підштовхнула фахівців ВІП до проведення у 2019 р. нового дослідження «Внесок Харківщини в інноваційний розвиток військово-промислового комплексу України», яке має за мету виявлення винаходів, корисних моделей, літератури з винахідництва воєнно-оборонної тематики харківських розробників для подальшого складання бібліографічного покажчика. Об'єктом дослідження виступили наукові та виробничі установи Харкова, в яких здійснюються винаходи з цього напрямку. Предметом дослідження є винаходи, корисні моделі для потреб ВПК, бібліографічні джерела воєнної тематики.

Активна винахідницька діяльність допомагає потужніше працювати виробництву, а виробництво допоможе краще забезпечити армію. Винахідники Харківщини наполегливо працюють над новими розробками в галузі оборонно-промислового комплексу (ОПК). Цей напрямок дослідження полягає у виявленні стратегічних наукових напрямків, перспективних тенденцій та технологічних досягнень, які невдовзі зможуть позитивно вплинути на розвиток ВПК.

Відкриті відомості Державного концерну «Укроборонпром» засвідчують, що у розвитку вітчизняного ОПК останніми роками особливий акцент зроблено на ремонті, відновленні, модернізації і досягненні озброєнням та військовою технікою відповідності європейським стандартам. Такий напрям сучасного розвитку вітчизняного ОПК обумовлений радикальним і терміновим поліпшенням стану військово-технічного забезпечення Збройних сил України (ЗСУ) в умовах протистояння агресії. Потреба у новітніх наукових розробках, їх практичному впровадженні у трансформацію ЗСУ вкрай актуальна сьогодні. Вочевидь необхідною є консолідація зусиль науково-дослідних установ, підприємств з відповідними виробничим та інтелектуальним потенціалом та ОПК. Наявність такого співробітництва, забезпеченого належним матеріально-технічним і фінансовим ресурсами, надасть можливість швидкої та якісної розробки принципово нових зразків озброєння і техніки. Інновації і пов'язана з ними діяльність є головною рушійною силою і джерелом високих темпів розвитку ОПК. Досвід розвитку техніки, як відомо, відображається у патентній інформації, що дає можливість оцінити рівень технічних систем та технічних рішень, засобом моніторингу інновацій.

Під час дослідження було здійснено моніторинг сайтів промислових підприємств, установ, вивчення бібліографічних джерел, патентних баз даних, кола закладів вищої освіти та науково-дослідних інститутів Харківщини, в яких здійснюється винахідницька діяльність, аналіз зібраного матеріалу та його узагальнення. Практичне значення одержаних результатів полягає в укладанні бібліографічного покажчика «Винахідники на допомогу Збройним силам України» [4]. Співробітники відділу беруть активну участь у загальнобібліотечних дослідженнях «Інформаційні потреби користувачів ХДНБ ім. В.Г. Короленка з позицій моніторингу», «Історія ХДНБ ім. В.Г. Короленка» та «Бібліотечна енциклопедія Харківщини». Проведення локальних досліджень та участь у загальнобібліотечних дають уявлення про стан обслуговування користувачів і шляхи його вдосконалення та модернізації, а вивчення сторінок історії допомагає вирішувати деякі проблемні питання сьогодення. Досвід впровадження результатів досліджень у роботу свідчить про значний потенціал у створенні нових інформаційних продуктів, що здатні покращувати комунікацію фахівців певних галузей, сприяти поширенню вітчизняних інноваційних розробок.

Література:

1. Кравченко Л. І. Роль фондів нормативно-технічної документації зі стандартизації ХДНБ ім. В. Г. Короленка у забезпеченні інформаційних потреб фахівців Харкова // Зб. наук. пр. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. Харків, 2016. Вип. 8. С. 187–194. Електрон аналог: URL: https://www.docme.ru/doc/1357937/zb%D1%96rnik-naukovih-prac._.-vipusk-8.

2. Прохорова Г. В. Забезпечення потреб фахівців медичної галузі інформаційно-бібліотечними ресурсами (з досвіду роботи відділу науково-інформаційного забезпечення інноваційних процесів Харківської державної науко-

вої бібліотеки ім. В. Г. Короленка) // Короленківські читання 2018. «Бібліотеки, архіви, музеї як центри освіти та саморозвитку особистості» : матеріали XXI Всеукр. наук.-практ. конф. Харків, 24 жовт. 2018 р. У 2 ч. Харків, 2019. Ч.1. С. 96–103. Електрон аналог: URL: <https://ru.calameo.com/read/000632945149d504a9cac>.

3. Прохорова Г. В. Фестиваль науки – 2018 // Наука XXI століття: Харків медичний : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 14 трав. 2018 р.). Харків, 2018. С. 4-6. Електрон аналог: URL: <https://ru.calameo.com/read/0006329456bccf8da6d7c>.

4. Винахідники на допомогу Збройним силам України : бібліогр. покажч. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; [уклад.: Т. С. Антіпова, Л. І. Кравченко]. – Харків, 2020. – 30 с. Електрон аналог: URL: <https://korolenko.kharkov.com/vydannia-biblioteku/pokagchiky-personalni.html#anchor313>

RESEARCH WORK – A METHOD OF IMPROVING INFORMATION SERVICE OF INVENTORS AND INNOVATORS

Anna Prokhorova

V.G. Korolenko Kharkiv State Scientific Library
chief librarian of the department of scientific and information support
of innovation processes

***Abstract.** The main scientific researches carried out by the employees of the department of scientific and information support of innovation processes independently and in which they have recently participated are analyzed. Their content and possibilities as a means of improving information services in the library are revealed.*

***Key words:** scientific research, inventive activity, innovation development, normative and technical documentation on standardization, medical institutions, military-industrial complex.*

ДО ПИТАННЯ ПЕРІОДИЗАЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ БІБЛІОТЕК В УКРАЇНІ

Віктор Соколов,

канд. іст. наук, доцент, головний бібліотекар
Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого
ORCID ID 0000-0002-0208-1292

***Анотація:** У статті представлено спробу розробити періодизацію розвитку науково-дослідної роботи бібліотек в Україні. Проаналізовано особливості становлення науково-дослідної роботи на фоні організації та поширення наукової діяльності в провідних книгозбірнях країни. Охарактеризовано основні напрями, сфери та специфіка науково-аналітичної діяльності бібліотек.*

Ключові слова: періодизація, науково-дослідна робота бібліотек, наукова діяльність, бібліотекознавчі дослідження, історія бібліотечної справи.

В Україні науково-дослідна робота бібліотек (НДРБ) все частіше стає предметом вивчення фахівців, зокрема систематично стан її розвитку знаходить відображення у аналітичному виданні Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого «Огляд науково-дослідної роботи бібліотек та закладів вищої освіти сфери культури України за ... роки» (з 1976 р. друкується раз на п'ять років, останнє за період 2011–2015 рр., вийшло у 2019 р.) [15; 16]. Аналіз ефективності проведення НДРБ є предметом досліджень цілої низки вітчизняних вчених (праці Т. Гранчак, Л. Любаренко, О. Мастіпан, Г. Солоіденко, А. Соляник та ін.) [3; 4; 9–11; 17; 18]. Особливості проведення соціологічних та маркетингових досліджень було розкрито в публікаціях Т. Богуш, Т. Коваль, Л. Туровської та ін. [2; 6; 7; 20]. Чимало наукових досліджень (у тому числі дисертаційних) було присвячено вивченню стану та розвитку науково-дослідної роботи в окремих книгозбірнях (праці Т. Гранчак, Л. Любаренко, О. Мастіпан, В. Матусевич та ін.) [4; 9; 11; 12]. Аналіз окремих етапів становлення НДРБ в Україні було здійснено в статтях Л. Любаренко, В. Матусевич, Т. Новальської та ін. [9–14]. Втім, аналіз розвитку НДРБ в Україні в цілому та питання її періодизації залишаються ще поза увагою дослідників.

Метою запропонованої статті є дослідження специфіки становлення НДРБ в Україні; вивчення характерних її періодів та етапів формування, основних напрямів поширення та розроблення періодизації розвитку НДРБ в країні.

НДРБ трактується, переважно, як напрям наукових досліджень, які спрямовані на вдосконалення бібліотечного та бібліографічного обслуговування населення, на сприяння зміцненню теоретичної бази бібліотечної справи, прирощенню нового знання в галузі бібліотекознавства, бібліографознавства, історії книги та книгознавства, на оптимізацію бібліотечної технології [1, с. 25]. Іноді у визначенні НДРБ акцент ставиться на характеристиці суб'єкта виконання науково-дослідної роботи (НДР), яка тлумачиться як «вивчення та вирішення фундаментальних і прикладних проблем бібліотечної діяльності силами колективів бібліотек, бібліотечно-бібліографічних установ (у т.ч. вищих навчальних та наукових закладів, книжкових палат), професійних громадських об'єднань, товариств і окремих фахівців» [8, с. 693].

Становлення НДРБ в Україні почалося на рубежі ХІХ–ХХ ст., коли НДР почала виокремлюватися в спеціальний вид бібліотечної діяльності. До початку ХХ ст. вона розвивалася, переважно, завдяки особистим науковим дослідженням провідних фахівців бібліотечної справи (Д. Багалія, К. Дерунова, К. Рубинського, С. Сірополка, М. Сумцова, Л. Хавкіної та ін.) та діяльності бібліотечних товариств. На поч. ХХ ст. характерною рисою дослідницької діяльності в бібліотеках було поглиблене вивчення соціально-психологічних особливостей читачів, зокрема розуміння ними прочитаного у народних

бібліотеках, книгозбірнях недільних міських та початкових сільських шкіл. Аналіз звітів міських публічних бібліотек, що були засновані на рубежі XIX–XX ст., засвідчує, що з відкриттям цих установ поступово запроваджувався статистичний метод у бібліотечних дослідженнях, що набув свого поступового розвитку з удосконаленням відповідних аналітичних підходів й методик роботи.

У період 1920-х – перша половина 1930-х рр. розвиток НДРБ характеризується значним поживаленням у вивченні читачів і читання; глибоким аналітичним опрацюванням зібраних емпіричних матеріалів; вдосконаленням методів досліджень, термінологічної системи бібліотекознавства та ін. Значного розвитку набув історичний напрям досліджень. НДРБ у цей період носила комплексний характер з використанням широкого спектра соціологічних, історико-порівняльних, статистичних методів. Зокрема, була розроблена класифікація читацьких груп, над якою поряд із бібліотекознавцями (Ю. Баліка, В. Іванушкін, Н. Фрідьєва) працювали науковці інших галузей знань (О. Білецький, Д. Чижевський) [13, с. 146–147]. Проте, з другої половини 1930-х рр. значно посилювався ідеологічний тиск на організацію бібліотечного обслуговування населення. У свідомість бібліотечних працівників наполегливо впроваджувалася думка, що їх головним завданням є політичне просвітництво населення, перетворення бібліотек у центри, що активно сприяють мобілізації мас на виконання п'ятирічного плану соціалістичного будівництва. Впроваджувалася чітка система державного керівництва бібліотечною справою. Таким чином, вироблені раніше методологічні принципи та пропозиції не мали подальшого впливу на розвиток НДРБ, до того ж, вітчизняне бібліотекознавство та книгознавство зазнали нищівної руйнації у період політичних репресій 1930-х рр. Таким чином, внаслідок репресій, ідеологічного тиску, певних змін у бібліотечній політиці у другій половині 1930-х і до початку 1950-х рр. НДРБ майже припинилася, зокрема не було створено жодної наукової праці, у якій розглядалася б проблема вивчення читачів, окрім поодиноких статей про «читачів-передовиків виробництва», коло читання яких обмежувалося творами класиків марксизму-ленінізму та програмними творами радянських письменників і поетів [14, с. 21]. Лише наприкінці 1950-х рр. дослідження читачів почало відновлюватися. Значною мірою цьому сприяли окремі соціологічні дослідження, що почали здійснюватися в бібліотеках.

Звичайно, подальшому розвитку бібліотечної справи та НДРБ на багато років завадили руйнівні наслідки Другої світової війни. У повоєнний період основна проблематика НДРБ охоплювала питання організації ефективної роботи масових бібліотек, формування їхнього «книжкового ядра», типових каталогів, картотек. Переважно, така робота здійснювалася методичними підрозділами, що створювалися в обласних книгозбірнях. У другій половині 1960-х рр. державні обласні бібліотеки набувають статусу наукових закладів (обласна універсальна наукова бібліотека – ОУНБ). У книгозбірнях розпочалося наукове формування та вивчення книжкових фондів, розвивалася спеціалізована

структура бібліотек, зокрема методичні відділи реорганізовано в науково-методичні, набуває нової функції координація науково-методичної та НДР. У бібліотеках різних типів і видів проводились, переважно, соціологічні дослідження, вивчався і розповсюджувався кращий досвід серед книгозбірень, досліджувалися питання бібліотечного обслуговування, технології бібліотечної діяльності, формування бібліотечного фонду тощо. Подальший розвиток НДРБ отримала після наказу Міністерства культури СРСР (1967) «Про організацію науково-дослідної роботи з бібліотекознавства і бібліографії» і створення у структурі провідних бібліотек країни науково-дослідних відділів з бібліотекознавства (на рубежі 1960-1970-х рр. утворюються окремі відділи НДР в обласних, республіканських та інших провідних бібліотеках країни). Таким чином, наприкінці 1960-х рр. були створені сприятливі умови для значного піднесення НДР у бібліотеках різних типів і видів. До того ж, у цей час бібліотекознавство виокремлюється у самостійну галузь науки [17, с. 12].

У другій половині 1960-х – першій половині 1970-х рр. у бібліотеках активно проводилися широкомасштабні соціологічні дослідження, які надавали різні фактографічні матеріали про коло читання, читацькі інтереси, читацьку активність різних груп користувачів книгозбірень. Разом з тим, регіональні особливості, національні характеристики, їх вплив на вибір друкованих джерел, мовні переваги у читанні залишалися часто за межами загальносоюзних досліджень. У 1970-ті рр. активно відбувається централізація бібліотечного обслуговування населення та перебудова бібліотечної мережі на принципах створення єдиної системи бібліотек усіх видів і типів. У цей час поглиблюється теоретичне вивчення основ НДРБ, працівники провідних публічних бібліотек набувають певних навичок дослідницької роботи та практичного засвоєння умінь у процесі оволодіння науково-дослідними програмами, методиками й процедурами збору інформації. На зазначеному етапі на розвиток НДРБ позитивно вплинула діяльність науково-дослідних відділів ОУНБ як центрів організації проведення наукових досліджень та координації НДРБ. Втім, тематика бібліотекознавчих наукових досліджень, що проводилися централізовано, була часто однаковою для бібліотек різних типів і видів і відрізнялася лише за регіональними особливостями. Переважно, вона була зосереджена на вивченні фондів, різних аспектів читання, характеристиці читацького попиту. В цілому, у результаті проведених досліджень у бібліотеках відбулося посилення координаційних зв'язків щодо комплектування фондів книгозбірень, зокрема була напрацьована певна система створення координаційних планів формування фондів бібліотек-депозитаріїв; рідшими стали випадки дублювання НДР. Важливим чинником розвитку НДРБ було створення у 1973 р. Ради з координації НДР при Міністерстві культури УРСР, яка організовувала обговорення основних напрямів бібліотекознавчих досліджень, забезпечувала впровадження в життя висновків і рекомендацій результатів наукових досліджень, які носили, переважно, комплексний, міжвідомчий характер та здійснювалися за єдиним планом і спільною методикою, яка передбачала обмін отриманими даними між виконавцями.

Демократизація політичного життя суспільства та подальший розвиток «перебудови» країни у другій половині 1980-х рр. вплинули на тематичну спрямованість наукових досліджень, що проводились в бібліотеках. НДРБ на цьому етапі характеризується наближенням наукових досліджень до конкретних завдань, які стояли перед вітчизняними книгозбірнями; вивченням специфіки читацьких інтересів відносно різних жанрів і видів літератури, особливостей національного та інтернаціонального в читанні; визначенням рівня роботи бібліотек з точки зору реалізації їхніх соціальних функцій. Протягом 1980-х рр. набула свого розвитку українська школа соціологічних досліджень у бібліотеках, специфічними ознаками якої була розробка нових стандартів їх проведення. Було визначено принципи соціології читання, зокрема: принцип соціокультурної обумовленості, відносної самостійності національних та регіональних досліджень; принцип діалогічності відносин між бібліотекою і читацькою аудиторією та ін. Проведені в бібліотеках дослідження розширили знання про українських читачів та специфіку їхніх читацьких інтересів [9, с. 10].

З отриманням незалежності України зміст і організація НДРБ суттєво змінилися. У деяких провідних бібліотеках було відкрито окремі спеціалізовані наукові центри, відділення аспірантури та спеціалізовані ради із захисту дисертацій. Організацію НДР почали формувати у рамках комплексних цільових програм, грантів міжнародних організацій, господарських угод, проектів, контрактів [17, с. 12]. У період розвитку НДРБ у 1991–2021 рр. відбувалося формування наукових шкіл навколо визнаних лідерів бібліотечної галузі та науково-дослідних структур провідних бібліотек; з'явилася значна кількість нових професійних періодичних видань; у декілька разів збільшилася кількість наукових публікацій і кількість захищених дисертацій з бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства у порівнянні з попереднім періодом. Значно зросла наукова активність публічних бібліотек, завдяки чому відбулося широке залучення до НДР бібліотекарів-практиків.

Характерною рисою розвитку НДРБ даного періоду є зменшення ролі центральних бібліотек як організаторів досліджень, спрямованих на збір порівняльних і репрезентативних даних для наукового обґрунтування регіональної та державної бібліотечної політики. При цьому, інтенсивність НДР центральних бібліотек збільшувалася, а тематика урізноманітнювалася, незважаючи на те, що основними темами досліджень залишалися читання і читацькі інтереси.

Отже, у результаті вивчення матеріалів з досліджуваної тематики пропонується виокремлювати такі основні періоди розвитку НДРБ в Україні:

1-й: початковий період (остання третина ХІХ – початок ХХ ст.), коли було закладено певну базу для розвитку наукової діяльності в бібліотеках. Цьому періоду було властиве накопичення різних початкових емпіричних фактів, які потребували подальшої систематизації. Зокрема, було закладено основи для формування бібліотекознавства як самостійної науки та забезпечено подальший її розвиток від прикладної до фундаментальної науки, чому значною мірою сприяла НДР в бібліотеках, яка проводилася у даний період,

переважно, окремими дослідниками. На поч. ХХ ст. НДРБ почала набувати форм окремого виду бібліотечної діяльності. Характерною особливістю цього періоду було те, що теоретичні засади бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства розвивалися фахівцями, які розглядали бібліотеку як базу для наукових досліджень.

2-й: організаційно-структурний (1920-ті – середина 1930-х рр.), під час якого сформувалася певна методологія бібліотекознавчих досліджень та були створені окремі науково-дослідні структури (або підрозділи) при провідних книгозбірнях країни, де поступово виокремлювалися такі напрями наукової діяльності як: вивчення загальних питань бібліотекознавства та бібліотечної справи; дослідження розвитку окремих бібліотечних процесів, історії, сучасного стану бібліотечної справи, діяльності окремих типів і видів бібліотек; аналіз принципів організації бібліотечної справи та бібліотек тощо. Значне місце у НДРБ у даний період займали дослідження стану читання, інтересів та запитів читачів (у вивченні читачів та читання в Україні були сформовані науково обґрунтовані теоретичні та практичні засади та принципи НДР). НДРБ поступово набувала комплексного характеру з використанням широкого спектру соціологічних, історико-порівняльних, статистичних методів. Результати досліджень, переважно, відносно швидко впроваджувалися у практичну діяльність бібліотек.

3-й: період занепаду НДРБ (друга половина 1930-х – кінець 1950-х рр.) характеризується згортанням НДРБ, коли внаслідок репресій 1930-х рр., скасування політики українізації та коренізації, руйнівних наслідків Другої світової війни розвиток НДРБ майже припинився.

4-й: організаційно-розбудовчий період піднесення та активізації НДРБ (початок 1960-х – 1991 рр.) визначається такими етапами, коли: державні обласні бібліотеки набувають статусу наукових закладів (друга пол. 1960-х рр.); методичні відділи реорганізовано в науково-методичні; утворюються окремі відділи НДР в обласних, республіканських та інших провідних бібліотеках країни (на рубежі 1960-1970-х рр.); було організовано спеціальну Раду з координації науково-дослідної роботи (1973) та декілька проблемних комісій при Міністерстві культури України. У зазначений період у книгозбірнях розпочалося наукове формування та вивчення книжкових фондів, активно проводилися соціологічні дослідження, вивчався і розповсюджувався кращий досвід серед бібліотек, досліджувалися питання бібліотечного обслуговування, технології бібліотечної діяльності, формування бібліотечного фонду тощо. У провідних бібліотеках активно розвивалася координаційна функція щодо проведення науково-дослідної та науково-методичної роботи. Дослідження носили часто комплексний, міжвідомчий характер, здійснювалися за єдиним планом і спільною методикою. Даний період визначається теоретичним вивченням основ НДРБ; оволодінням науково-дослідними програмами, методиками й процедурами збирання та аналізу інформації; становленням і розвитком діяльності науково-дослідних відділів в провідних (зокрема, обласних) бібліотеках країни як центрів організації проведення наукових досліджень та координації

НДРБ, яка характеризується: наближенням наукових досліджень до конкретних завдань; вивченням специфіки читачьких інтересів, певних особливостей у читанні; визначенням рівня реалізації соціальних функцій бібліотек. Вивчалися також бібліотечні фонди, сучасний літературний процес тощо. Певний розвиток отримала українська школа соціологічних досліджень у бібліотеках.

5-й: реорганізаційно-модернізаційний період розвитку НДРБ (1991-2021 рр.), що характеризується: організацією наукової роботи у межах комплексних цільових програм, грантів, господарських угод, проектів і контрактів; утворенням при провідних бібліотеках окремих спеціалізованих наукових центрів, відділень аспірантури та спеціалізованих рад із захисту дисертацій; формуванням та подальшим розвитком наукових шкіл; створенням значної кількості нових професійних періодичних видань; інтенсифікацією ведення НДР; розмаїттям наукової тематики. Втім, у зазначений період зменшується роль центральних бібліотек в організації НДРБ; було закрито або реорганізовано відділи НДР та соціологічних служб в деяких бібліотеках регіонів; відбулося послаблення координаційних зв'язків тощо. Однак, рівень підготовки програм та методик їх проведення підвищувався, загальна кількість наукових досліджень збільшувалась. Інтенсивно розвивалися соціологічні дослідження; наукові розвідки, що розкривали питання інформатизації, функціонування електронних бібліотек, каталогізації електронних ресурсів, вивчення незадоволеного читачького попиту. Більш ґрунтовними стали наукові розробки з аналізу та характеристики процесів динаміки формування та збереження бібліотечних фондів; виявлення регіональних особливостей діяльності книгозбірень; вивчення історії бібліотек та бібліотечної справи. НДРБ все більше набувала рис міждисциплінарного характеру (проте, як і раніше, НДРБ мала, переважно, суто прикладний характер).

Найбільш поширеною формою НДРБ протягом останніх двох періодів її розвитку залишаються соціологічні дослідження, які допомагають налагодити зворотний зв'язок з читачами, визначити місце бібліотеки в умовах інформатизації, потреби читачів в бібліотечних послугах та ін. Цей вид досліджень набуває все більшої популярності, так як дає можливість швидко отримати картину стану бібліотечних процесів і явищ, що вивчаються, визначити їх динаміку та тенденції подальшого розвитку. Соціологічні дослідження в ОУНБ України, у міських та районних книгозбірнях, діяльність яких активізувалась з другої пол. 1990-х рр., розкрили та дозволили проаналізувати особливості потреб і запитів читачької аудиторії різних видів і типів бібліотек, мету відвідувань, інформаційні інтереси, уподобання користувачів; виявити проблеми відповідності інформаційних ресурсів книгозбірень запитам читачів, що дозволило передбачати та корегувати певні зміни у функціях бібліотек, визначати стратегію комплектування, розвиток інформаційних ресурсів, організацію нових структурних підрозділів, зміни у технологічних циклах, що сприяють удосконаленню традиційних та пошуку нових форм обслуговування читачів. Накопичений досвід вивчення читачів та його науко-

вий аналіз обумовив необхідність виокремлення бібліотечного читачезнавства у самостійну наукову дисципліну, що було зумовлено певними традиціями та особливостями розвитку НДР в бібліотеках; суспільною потребою в науковому пізнанні особи користувача та читацької діяльності в цілому; диференціацією бібліотечного читачезнавства на спеціальні дисципліни і дослідні напрями [13, с. 146].

Дослідження питань формування та збереження бібліотечних фондів протягом всіх періодів розвитку бібліотечної справи займали провідне місце в НДРБ. В останній період вони були зумовлені такими офіційними документами як **«Програма збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000–2005 роки»** та **«Концепція державної програми збереження бібліотечних фондів на період до 2020 року»**. Поширеними були також дослідження, що торкалися питань функціонування електронних бібліотек та каталогізації електронних ресурсів. Зокрема, фахівці провідних книгозбірень довгий час розробляли проект створення Національного формату представлення бібліографічних даних УкрМАРК. Позитивним є те, що дослідження бібліотек завершувалися не лише науковими звітами, а й підготовкою окремих видань, зокрема, збірників праць, колективних монографій, бібліографічних та методичних посібників; вдосконаленням картотек та каталогів; створенням віртуальних музеїв і виставок тощо. У період незалежності країни НДРБ все більше набуває рис міждисциплінарного характеру, перетинаючи встановлені кордони між галузями знань, формуючи нові напрями наукових досліджень (наприклад, такі як бібліотечна соціологія, бібліотечна валеологія, бібліотечна етнологія, бібліотечна статистика, бібліотечна політологія та ін.) [17, с. 12]. Триває пошук якісних критеріїв та ознак оцінювання НДРБ. Отже, аналіз звітних матеріалів національних, обласних, провідних відомчих бібліотек України сучасного періоду розвитку НДРБ (1991-2021 рр.) засвідчує, що нині, як і в роки попереднього періоду (початок 1960-х – 1991 рр.), першорядні наукові, публічні, відомчі, вишівські бібліотеки ведуть НДР, яка має, переважно, прикладний характер і спрямована на удосконалення діяльності як окремої бібліотеки, так і бібліотечної справи регіону (області) або мережі установ в цілому [11, с. 15]. В останній період все більше до цієї роботи залучаються, окрім обласних, районні, провідні міські та сільські книгозбірні. Більшість досліджень у бібліотеках можна умовно розподілити за такою проблематикою:

- вивчення ролі та місця бібліотеки в сучасних умовах;
- вдосконалення організації, змісту та форм бібліотечного обслуговування користувачів;
- характеристика інформаційних потреб, інтересів, запитів різних категорій користувачів;
- дослідження формування, збереження, використання та відповідності документних ресурсів бібліотек читацьким запитам;
- висвітлення історії бібліотечної справи регіону (області) або окремої бібліотеки;

- пошуки шляхів впровадження, оптимізації технологічних засобів та інформатизації бібліотечних процесів;
- з'ясування механізмів і форм підвищення рівня кваліфікації бібліотечних працівників;
- розкриття питань розвитку бібліотечного менеджменту і маркетингу, економіки бібліотечної діяльності, організації та управління роботою книгозбірень;
- аналіз механізмів впровадження в бібліотеках інноваційних форм роботи та нових технологій.

Зазначену умовну проблематику досліджень в бібліотеках можна сформулювати за такими основними напрямками:

1-й – вивчення, аналіз та характеристика соціально-культурних умов і факторів, що впливають на роботу книгозбірні й спонукають до необхідності здійснення певних змін (у т.ч. – дослідження внутрішнього середовища бібліотеки, умов і факторів, що перешкоджають або сприяють розвитку її діяльності);

2-й – аналіз результатів та ефективності роботи бібліотеки (досить часто розвиток НДРБ починається з вивчення та висвітлення історії становлення певної книгозбірні або характеристики розвитку бібліотечної справи певної місцевості (міста, району, регіону), що нерідко стає окремим напрямом НДР);

3-й – дослідження інноваційного потенціалу книгозбірні та бібліотечної справи міста, району, регіону та країни в цілому, що дозволяє виявити певні прогресивні досягнення та розробки для запозичень, встановити нові галузеві напрями діяльності та наукових розробок, виявляти перспективних бібліотечних фахівців, шляхи удосконалення професійних зв'язків бібліотеки тощо [5, с. 9–10].

Отже, запропонована періодизація розвитку НДРБ в Україні, певною мірою, відображає весь хід її історичного розвитку, враховує особливості кожного періоду її становлення та пояснює своєрідність її хронологічних меж. В основу періодизації цього розвитку покладено об'єктивні події, що впливають на виокремлення якісно своєрідних періодів та етапів процесу розвинення наукової діяльності в бібліотеках у взаємозв'язку зі становленням бібліотекознавства як невід'ємної складової частини прогресу бібліотечної справи.

Література:

1. Библиотечное дело: терминологический словарь. – Москва, 1986. – 223 с.
2. Богущ Т. Удосконалення практичної діяльності – основне завдання бібліотечної (прикладної) соціології / Т. Богущ // Бібліотечна планета. – 2010. – № 3. – С. 16–18.
3. Гранчак Т. Науково-дослідна діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек у розвитку національного інформаційного суверенітету / Т. Гранчак // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2015. – Вип. 41. – С. 39–53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2015_41_5.
4. Гранчак Т. Науково-дослідний напрям діяльності національних бібліотек як стратегічна складова системи національного інформаційного суверені-

тету [Електронний ресурс] / Т. Гранчак // Веб-ресурс Центру досліджень соціальних комунікацій НБУВ СІАЗ НЮБ ФПУ. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1079:naukovo-doslidnij-napryam-diyalnosti-natsionalnikh-bibliotek-yak-strategichna-skladova-sistemi-natsionalnogo-informatsijnogo-suverenitetu&catid=127&Itemid=460.

5. Качанова Е. Ю. Исследовательская деятельность библиотек: назначение, методика, документирование: практ. пособие / Е. Ю. Качанова; М-во культуры Хабаров. края, КГБНУК «Дальневост. гос. науч. б-ка». – Хабаровск: Редакц.-издательский отдел ДВГНБ, 2012. – 71 с.

6. Коваль Т. Маркетингові дослідження – головний чинник оптимізації бібліотечно-інформаційного обслуговування / Т. Коваль // Вісник Львівського ун-ту. Сер. книгозн. бібліот. та інф. технол. – 2012. – Вип. 7. – С. 182–188.

7. Коваль Т. Маркетингові дослідження в бібліотечному середовищі / Т. Коваль // Бібліотечний форум України. – 2008. – № 2. – С. 21–27.

8. Лукашов И. В. Научно-исследовательская работа / И. В. Лукашов, И. П. Осипова // Библиотечная энциклопедия. – Москва: Изд-во «Пашков дом», 2007. – С. 693–696.

9. Любаренко Л. Науково-дослідна робота Національної парламентської бібліотеки України (1969–2009): стан і тенденції / Л. Любаренко // Бібліотечна планета. – 2010. – № 1. – С. 9–13.

10. Любаренко Л. Що ми маємо сьогодні... : (деякі проблеми науково-дослідної діяльності бібліотек України) / Л. Любаренко, О. Мастіпан // Соціологічні дослідження в бібліотеках : інформ.-аналіт. бюл. Вип. 33 / НІБ України. – К., 2008. – С. 15–23.

11. Мастіпан О. Підсумки наукової діяльності національних, державних бібліотек та ОУНБ України / О. Мастіпан // Бібліотечна планета. – 2007. – № 2. – С. 15–20.

12. Матусевич В. В. Науково-дослідна комісія бібліотекознавства та бібліографії Всенародної бібліотеки України(1925–1933): основні напрями діяльності: автореф. дис.. на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Спеціальність 07.00.08. – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. – Київ. – 1998. – 18 с.

13. Новальська Т. Бібліотечне читачезнавство як складова спеціального бібліотекознавства // Вісник Львівського ун-ту. Сер. Книгознавство, бібліотекознавство та інформ. технології. – 2009. – Вип. 4. – С. 146–152. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlukbit_2009_4_16.

14. Новальська Т. В. Вивчення читача в українському бібліотекознавстві (друга половина ХІХ – початок ХХІ століття): автореферат дис.. на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук: спеціальність 07.00.08 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. – Київ, 2007. – 34 с.

15. Огляд науково-дослідної роботи бібліотек та закладів вищої освіти сфери культури України за 2011–2015 роки / [Л. Любаренко та ін. ; наук. ред. Н. Розколупа] ; М-во культури України, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. – Київ : Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого, 2019. – 295 с.

16. Огляд науково-дослідної роботи в галузі бібліотекознавства, теорії бібліографії та історії книги в Українській РСР за 1971–1975 рр. / М-во культури УРСР, Держ. республік. б-ка УРСР ім. КПРС, Від. н.-д. роботи ; склали: Л. І. Вовченко, А. М. Макарова, В. П. Ткаченко. – Київ, 1976. – 32 с.

17. Солоіденко Г. Науково-дослідницька робота бібліотек: напрями, пріоритети, ефективність / Г. Солоіденко // Вісник Книжкової палати. – 2011. – № 11. – С. 12–17. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2011_11_5.

18. Соляник А. Наукові дослідження як чинник розвитку бібліотечних інновацій / А. Соляник // Бібліотечна планета. – 2012. – № 2. – С. 26–28.

19. Соціологічні дослідження в бібліотеках: методика організації та проведення. / Укладач І. Є. Луньова. – Дніпропетровськ: ДОУНБ, 2006. – 97 с.

20. Туровська Л. Маркетингові дослідження у сфері бібліотечного сервісу / Л. Туровська // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2010. – Вип. 28. – С. 18–29. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2010_28_2.

ON THE ISSUE OF PERIODIZATION OF THE DEVELOPMENT OF RESEARCH WORK OF LIBRARIES IN UKRAINE

Viktor Sokolov
PhD (History)
chief librarian

Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine
ORCID ID 0000-0002-0208-1292

Abstract: The article presents an attempt to develop a periodization of the development of research work of libraries in Ukraine. The peculiarities of the formation of research work against the background of the organization and dissemination of scientific activity in the leading book collections of the country are analyzed. The main directions, spheres and specifics of scientific and analytical activity of libraries are characterized.

Key words: periodization, research work of libraries, scientific activity, library research, history of library business.

ОФОРМЛЮЄМО БІБЛІОТЕЧНИЙ ІНСТАГРАМ ЗА ПРАВИЛАМИ ДЛЯ КОРИСТУВАННЯ БЕЗ ПРАВИЛ

Антоніна Тіщенко,
Харківська державна наукова бібліотека імені В.Г. Короленка
провідний бібліотекар відділу науково-методичної роботи

Анотація. Стаття зосереджує увагу на основних правилах візуального оформлення бібліотечного аканту у соціальній мережі інстаграм, а також як, що і коли потрібно постити аби акант був популярним, охоплення постійно зростали. Розглядаються механізми роботи системи з різним функціоналом та як потрібно вести акаунт аби він був помітним у інстаграмі, та

як використовувати ці механізми на користь розвитку бібліотечного представництва.

Ключові слова: *інстаграм, бібліотечний акаунт, дизайн акаунту, оформлення акаунту, бібліотека у інстаграм.*

Все більше сучасної молоді, а тепер вже не тільки молоді, але й представників старшого покоління реєструється у інстаграмі. Все більше користувачів інтернету стають якщо не блогерами, то активними глядачами та спостерігачами цієї соціальної мережі. Бібліотеки, що також невпинно удосконалюють свій сервіс, вже не можуть ігнорувати цю гігантську мережу та починають частіше звертатись до її можливостей у комунікації з користувачами. Але інстаграм розвивається швидко, і щоб мати успіх від його використання, потрібно дотримуватись основних законів оформлення, ведення акаунту у ньому. У даному матеріалі не заплановано висвітлення технічної сторони роботи з мережею, тільки візуальний, змістовний та трендовий аспекти.

Будь який користувач, що заходить на новий для нього акаунт у першу чергу оцінює зовнішній вигляд та основні відомості, які він надає. Отож і нам слід розпочинати з оформлення акаунту. Основними моментами у оформленні акаунту є вибір фотографії акаунту (аватар), формування назви, наповнення біо, комплектування актуального, оформлення візуалу стрічки акаунту.

Аватар повинен бути «живим», передавати інформацію про профіль. Має містити фотографію з однотонним фоном, достатньо крупними основними деталями, без дрібних елементів (пам'ятаємо, що аватар буде маленьким колом, основний його месенджер повинен бути зрозумілим з маленького фото). Не варто розміщувати лише логотип бібліотеки чи назву, його можна дописати на основному фото.

Назва акаунту повинна бути короткою, така, що легко запам'ятовується, аутентична. Рекомендують уникати використання цифр (якщо це не номер філії, наприклад), знаків пунктуації. Вдалим буде підкреслити географічне розташування чи спеціалізацію бібліотеки. Наприклад, «Бібліотека Толстого», «scientific_library_khnm».

Біо має містити коротку, стислу, основну інформацію про бібліотеку. Тут повинні зайняти місце родзинки бібліотеки, її унікальність та аргументи чому саме цей акаунт потрібно відслідковувати, чому прийти до цієї конкретної бібліотеки, що користувач отримає підписавшись. Можливо, навіть, якісь бонуси, подарунки новому підписнику (наприклад, чек-лист ресурсів для перевірки фейкових новин). Біо – це те, що залишить чи змусить пройти повз. Отож, коротко та привабливо.

Під біо розміщуються тематичні підбірки актуального. Дана функція дозволяє об'єднати у єдиному місці, наче теці, сторізи, що були опубліковані раніше. Об'єднувати можна за тематикою (заходи, сервіси, книжкові новинки, бібліотечне закулісся і т.д.), за функціональним призначенням (як користуватись нашими послугами, контакти, як знайти бібліотеку та ін.), за потребами (списки книжок виховної тематики чи до ювілейних дат) чи взагалі ситуативні – «весна ремонту» (з демонстрацією бібліотеки до і після ремонту),

«наші гості» (письменники, видавці, політики чи інші цікаві/відомі постаті, що відвідували бібліотеку) і багато-багато іншого. До актуального не тільки можна додавати опубліковані сто різи, але й вибрати обкладинку, яку й буде бачити користувач мережі зайшовши до бібліотечного аканту. Однак рекомендується приділити оформленню обкладинок більше уваги – у спеціальних програмах створити єдиний дизайн обкладинок на усі актуальні, дотримуючись кольорової гама всього аканту.

Основна стрічка акаунту повинна формуватись за планом, кожен наступний пост у стилістичній та кольоровій гармонії з попередніми. Таким чином буде створюватись єдиний образ аканту. Це і стиль, і кольорова гама (не більше 2–3 основних кольори). Важливо не тільки звертати увагу на дизайн головних фото кожного посту, але й закладати у фото інтригу, що пробуджуватиме бажання прочитати пост.

Розглянувши основні правила оформлення статичних елементів, переходимо до динамічних, оформлення яких відбуватиметься постійно. Тобто далі зосередимось на оформленні акаунту у під час розміщення постів, ведення сторіз, наповнення IGTV, спілкування з користувачами у прямих ефірах та представлення бібліотечного сервісу у форматі відео за допомогою Reel.

Пости у аканті – це його скелет, мозок, базис. Повинні бути регулярними (хоча б 1 на тиждень), різноманітними за стилем (рекламний, іміджевий, розважальний, інформаційний, експертний і т.д.), не довгими (якщо думка довша за 2 200 символів, розміщуємо текст або у перший коментар або у каруселі за основним фото поста), наповнений додатковими елементами (хештеги, мітки людей, геолокація). Рекомендується також створювати власні хештеги, зокрема для рубрикування постів – наприклад, хештег #одного_разу_у_бібліотеці збиратиме усі пости про заходи, а #арт_студія збере до купи пости з клубу любителів фото. Ще одним гідним уваги способом формування постів є розбивка однієї великої теми, думки на кілька постів. Корисно для охоплення також стане якщо у попередньому спонукати до активності аби був написаний наступний (якщо назбираємо N-ну кількість лайків / коментарів, тільки тоді вийде наступний пост).

Вже класичною, популярною формою комунікації з підписниками є сторіз. У ньому можна висвітити експертність бібліотекарів, прорекламувати бібліотечний сервіс, демонструвати як цікаво на бібліотечних заходах, довести, що у бібліотеках цікаво, не сумно, корисно. У цьому році, тенденція збережеться й надалі, вже не користуються попитом лише фотографії, користувачі інстаграму, система потребують відео, система краще просуватиме відео. І якщо раніше можна було у сторіз завантажити лише цікаве фото, підписати його, то зараз не можливо обійтись без відео у сторіз. Загалом до сторіз вимоги такі – не менше 6–8 щодоби, якість 1080*1920 (більше система все одно не пропустить та «зріже» якість), різноплановість змісту (у межах одного дня «голова, що говорить», фото, відео, бумеранг), ракурсу фото/відео (дальні плани, деталі, середні плани), формат серіалу (кожна наступна сторіз пов'язана з попе-

редньою, розкриває певний сюжет, можливо містить інтригу). Також для охоплення корисно використовувати інтерактив – головування, вікторини, емо-ді-повзунки та ін. Якщо зовсім нещодавно трендовим було використання ігр у сторіз (скласти ціле, спіймати предмет, що рухається і т.д.), то зараз це не популярно, використовувати не рекомендується.

Наступним важливим форматом у просуванні бібліотечного сервісу є активне використання IGTV. Цей функціонал дозволяє розмістити відео не як у сторіз в 15 сек, не 1 хвилина як у пості, а відео до 1 години. Формат відео у IGTV не тільки вертикаль, але і горизонталь. Під час перегляду такі відео, навіть, можна розгортати на весь екран. В ньому першими, пріоритетними будуть такі, які система вважає цікавими для кожного конкретного користувача, а тільки потім відео, опубліковані тими, на кого користувач підписаний. Тому при створенні потрібно чітко уявляти свою цільову аудиторію, публікувати відео у відповідності до цього, тоді система буде пропонувати його потрібним користувачам. Публікуючи відео також потрібно пам'ятати, що його можна розмістити лише у IGTV, а можна закріпити у постах. Практика доводить, що у такому випадку показник охоплення, кількість переглядів та реакцій будуть значно вищими.

Вести акант у інстаграмі та не робити прямих ефірів не досить розумний підхід. Адже прямі ефіри – це лояльність аудиторії, можливість поспілкуватись зі своєю цільовою аудиторією у режимі онлайн та отримати реальні відгуки, коментарі відразу. І хоча не завжди кількість учасників буде велика (особливо коли прямі ефіри не проводились раніше, тільки починає вводиться така практика, чи прямі ефіри не систематичні), але це реальний інструмент для комунікації з підписниками. На відміну від IGTV, прямі ефіри пропонуються і підписникам, що є онлайн і іншим зацікавленим користувачам системи. У прямих ефірах можна проводити: огляд новинок, екскурсії, транслювати захід, конкурси, розповісти про новий сервіс, просто поспілкуватись у режимі «питання-відповідь», провести зустріч з цікавою особою (письменником, видавцем, спеціалістом у вузькій сфері, наприклад, юридичні консультації) та все, що буде доречним у процесі комунікації з підписниками-потенційними користувачами бібліотеки.

Поступово користувачам нашої території стає доступною ще одна функція інстаграм – «путівник». Він являє собою довідку чи довгу статтю, що об'єднує тематичні публікації, місця та товари. Ця функція допоможе користувачам розібратись у навігації акаунтом. Поки що ця функція доступна не у всіх. Путівник можна надіслати у особистому повідомленні або опублікувати у сторіз. Також поступово у нашому регіоні розкривається функція маркплейс. У цьому функціоналі поки що можливо тільки переглядати вже існуючі магазини, а не створювати власні майданчики. Та все ж здебільшого це майданчик для комерційних організацій.

Розглянувши основний функціонал, який впливає на оформлення аканту, на його візуальний образ та на ефективність використання, варто зазначити,

що найголовнішим однак залишається чіткий але гнучкий та мобільний контент-план всього аканту. Усі його функції повинні використовуватись та наповнюватись у тісному зв'язку та єдності, що закладається у контент-план аканту. Це стосується всього: написання постів, зйомки сторіз, наповнення IGTV чи опублікування Reel. Усе оформлення, і візуальні і змістовне повинне працювати на єдину мету, бути розрахованим на єдину цільову аудиторію.

За розглянутими основними правилами оформлення аканту, слід згадати про декотрі нюанси роботи з інстаграм акантом, а також загальні тенденції розвитку інстаграм на поточний та на рік, що очікується.

1. Найголовніше – інстаграм відходить від формату «основне – це фото», всіма способами підштовхує активніше використовувати відео. Відео надає більше охоплення, тепер не тільки у форматі Live (для проведення прямих ефірів), IGTV (для великих відео), а також у форматі Reels (короткі вірусні відео).

2. Якщо все ж таки фото – то обов'язково фото/відео підписами, думками.

3. Пости відходять на другий план – сторіз набирає все більшої популярності. Цей формат можна використовувати навіть без контент-плану – спонтанні відео, фото вітаються системою інстаграм, адже користувачі потребують свіжої, «онлайнової» інформації.

4. Просування найефективніше тільки за умови використання усіх типів контенту – публікації у стрічці, сторіз, маски, IGTV, Reels, маркплейси та півники.

У якості порад чи хитрощів у оформленні та ведення акаунту пропонуємо кілька положень: робити «вихідний» від сторіз на кілька днів (потім поділитись тим, що було зроблено у час вільний без інстаграму); ділитись моментами реального, буденного життя бібліотеки, процесами, які відбуваються у бібліотеці прямо зараз; мати реальну людину, що буде представляти бібліотеку у мережі, це додає лояльності аудиторії, робить акаунт справжнім, не сухим; створювати списки завдань чи планів, висвітлювати їх виконання чи невдачі; реагувати на активність підписників оперативного, лояльного, з позитивом.

Дотримуючись не хитрих правил у оформленні інстаграм акаунту, бібліотекарі отримують можливість красиво, професійно представляти бібліотеки, бібліотечний сервіс у модній та трендовій соціальній мережі. Оформлений у відповідності до тенденцій розвитку інстаграм бібліотечний акаунт демонструватиме сучасність, професіоналізм бібліотекарів та привабливість бібліотеки. Як у віртуальному просторі, так і у реальній площині.

Література:

1. 21 тренд в Инстаграм в 2021: самое актуальное в новом году. Canva. URL: https://www.canva.com/ru_ru/obuchenie/trendy-instagram-2021/ Дата звернення 05.11.2021.

2. Барышева, Ирина Тренды Инстаграм: ТОП-22 от блогера-миллионера. Блог о сервисах и маркетинге. URL: <https://in-scale.ru/blog/trendy-instagram/> дата звернення 05.11.2021.

3. От 0 до 1 000 подписчиков: бесплатное руководство. @tatyа.pyvovar. 17 с.

WE DESIGN A LIBRARY INSTAGRAM ACCORDING TO THE RULES FOR USE WITHOUT RULES

Antonina Tishchenko

V.G. Korolenko Kharkiv State Scientific Library
leading librarian of the department of scientific and methodical work

***Annotation.** The article focuses on the basic rules of visual design of library account on the social network Instagram, how and when is needed make post to be popular and the coverage is constantly growing. The mechanisms of the system with different functionality and how to keep an account so that it is visible on Instagram, and how to use these mechanisms in favor of the development of library representation.*

***Keywords:** instagram, library account, acanthus design, account design, library in Instagram.*

БІБЛІОТЕКА І МУЗЕЙ: ГРАНІ СПІВПРАЦІ

Марина Федорова,

Полтавська обласна універсальна наукова
бібліотека імені І.П. Котляревського
завідувач відділу краєзнавства
ORCID ID 0000-0003-3965-6915

***Анотація:** йдеться про співпрацю двох науково-культурних установ Полтавщини – Полтавської ОУНБ ім. І.П. Котляревського та Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, у результаті якої було знайдено й атрибутовано невідомий раніше автограф племінника Лесі Українки – Василя Кривинюка на виданні з фонду Бібліотеки.*

***Ключові слова:** Полтавська ОУНБ ім. І.П. Котляревського, Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського, Леся Українка, Василь Кривинюк, Тамара Скрипка, ювілей, автограф.*

Сьогодні бібліотеки переживають трансформації, пов'язані з викликами часу. Вони давно перестали бути сховищем книг, але процес їхнього перетворення у багатофункціональний простір тривалий у часі. З метою розширення та урізноманітнення діапазону бібліотечних послуг бібліотека постійно збільшує коло контактів, налагоджує співпрацю, шукає нових партнерів.

Як приклад довготривалої та плідної кооперації можна привести роботу бібліотекарів Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського з науковцями Полтавського краєзнавчого музею імені В. Кричевського. У цьому році Україна на державному рівні вшановує 150-річний ювілей української письменниці та культурної діячки Лесі Українки. Природньо, що заклади культури готували заходи, присвячені творчій та культурно-громадській діяльності письменниці. Бібліотечна установа надала музейникам як бібліографічну інформацію про наявність джерел (вони пред-

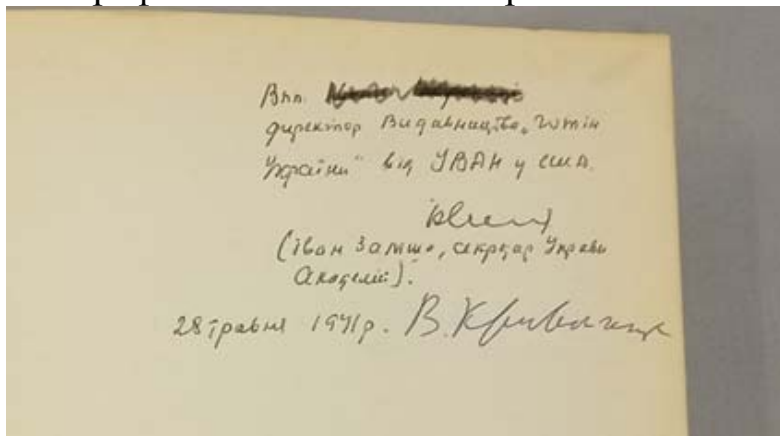
ставлені різнобарвною палітрою, починаючи із цілісних монографій до присікпливих розвідок окремих сторін буття та творчості Лесі Українки), так, власне, і самі джерела з універсального за змістом бібліотечного фонду для створення музейної експозиції.

На превеликий жаль основний масив рукописної спадщини Драгоманових-Косачів, який спочатку зберігався у Зеленому Гаю і Гадячі, згодом у Гадяцькому районному відділі освіти, тоді переданий до Полтавського краєзнавчого музею (листи зберігалися до 1938 р.), було відправлено до Інституту літератури імені Тараса Шевченка. Зокрема, за актом вилучення, у Полтавському краєзнавчому музеї був 201 лист – це листування Лесі Українки з М. Драгомановим, Оленою Пчілкою і багато інших.

Тож музейники для своєї експозиції використали, зокрема, працю «Леся Українка. Хронологія життя та творчості» (1970), що належить перу рідної сестрі Лесі Українки Ользі Косач-Кривинюк. Над цією працею Ольга Петрівна працювала з 1933 по 1945 рр. (власне, до своєї смерті) послідовно використовуючи рукописні матеріали з архіву Лесі Українки та родини Косачів, друковані джерела.

На цій книзі і був розміщений невідомий донині автограф племінника Лесі Українки – Василя Кривинюка. Його було знайдено старшим науковим співробітником Науково-дослідного експозиційного відділу історії пізнього середньовіччя та нової історії Полтавського краєзнавчого музею імені В. Кричевського Лесею Васецькою та атрибутовано відомою дослідницею біографії Лесі Українки та родини Косачів загалом, головною хранителькою фондів Архіву-музею УВАН у США Тамарою Скрипкою. Саме Леся Васецька провела дослідження, зв'язалася з Тамарою Скрипкою, написала їй листа і згодом отримала підтвердження про достовірність автографу Василя Кривинюка.

Таким чином Полтавщина отримала унікальний культурний артефакт – автограф племінника Лесі Українки – Василя Кривинюка!

Цікаво, що на цій книзі є ще один підпис – Івана Замші. Він був одним із засновників та керівників фінансового відділу Всеукраїнської кооперативної спілки. З 1952 р. проживав у США. З 1965 р. був секретарем Управи УВАН.

Аби вперше на широкий загал показати полтавській громаді цінну знахідку бібліотекарі відділу краєзнавства спільно з Олесею Миколаївною Васецькою, провели захід – експрес-виставку однієї книги «Невідомий автограф»: до 150-річчя від дня народження Лесі Українки. Зберігається книга у Канадсько-українському бібліотечному центрі, видання до якого надходять від української діаспори.

Література:

1. Калинове намисто: блог відділу краєзнавства Полтавської ОУНБ ім. І. П. Котляревського [Електронний ресурс] https://poltavakr.blog-spot.com/2021/03/blog-post_16.html. – Назва з екрана. – Дата звернення: 08.10.2021.
2. Лариса Петрівна Косач-Квітка (Леся Українка). Біографічні матеріали. Спогади. Іконографія. Книга 2 / автор проекту та відповідальний редактор Тамара Скрипка. – К.: Темпора, 2015. – 536 с.

LIBRARY AND MUSEUM: PARTIES OF COOPERATION

Marina Fedorova

Poltava regional universal scientific I.P. Kotlyarevsky Library
head of the local lore department
ORCID ID 0000-0003-3965-6915

***Abstract:** it is about the cooperation of two scientific and cultural institutions of Poltava region – Poltava OUNB. IP Kotlyarevsky and Poltava Museum of Local Lore named after Vasyl Krychevsky, as a result of which the previously unknown autograph of Lesya Ukrainka's nephew Vasyl Kryvyniuk was found and attributed in a publication from the Library's collection.*

***Key words:** Poltava OUNB named after IP Kotlyarevsky, Poltava Museum of Local Lore named after Vasyl Krychevsky, Lesya Ukrainka, Vasyl Kryvyniuk, Tamara Skrypka, anniversary, autograph.*

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У БІБЛІОТЕЦІ ЗВО: ДОСВІД СТВОРЕННЯ МЕДІАПРОЄКТУ «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ СВІТУ»

Наталія Чернишенко,
провідна бібліотекарка

ПВНЗ «Харківський міжнародний медичний університет»
ORCID ID 0000-0002-8750-6527

***Анотація:** Розкрито досвід освоєння мультимедійних технологій у бібліотеці ЗВО та створення мультимедійних продуктів у програмах відеомонтажу та розміщення контенту на відеохостингу YouTube.*

***Ключові слова:** бібліотека ЗВО, мультимедійні технології, мультимедійні продукти, відеоконтент, історія педагогіки.*

Сьогодні важко не загубитися серед величезного розмаїття віртуальних інформаційних ресурсів та продуктів, створених фахівцями бібліотек закладів вищої освіти України, а саме: віртуальні виставки, лонгріди, буктрейлери, бібліоколажі, бібліофреші, віртуальні буклети та ін. Сучасного користувача інформації зараз складно вразити та привернути його увагу саме до своєї віртуальної продукції. Тож ми, бібліотекарі, намагаємося створити цікавий, оригінальний, креативний і не схожий ні на кого контент. І якщо виставкою-лонгрі-

дом чи буктрейлером зараз нікого не здивуєш, то відеофільм, створений у жанрі життєвої історії видатної людини, мені здається досить цікавим варіантом для реалізації. З допомогою добре змонтованого фільму можна викликати необхідну реакцію та емоцію, охопити та захопити більшу кількість аудиторії [1].

Створення такого контенту вимагає від фахівця бібліотеки різнобічних знань і вмій: потрібно бути не тільки творчою людиною, щоб написати сценарій, озвучити текст, знайти фонову музику, але й бути технічно-обізнаним спеціалістом, який вміє працювати з програмами обробки візуальних матеріалів, монтажу відео та аудіофайлів. А потім ще потрібно розмістити свій відеоконтент так, щоб «просунути» себе в Мережі і знайти свого користувача. Це досить складно, але це і мегацікаво.

Успішність відео на 50% відсотків залежить від якості фільмування, а викликати емоції і наповнити динамікою допоможуть креативність автора та відеоредактори [1]. Обрати собі для вдалої роботи можна різні відеоредактори, наприклад, ProShow Producer, Sony VegasPro або інші.

ProShow Producer – професійний продукт для створення демонстраційних відеороликів. Програма дозволяє створити ділову презентацію та інші корисні речі, пов'язані з поданням будь-якої інформації у вигляді слайд-шоу і відеороликів. ProShow Producer містить необхідні інструменти для редагування фото і відео, готові шаблони для створення презентацій, набір ефектів і багато іншого [2, с. 28].

Найбільш досконалим інструментом для відео і аудіо монтажу є професійна програма Sony VegasPro. Вона складніша у використанні, але і набагато функціональніша. Vegas пропонує велику кількість відео і аудіо доріжок. Завдяки спеціальним інструментам, SonyVegas дозволяє користувачам редагувати різні параметри відео і аудіо. Програма має зручну настройку інтерфейсу, додавання великої кількості ефектів, підтримку величезної кількості форматів [3, с. 28].

Інформаційна складова мультимедійних продуктів супроводжується звуковим рядом. Це може бути авторський текст, коментарі, музика та інші звукові ефекти [2]. Досить вдалими для запису голосу виявився аудіоредактор звукових файлів Audacity. Ця програма зручна у використанні, вона має інтуїтивно-зрозумілий інтерфейс, велику кількість спецефектів та зберігає аудіофайли у різних форматах.

Це все, що стосується технічної сторони створення медійного контенту, а тепер про власний досвід, а саме, медіапроект «Видатні педагоги світу». Метою створення такого проєкту стало прагнення донести до студентської молоді історії життя відомих педагогів – людей, які своє майно, здоров'я, а під час і життя віддавали заради чужих дітей, їх освіти. За словами Й. Песталоцці: «Все для інших, нічого для себе».

Перші відеофільми, серед яких: «Учитель німецьких вчителів» (2015 р.) про німецького педагога Адольфа Дістервега <https://youtu.be/Rv14-qoeZGU>; «Дивак із диваків» (2016 р.) про знаменитого швейцарського педагога Йоганна Песталоцці <https://youtu.be/5HT-NEКуjII>; «Сяйво далекої зірки» (2016 р.)

про харків'янку і народну просвітительку Христину Алчевську <https://youtu.be/UONcUutdl80>; «Учитель народів» <https://youtu.be/gwinqFyOto0> (2017 р.), присвячений фундатору педагогіки, чеському педагогу Яну Амосу Коменському були створені у ProShow Producer. Після освоєння професійної програми монтажу відео надалі фільми створювалися у Sony VegasPro різних версій від 11 до 14.

Упродовж шести років мною створено 20 відеофільмів про видатних педагогів України та світу до славної когорти яких входять: Луї Брайль – французький тифлопедагог, винахідник рельєфно-крапкового шрифту для незрячих <https://youtu.be/dN0KoYwM2aI>; абат де Лепе – основоположник педагогічної системи навчання глухих мімічним методом <https://youtu.be/3GPJG1hYLKE>; Софія Русова – українська педагогиня і просвітителька https://youtu.be/J_d5LgrXJmw; Антон Макаренко – педагог-новатор зі світовим авторитетом https://youtu.be/_u01rRYhs6E; Симон Соловейчик – відомий російський педагог, журналіст https://youtu.be/cy7_L00BmkE; Януш Корчак – польський педагог-новатор, дитячий письменник <https://youtu.be/New14LnQxjI>; Костянтин Ушинський – один з основоположників вітчизняної педагогічної науки й народної школи https://youtu.be/4_p9HuSguJM; Марійка Підгірянка – українська дитяча письменниця та педагогиня <https://youtu.be/TW45fNUPTrg>; Василь Сухомлинський – український педагог-новатор, вчений <https://youtu.be/w5lwIEGk0C8> та ін., а такі особистості як: Аделаїда Симонович – засновниця першого вітчизняного дитячого садочку <https://youtu.be/YFpHnYd-1NA> та Єлизавета Водовозова – розробниця оригінальної концепції змісту дошкільного виховання з використанням фольклору та дитячих ігор <https://youtu.be/xuHjgPB1kR4>, взагалі були не розкриті в україномовному відео-контенті і фільми про них поки що не мають конкуренції в Мережі.

Усі фільми розміщені на авторському каналі відеохостингу YouTube <https://www.youtube.com/channel/UCyOB4lr6ZNxYknmKKjVISfg> і користуються високим попитом серед користувачів Інтернету. Динаміка збільшення переглядів (345 696 на 01.10.2021), особливо під час дистанційного навчання і кількості підписників (886 на 01.10.2021) та позитивні відгуки від користувачів свідчать про популярність та затребуваність створеного контенту не тільки серед українських користувачів інформації, а й зарубіжних (Канада, США, Росія).

Лідером за кількістю переглядів на каналі YouTube став фільм «Учитель народів» про чеського педагога Яна Амоса Коменського – 27 505 переглядів. На другому місці відеофільм «Павлиський романтик» про Василя Сухомлинського – 26 341 перегляд, а третє місце за популярністю займає відеофільм «Світ ловив мене, але не спіймав» про мандрівного філософа Григорія Сковороду, він набрав 15 820 переглядів. Фільми успішно використовуються викладачами і студентами, їх демонструють під час лекцій, семінарських занять, круглих столів, на конференціях та навіть на батьківських зборах у закладах середньої освіти.

Підсумовуючи, зазначу, що професія бібліотекаря унікальна, тому що вона не має кордонів, які можуть чітко окреслити поле його діяльності. Сучасний бібліотекар повинен бути компетентним у різних галузях знань, уміти не тільки орієнтуватися в інформаційному просторі, а бути творчим, технічно-обізнаним і здатним створювати різноманітний віртуальний продукт.

Література:

1. Вебкомунікація та бібліотека: технології успішною взаємодії : метод. рек. для бібліотек ЗВО м. Вінниці, Наукова бібліотека ВНМУ імені М.І. Пирогова ; упоряд. Я.С. Бондарчук, М.І. Мельник : відп. за вип. Я.С. Кравчук. – Вінниця, 2020. – 36 с.

2. Мультимедійні ресурси в інформаційному обслуговуванні користувачів бібліотек / О.Б. Малиновський, А. В. Ржеуський, Н. В. Веретеннікова, Н. Е. Кунанець // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2015. – № 4. – С. 35–44.

3. Мультимедійні технології в бібліотеках: прогр. та навч.-метод. матеріали до курсу для студ. зі спец. 029. «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» / Харк. держ. акад. культури ; уклад. О. Ю. Мар'їна, Г. В. Шемаєва. Харків : ХДАК, 2018. – 44 с.

MULTIMEDIA TECHNOLOGIES IN THE LIBRARY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTION: EXPERIENCE OF CREATING A MEDIA PROJECT «EXCELLENT TEACHERS OF THE WORLD»

Nataliia Chernyshenko

Private Institution of Higher Education «Kharkiv International Medical University»
lead librarian

ORCID ID 0000-0002-8750-6527

Annotation: *The experience of mastering multimedia technologies in the library of free economic zones and creation of multimedia products in video editing programs and content placement on YouTube video hosting is revealed.*

Key words: *the library of university, multimedia technologies, multimedia products, video content, history of pedagogy.*

ЕЛЕКТРОННИЙ КАТАЛОГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ФОНДУ ТА РЕСУРСІВ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

Олена Ширяєва,
головний бібліотекар
Марина Федорченко,
провідний бібліотекар
Наукова бібліотека

Харківський національний медичний університет

***Анотація.** У статті коротко розповідається про історію формування бібліотечних фондів, роботу по створенню та поповненню е-каталогу щодо організації і популяризації фонду документів Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету.*

***Ключові слова:** бібліотечний фонд, інформаційні ресурси, електронний каталог.*

*«...Немає нічого складнішого, ніж упорядкувати бібліотеку.
Складніше хіба що впорядкувати світ»
Умберто Еко*

Бібліотечні фонди є частиною загальнонаціональної культурної спадщини країни, що яка містить досвід людської цивілізації, який і представляє велику наукову, інформаційну та матеріальну цінність. Формування бібліотечного фонду є безперервним планомірним процесом поповнення, оновлення, розвитку і підтримки його в працездатному стані. Основні етапи формування фонду – стратегічне планування, комплектування, технічна обробка, каталогізація, розстановка, зберігання, облік та вилучення документів [6].

Навіть у бібліотеках давнини простежуються уявлення про організацію, зберігання, опис книжкових зібрань. Кілька століть назад у 1627 р. відомий французький книгознавець і бібліотекар, професор медицини Габріель Ноде (1600-1653 рр.) відзначав, що «неорганізоване зібрання книг, яким би великим воно не було, не можна називати бібліотекою, як і купу каміння і матеріалів – палацом...». Тоді перший теоретик і бібліотекар-практик написав широко відому в Європі книгу «Поради для облаштування бібліотек» (1627), в якій і надав рекомендації з формування фонду. Це була перша праця в історії бібліотекознавства з викладом вимог до складання бібліотечних каталогів та класифікації наук. У своїх «Порадах...» він рекомендував оцінювати книги «за вигодою і користю, які з них можна вилучити», виділяти нові надходження, створювати умови для користування книгами – «кожен повинен знайти в бібліотеці те, що шукає». Габріель Ноде вважав за необхідне в громадських бібліотеках мати два каталоги: систематичний і алфавітний. Книгознавець, професор медицини, придворний лікар Людовика XIII, він деякий час був бібліотекарем в першій публічній бібліотеці Франції, створеній у 1634 р. кардиналом Джуліо Мазаріні [1].

Познайомившись з усіма найбільшими бібліотеками Європи, Габріель Ноде ретельно формував фонд ввіреної йому бібліотеки. Він вважав, що в бібліотеці повинні бути праці з усіх галузей знань, книги найкращих видань, в оригіналах або перекладах, з кращими коментарями. І не тільки книги «головних стародавніх і нових авторів», а й усіх, «які зробили для науки щонебудь нове». У 1658 р. в Парижі вийшов друком збірник, присвячений пам'яті Габріеля Ноде. «Він лікував тупість нашого часу», – сказано в передмові до цієї книги. Видатний бібліотекар заповідав не тільки принципи побудови великої книжкової колекції, які зберегли історичний інтерес і до наших днів, він пропагував любов до книги і освіти. У літературі Габріеля Ноде часто називають «найвидатнішим бібліотекарем всіх часів і народів» [5].

Бібліотеки змінюються дуже швидко, а університетські – оперативно реагують на потреби користувачів, навчають пошуку надійних джерел, сприяють академічній доброчесності, забезпечують оперативний доступ до інформації. Професійно сформований бібліотечний фонд впливає на успіх роботи з надання інформаційних послуг користувачам бібліотеки, повинен зацікавити і задовольнити потреби найвибагливішого користувача в освітній та науковій діяльності.

У міру зростання величини фонду Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ), можна побачити як бібліотекарі з одного боку – залишаються універсальними спеціалістами, а з іншого – все більше спеціалізуються на окремих технологічних процесах та операціях.

Загальний фонд Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету на кінець 2021 р. складає понад мільйон примірників документів, з них понад 40 тисяч – у цифровому форматі. За цільовим призначенням фонд ділиться на навчальну (56 %), наукову (41 %), художню (3 %) літературу.

Одним з основних видів діяльності сучасної бібліотеки є створення власних електронних ресурсів на основі науково обґрунтованого бібліотечного фонду. Одним з таких ресурсів є електронний каталог (ЕК), від організації якого залежить повнота й оперативність задоволення запитів користувачів, а також інформація про склад і зміст бібліотечного фонду. В НБ ХНМУ автоматизацію бібліотечних процесів забезпечує АБІС ІРБІС64, яка дозволяє виконувати основні наукові і технологічні процеси: формування облікового та бібліографічного запису документа, його наукову обробку (включаючи предметизацію, систематизацію), формування друкованих форм (карток, книжкових формулярів, тощо). Всі функції по формуванню та веденню бази даних (БД) ЕК покладене на автоматизоване робоче місце (АРМ) «Каталогізатор». При детальному й правильному заповненні полів якого, ЕК надає повноцінну інформацію про документи фонду НБ ХНМУ, сортуючи їх за видами (книги, статті з журналу, окремих номерів журналу і т.п.) і за характером документа (підручник, атлас і т.п.). ЕК розкриває бібліотечний фонд із значним хронологічним охопленням і надає інформацію про склад та зміст документів і мі-

стить понад 300 тисяч бібліографічних описів, що є результатом співпраці фахівців профільних відділів бібліотеки з каталогізації поточних надходжень документів, ретровводу, аналітичного розпису видань власноруч та за рахунок участі в корпоративному проєкті медичних бібліотек України. Згідно статистики користувачі здійснили понад 30 млн. результативних пошуків в ЕК НБ ХНМУ з моменту його заснування (2008) [4].

Створення електронних колекцій вимагає попереднього вивчення якісного та фізичного стану власного бібліотечного фонду, запитів користувачів. Така діяльність складається з процесів: сканування документів, оброблення електронних текстів, формування структури електронних колекцій. ЕК містить понад 3 тис. бібліографічних описів з посиланням на повнотекстові документи. У фонді НБ ХНМУ є колекція рідкісних і цінних іноземних видань з 1672 року по 1800 рік з унікальним підрозділом раритетних дисертацій XIX століття. Кожне видання оцифроване, створені «паспорти» зі штрих-кодом, електронні копії розміщено в Репозитарії ХНМУ (колекція «Книжкові пам'ятки») [3]. Бібліографічні описи внесено до ЕК з посиланням на повні тексти.

Наукові та навчально-методичні праці університетської спільноти наповнюють Репозитарій ХНМУ. Ця кумулятивна БД накопичує, зберігає і розповсюджує власні цифрові ресурси і надає необмежений доступ користувачам. Поступово електронні ресурси поєднуються гіпертекстовими зв'язками, це дозволяє користувачам переходити з WEB-каталогу безпосередньо до повних текстів документів, розміщених в мережі або в Репозитарії ХНМУ.

Наповнення ЕК здійснюється також шляхом інвентаризації бібліотечного фонду. В процесі ретроспективної каталогізації надається штрих-код кожному документу з фондів рідкісних та цінних видань, художньої літератури, авторефератів дисертацій, періодичних видань. Таким чином, ретрокаталогізація документів збільшує кількість бібліографічних записів в ЕК, покращує якість інформаційно-бібліотечного обслуговування

ЕК в сучасній бібліотеці як інструмент комунікації читача і бібліотеки віртуалізує бібліотечні послуги і популяризує бібліотечний фонд. Постійне оновлення, редагування ЕК дає можливість оперативно інформувати читачів про нові або ретроспективні видання, підтримуючи цим науково-освітній процес нашого університету, а повнота цієї підтримки реалізується завжди готовими до нововведень фахівцями бібліотеки.

Важливими видами діяльності НБ ХНМУ по розкриттю і популяризації фонду документів бібліотеки є складання електронних анотованих бібліографічних покажчиків, представлених на сайті бібліотеки. На основі БД ЕК створюється електронний бібліографічний покажчик «Історія Харківського національного медичного університету у віддзеркаленні часу», де представлено – 2 144 джерел. За допомогою бібліографічних описів БД ЕК фонду художньої літератури створено два випуски анотованого бібліографічного покажчика «Медицина в дзеркалі світової літератури», котрі вміщують біографічні довідки про авторів-медиків та переклади українською – 235 анотацій [3].

Таким чином, НБ ХНМУ здійснює каталогізацію, систематизацію та акумуляцію власних документів і популяризує їх з метою повного інформаційного сервісу користувачів. Університетська бібліотека ставить за мету бути доступною будь-якому користувачеві, максимально повно та оперативно надавати інформацію про книжковий фонд, поєднуючи функції інформаційного, культурного і освітнього закладу.

Література:

1. Глухов А. Г. Судьбы древних библиотек. – Москва : Либерия, 1992. – С. 96–97.
2. Киричок І. В. 100-річний ювілей Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету: здобутки та перспективи / І. В. Киричок // Медичні бібліотеки України: досвід, традиції, інновації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20-21 травня 2020 р.) / ред. кол. : Т. А. Остапенко, І. В. Киричок, Н. М. Бортник [та ін.]. – Київ: ННМБУ; Харків : ХНМУ, 2020. – С. 23–34.
3. Костюкевич Т. В. Унікальні колекції у фонді Наукової бібліотеки ХНМУ / Т. В. Костюкевич // Матеріали ювілейної конференції, присвяченої 90-річчю Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету / ред. кол. : В. М. Лісовий, В. А. Капустник, В. В. М'ясоєдов [та ін.]. – Харків : ХНМУ, 2010. – С. 49–52.
4. Павленко Т. Б. Інформаційно-ресурсний потенціал університетської бібліотеки / Т. Б. Павленко // Медичні бібліотеки України: досвід, традиції, інновації : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20–21 травня 2020 р.) / ред. кол.: Т. А. Остапенко, І. В. Киричок, Н. М. Бортник [та ін.]. – Київ : ННМБУ ; Харків : ХНМУ, 2020. – С. 85–89.
5. Рыбина С. Габриэль Нодэ и кардинал Мазарини : книжник на службе у политика // Библиотека. – 1998. – № 4. – С. 94–96.
6. Столяров Ю. Н. Признаки библиотечного фонда как научного понятия. Дефиниция понятия «библиотечный фонд» / Ю. Н. Столяров // Научные и технические библиотеки – 2014. – № 10. – С. 52–60.

ELECTRONIC CATALOG AS A TOOL FOR POPULARIZATION OF UNIVERSITY LIBRARY RESOURCES

Elena Shiryaeva
chief librarian

Marina Fedorchenko
leading librarian

Scientific Library
Kharkiv National Medical University

Annotation. *The article briefly describes the history of the formation of library funds, work on creating and replenishing the e-catalog on the organization and promotion of the fund of documents of the Scientific Library of Kharkiv National Medical University.*

Key words: *library fund, information resources, electronic catalog.*

Наукове видання

**БІБЛІОТЕКИ І СУСПІЛЬСТВО:
РУХ У ЧАСІ ТА ПРОСТОРИ**

Матеріали IV науково-практичної конференції

Харків, 26–27 жовтня 2021 року

Редакційна колегія: Киричок Ірина Василівна
Гаєва Наталя Дмитрівна

Комп'ютерний набір:
Гаєва Наталя Дмитрівна
Куц Ольга Володимирівна

Формат А5. Ум. друк. арк. 7,75.
Папір офсетний. Зам. № 21-34220

Редакційно-видавничий відділ
ХНМУ, пр. Науки, 4, м. Харків, 61022
izdatknmurio@gmail.com

Свідоцтво про внесення суб'єктів видавничої справи до Державного реєстру видавництв, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серії ДК № 3242 від 18.07.2008 р.